

T.C.
BAŞBAKANLIK
GAP BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

**2005 YILI
FAALİYET RAPORU**

**İZLEME VE DEĞERLENDİRME
KOORDİNATÖRLÜĞÜ**

Haziran 2006
ANKARA

İÇİNDEKİLER

1. GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ.....	01
1.1. GİRİŞ.....	01
1.2. GAP BÖLGESİ VE SOSYO-EKONOMİK ÖZELLİKLERİ.....	02
1.2.1. Yüzölçümü ve Nüfus.....	02
1.2.2. GAP Bölge Hasılası.....	03
1.3. GAP'IN TARİHÇESİ.....	04
1.4. GAP'IN GELİŞME AŞAMALARI.....	05
1.4.1. GAP Su Kaynakları Geliştirme Programı.....	05
1.4.2. Entegre Proje Yaklaşımı.....	07
1.4.3. Sürdürülebilir İnsani Gelişme.....	07
1.5. GAP YATIRIMLARI VE 2005 YILI DURUMU.....	13
1.5.1. GAP'ın Finansman Durumu Programı.....	13
1.5.2. GAP Kamu Yatırımları.....	16
2. GAP BÖLGE KALKINMA İDARESİ TEŞKİLATI.....	21
2.1. MEVZUAT.....	22
2.1.1. 388 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname.....	22
2.1.2. 4314 Sayılı Kanun.....	22
2.1.3. GAP İdaresi Teşkilatının Kuruluş ve Görevleri Hakkında KHK Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.....	23
2.1.4. Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun.....	23
2.2. ORGANLAR.....	23
2.2.1. GAP Yüksek Kurulu.....	23
2.2.2. GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı (GAP İdaresi).....	23
3. GAP İDARESİ'NİN ÇALIŞMALARI.....	29
3.1. EKONOMİK SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ÇERÇEVESİNDE YÜRÜTÜLEN ÇALIŞMALAR.....	29
3.1.1. GAP Bölgesel Kalkınma Programı - Küçük ve Orta Ölçekli Girişimcileri Destekleme Projesi (GİDEM).....	29
3.1.2. Sulama Dışı Alanlarda Halkın Gelir Düzeyinin Artırılması.....	38
3.1.3. GAP Bölgesel Kalkınma Programı - Kırsal Kalkınma Projesi.....	43
3.1.4. GAP Bölgesi Hayvancılığını Geliştirme Proje Paketi.....	45
3.1.5. Tarımsal Araştırma Projesi.....	48
3.1.6. GAP Bölgesi Sulama Sistemlerinin İşletme Bakım ve Yönetimi.....	52
3.1.7. Sulama Kanallarındaki Suyun Regülasyonu ve İşletilmesi ile Su Tasarrufu Sağlayan Sulama Metod ve Teknolojileri.....	60

3.2. SOSYAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ÇERÇEVESİNDE YÜRÜTÜLEN ÇALIŞMALAR.....	60
3.2.1. GAP Sosyal Araştırma ve Eylem Programı - (ÇATOM).....	60
3.2.2. Gençlik İçin Sosyal Gelişim Projesi.....	66
3.2.3. GAP Bölgesi'nde Halk Sağlığı Projesi.....	74
3.3. KÜLTÜREL VE ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ÇERÇEVESİNDE YÜRÜTÜLEN ÇALIŞMALAR.....	78
3.3.1. Hasankeyf Tarihi ve Arkeolojik Sit Alanı Araştırma ve Kazı Kurtarma Projesi	78
3.3.2. AB-GAP Bölgesel Kalkınma Programı, Kültürel Mirasın Geliştirme Projesi	79
3.3.3. Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Projesi.....	83
3.3.4. GAP Bölgesi Katı Atık Yönetimi	88
3.3.5. Ceylanpınar Kanalizasyon Projesi	89
3.3.6. Kahta Kanalizasyon Projesi.....	89
3.3.7. GAP Bölgesi Köy İçme Sularının Yaygınlaştırılması.....	89
3.4. PLANLAMA ÇALIŞMALARI.....	91
3.4.1. Ilısu Baraj Gölü Çevresi Alt-Bölge Gelişme Planı Hazırlanması.....	91
3.4.1. Merkez Köy ve Köye Dönüş Kırsal Kalkınma Projesi	92
3.5. FİZİKİ PLANLAMA ÇALIŞMALARI.....	93
3.5.1. GAP Bölgesi Halihazır Harita Yapımı.....	93
3.5.2. İmar Planı.....	96
3.6. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER VE AVRUPA BİRLİĞİ DESTEKLİ PROJELER.....	100
3.6.1. GAP Bölgesi'nde Entegre Bölgesel Kalkınmanın Güçlendirilmesi ve Sosyo-Ekonomik Farklılığın Giderilmesi Proje Paketi.....	100
3.6.2. GAP Bölgesel Kalkınma Programı.....	100
4. 2005 YILINDA YÜRÜTÜLEN DİĞER ÖNEMLİ FAALİYETLER.....	103
4.1. ÇOCUK OKUMA ODALARI.....	103
4.2. SOKAKTA ÇALIŞAN ÇOCUKLARIN REHABİLİTASYONU PROJESİ.....	108
4.3. GAP İDARESİ TARAFINDAN 2005 YILINDA DÜZENLENEN EĞİTİMLER.....	113
4.4. GAP YÜKSEK KURULU TOPLANTILARI	116
4.5. GAP İDARESİ BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ'NDE 2005 YILINDA DÜZENLENEN TOPLANTI VE ORGANİZASYONLAR.....	116

TABLolar DİZİNİ

TABLO 1: GAP Bölgesi'nde Kentsel ve Kırsal Nüfus	02
TABLO 2: GAP İlleri 1990-2000 Kent, Kır ve Yıllık Toplam Nüfus Artış Hızları	02
TABLO 3: 2000 Yılında GAP İlleri'nin Bölge Nüfusu İçindeki Payları	03
TABLO 4: Türkiye ve GAP Bölgesi'nde Gayri Safi Hasıla ve Kişi Başına Gelir	03
TABLO 5: GAP Su Kaynakları Geliştirme Programı	05
TABLO 6: GAP BKP Temel Öngörüler	10
TABLO 7: Plan Dönemine İlişkin Temel Öngörüler	12
TABLO 8: GAP Master Planı'na Göre Proje Maliyeti ve Sektörel Nakdi Gerçekleşmeler	13
TABLO 9: GAP'a Yapılan Kamu Yatırım Tahsisleri	14
TABLO 10: GAP Yatırımlarının 2006 Yılı İtibariyle Sektörel Dağılımı	15
TABLO 11: Örnek Alan Harran Ovası'nda Sulama Sonucu Ortaya Çıkan GSÜD ve Katma Değer	17
TABLO 12: Sulama Dışı Alanlarda Halkın Gelir Düzeyinin Artırılması Projeleri ...	40
TABLO 13: GAP İdaresi'nce Oluşturulan Örnek Bahçeler	41
TABLO 14: Diyarbakır İli'nde Başlatılan Projeler	42
TABLO 15: İllere Göre Proje Sayıları	43
TABLO 16: Projeler'in Uygulayıcılara Göre Dağılımı	44
TABLO 17: Sözleşmeli Hayvancılık Projesi Dağıtım Tablosu	46
TABLO 18: Çiftçi Erkek Kuzu Satış	47
TABLO 19: Koruklu Tarımsal Araştırma İstasyonunda Yürütülen Projeler	48
TABLO 20: Tohumculuk Projesi Demostrasyonları	50
TABLO 21: ICARDA ve Dicle Üniversitesi ile Yürütülmekte Olan Projeler Çerçevesinde Yapılan Eğitimler	52
TABLO 22: İBY Projesi Çerçevesinde 2005 Yılı Demonstrasyonları	59
TABLO 23: Gençlik ve Kültür Evleri	68
TABLO 24: Gençlik Ve Kültür Evleri Etkinliklerine Katılan Kişi Sayısı	73
TABLO 25: Projeler İçin Ayrılan Hibe Miktarı, Proje Sınıfları ve Katkı Payları	80
TABLO 26: Hibe Programında Yer Alan Projeler	82
TABLO 27: Mikro Havza Islah Projesi	83
TABLO 28: Erozyon Kontrol Uygulama Projesi	84
TABLO 29: GAP Bölgesi'nde Yapılan Ağaçlandırma Çalışmaları	86
TABLO 30: Sondaj Çalışmalarının İllere ve Yıllara Göre Dağılımı	90
TABLO 31: GAP İdaresi Tarafından Yaptırılmış Olan Harita Alımı İşleri	94
TABLO 32: GAP İdaresi'nce Yaptırılan İmar Planları	98
TABLO 33: 2005-2006 Yıllarında İdaremizce İhalesi Yapılmış Olan ve Devam Eden İmar Planı İşleri	99
TABLO 34: GAP İdaresi Tarafından 2005 Yılında Düzenlenen Eğitimler	115
TABLO 35: GAP İdaresi Tarafından 2006 Yılında Düzenlenen Eğitimler	115
TABLO 36: Toplantı ve Organizasyonlar	116
TABLO 37: Gelen Yerli Yabancı Heyet ve Basın	117
TABLO 38: Gelen Heyetlerin İlgi Alanına Göre Dağılımı	117

1. GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ

1.1. GİRİŞ

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin sahip olduğu kaynakları değerlendirerek bu yörede yaşayan insanların gelir düzeyini ve yaşam kalitesini yükseltmeyi, bölgelerarası farklılıkları gidermeyi ve ulusal düzeyde ekonomik gelişme ve sosyal istikrar hedeflerine katkıda bulunmayı amaçlayan Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), aynı zamanda ülkemizi uluslararası alanda markalaştıran son derece önemli ve kapsamlı bir projedir.

Güneydoğu Anadolu Projesi, başlangıçta Bölge'nin su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesine dayanan bir program olarak ele alınmış ve bu kapsamda, Fırat ve Dicle nehir havzalarında sulama ve hidroelektrik enerji üretimine yönelik 13 proje paketinin toplamı olarak planlanmıştır. Bu projelerle 22 baraj, 19 hidroelektrik santrali ve 1.7 milyon hektar alanda sulama şebekesi yapımı öngörülmüştür. 1989 yılında GAP Master Planı'nın hazırlanması ile GAP, tarım, sanayi, ulaştırma, eğitim, sağlık, kırsal ve kentsel altyapı yatırımlarını da içine alan entegre bir bölgesel kalkınma projesine dönüşmüştür.

Aynı yıl, GAP Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı kurulmuş ve bölgesel kalkınmanın planlanması, çeşitli sektörlerde farklı kuruluşlar tarafından yürütülmekte olan GAP yatırımlarının yönlendirilmesi, izlenmesi ve kuruluşlararası koordinasyonun sağlanması ile görevlendirilmiştir.

1990'larda dünyada yaşanan gelişmelere paralel olarak Güneydoğu Anadolu Projesi uygulamalarında da sürdürülebilir kalkınma felsefesi benimsenmiş ve bu çerçevede insani gelişme, katılımcılık, eşitlik ve adalet ilkeleri temel alınmıştır. GAP, bugün, su kaynakları geliştirme programının yanı sıra tüm sektörlerdeki yatırımları da içine alan, sürdürülebilir insani kalkınmaya dayalı entegre bir bölgesel kalkınma projesi olarak uygulanmaktadır.

GAP'ın temel hedefleri, Güneydoğu Anadolu Bölgesi halkının gelir düzeyi ve hayat standardını yükselterek bu bölge ile diğer bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını ortadan kaldırmak; kırsal alandaki verimliliği ve istihdam imkanlarını artırarak sosyal istikrar, ekonomik büyüme gibi milli kalkınma hedeflerine katkıda bulunmaktır.

1.2. GAP BÖLGESİ VE SOSYO-EKONOMİK ÖZELLİKLERİ

1.2.1. Yüzölçümü ve Nüfusu

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) Türkiye'nin güneydoğusundaki 9 ilde uygulanmaktadır. Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak illerini kapsayan GAP Bölgesi, toplam ülke yüzölçümünün yaklaşık % 10'unu oluşturan 75 193 km²'lik bir alana sahiptir.

2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre GAP Bölgesi'nin nüfusu yaklaşık olarak 6.6 milyon kişidir. Bu miktar ülke toplam nüfusunun % 9.7'sini oluşturmaktadır.

Tablo 1: GAP Bölgesi'nde Kentsel ve Kırsal Nüfus

İller	1990 *			2000		
	Nüfus	İl ve İlçe Merkezleri (%)	Bucak-Köy (%)	Nüfus	İl ve İlçe Merkezleri (%)	Bucak-Köy (%)
Adıyaman	510 827	43.48	56.52	623 811	54.33	45.67
Batman	344 121	56.57	43.43	456 734	66.60	33.40
Diyarbakır	1 096 447	54.31	45.69	1 362 708	60.00	40.00
Gaziantep	1 010 396	73.06	26.94	1 285 249	78.52	21.48
Mardin	558 275	44.61	55.39	705 098	55.49	44.51
Siirt	243 435	45.28	54.72	263 676	58.22	41.78
Şanlıurfa	1 001 455	55.08	44.92	1 443 422	58.34	41.66
Şırnak	262 006	47.81	52.19	353 197	59.83	40.17
Kilis	130 198	66.99	33.01	114 724	65.36	34.64
GAP	5 157 160	55.72	44.28	6 608 619	62.69	37.31
TÜRKİYE	56 473 035	59.60	40.40	67 803 927	64.90	35.10

Kaynak: 2000 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, DİE

* 1990 Genel Nüfus Sayımı'nın Kesin Sonuçları, 2000 Genel Nüfus Sayımı günündeki idari bölünüşe göre yeniden düzenlenmiştir.

Tablo 1'de 1990 ve 2000 yıllarında GAP Bölgesi'nde iller itibariyle kırsal ve kentsel nüfusun toplam nüfus içindeki oranları gösterilmektedir. 1990 yılında Bölge'de toplam nüfusun % 56'sı kentlerde yaşarken 2000 yılında bu oran % 63'e çıkmıştır.

Tablo 2: GAP İlleri 1990-2000 Kent, Kır ve Toplam Yıllık Nüfus Artış Hızları (Binde)

	Bucak-Köy	İl ve İlçe Merkezleri	Toplam
GAP	7.67	36.58	24.80
Türkiye	4.21	26.81	18.28

Kaynak: 2000 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, DİE

1990-2000 yılları arasında GAP Bölgesi'nin yıllık nüfus artış hızı yaklaşık binde 25 iken bu oran Türkiye geneli için binde 18 düzeyinde olmuştur.

Öteki bölge ve illere göç vermesine karşın, GAP Bölgesi'nin yıllık nüfus artış hızı ülke değerinin üzerinde olduğu için Bölge nüfusunun ülke toplam nüfusu içindeki payı da giderek artmaktadır. Bölge'de kentsel nüfus artış hızı kırsal nüfusa oranla daha yüksektir.

Tablo 3: 2000 Yılında GAP İlleri'nin Bölge Nüfusu İçindeki Payları

İller	(%)
Şanlıurfa	22
Diyarbakır	21
Gaziantep	19
Mardin	11
Adıyaman	9
Batman	7
Şırnak	5
Siirt	4
Kilis	2
GAP	100

Kaynak: 2000 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, DİE

GAP İlleri nüfusunun Bölge toplam nüfusu içindeki paylarına bakıldığında; Bölge nüfusunun % 62'sinin Şanlıurfa, Diyarbakır ve Gaziantep'te yaşadığı görülmektedir. Bölge'nin en kalabalık ili Şanlıurfa (% 22) iken Batman, Şırnak, Siirt ve Kilis illerinde toplam olarak Bölge nüfusunun % 18'i ikamet etmektedir.

1.2.2. GAP Bölge Hasılası

Ülke nüfusunun yaklaşık % 10'unu oluşturan GAP Bölgesi'nin ülke Gayri Safi Yurt İçi Hasılası'na (GSYİH) katkısı % 5 düzeyindedir.

1990 yılında 1987 yılı fiyatlarıyla 4 514 milyar TL olan GAP bölgesel hasılası 2001 yılında 6 077 milyar TL'ye ulaşmıştır. Aynı dönemde ülke gayri safi yurtiçi hasılası, 83 578 milyar TL'den 109 885 milyar TL'ye yükselmiştir. 2001 yılında kişi başına gelir, GAP Bölgesi'nde 1 186 dolar iken ülke genelinde 2 146 dolar olmuştur.

Tablo 4: Türkiye ve GAP Bölgesi'nde Gayri Safi Hasıla ve Kişi Başına Gelir (2001)

	GAP	Türkiye
Gayri Safi Hasıla (1987 Yılı Fiyatlarıyla Milyar TL)	6 077	109 885
Kişi Başına Gelir (Cari Dolar)	1 186	2 146

Kaynak: DİE Haber Bültenleri.

1.3. GAP'IN TARİHÇESİ

Türkiye'nin sahip olduğu su kaynaklarından yararlanılması fikri Atatürk döneminde ortaya konmuş ve ilk adımlar atılmıştır. 1936 yılında Atatürk'ün emriyle Elektrik İşleri Etüt İdaresi (EİEİ) kurulmuştur. EİEİ, ülkenin sahip olduğu su kaynaklarından elektrik enerjisi üretilmesi için "Keban Projesi" ile ilgili keşif etütlerine başlamış ve Fırat Nehri'nde incelemeler yapmak üzere Palu, Pertek, Keban Boğazı, Kömürhan, Karakaya ile Kemaliye'de birer rasat istasyonu kurmuştur. 1938 yılında Keban Boğazı'nda jeolojik ve topografik etütler yapılmış; 1950-1960 yılları arasında Fırat ve Dicle üzerinde sondaj çalışmalarına ağırlık verilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı ve savaş sonrası ekonomik güçlükler çalışmaları uzun süre aksatmış, daha sonra yeni ihtiyaçların ortaya çıkması üzerine 1954 yılında Devlet Su İşleri (DSİ) Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Bu dönemde Türkiye'de havza çalışmaları yapılması fikri oluşmuş ve ülke 26 havzaya ayrılarak etüt ve planlama faaliyetlerine başlanmıştır. Çalışmaların verimli olabilmesi için yerel organizasyonlara gidilmesi benimsenmiştir. 1961 yılında Diyarbakır'da kurulan DSİ Fırat Planlama Amirliği'nce Fırat Havzası'nda su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesiyle ilgili ilk çalışmalar yürütülmüş, 1964 yılında Fırat Havzası'nın sulama ve enerji potansiyelini belirleyen "Fırat Havzası İstikşaf Raporu" geliştirilmiştir.

1968 yılında Aşağı Fırat Havzası'nda önerilen depolama tesisleri ve hidroelektrik santraller fizibilite aşamasında, sulama tesisleri de master plan aşamasında bir yerli-yabancı firmalar grubuna ihale edilmiş ve bu çalışmalar 1970 yılında tamamlanmıştır. Diğer yandan Dicle Havzası için de aynı paralelde çalışmalar DSİ Diyarbakır Bölge Müdürlüğü'nce sürdürülmüştür. Böylece, Aşağı Fırat Havzası ile Dicle Havzası'ndan ne şekilde faydalanılacağı açıklık kazanmış ve 1977 yılında bu iki havza için düşünülen projelerin birleştirilerek "Güneydoğu Anadolu Projesi" olarak adlandırılması benimsenmiştir.

Bölge'deki sosyo-ekonomik koşulların topyekün iyileştirilmesi düşüncesi ve su kaynaklarının geliştirilmesi ile sulamaların sağlayacağı değişimin bu geniş çerçevede ele alınması rasyoneli, bir bölgesel kalkınma projesi olarak ve entegre bir yaklaşımla projeyi ele almak gereğini ortaya çıkarmıştır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin entegre bölgesel planlama çerçevesinde ele alınması, yürütülmekte olan faaliyetlerin koordinasyonunun sağlanması ve yönlendirilmesi görevi 1986 yılında Devlet Planlama Teşkilatı'na (DPT) verilmiştir.

DPT Müsteşarlığı 1988 yılında, GAP'ı entegre ve çok sektörlü bir sosyo-ekonomik kalkınma projesi olarak ele almak amacı ile GAP Master Plan çalışmasını başlatmıştır. Bu çalışma kapsamında, proje için muhtemel yönetim sistemleri ve alternatifleri de ele alınmıştır.

Bölge'de yapılacak uygulamaların çok kapsamlı olması, planlama, projelendirme, uygulama ve izleme-değerlendirme fonksiyonlarının bütünlük içinde gerçekleştirilmesini ve bölgesel kalkınmanın hızlandırılmasını sağlamak amacıyla, 6 Kasım 1989 tarih ve 20334 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 388 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile GAP Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı kurulmuştur.

1.4. GAP'IN GELİŞME AŞAMALARI

1.4.1. GAP SU KAYNAKLARI GELİŞTİRME PROGRAMI

Fırat Havzası ve Dicle Havzası projeleri olmak üzere iki gruptan oluşan GAP Su Kaynakları Geliştirme Programı kapsamında 22 baraj, 19 hidroelektrik santrali inşaatı öngörülmekte, projenin tamamlanması sonucunda 1.7 milyon hektar alanın sulanması ve yılda 27 milyar kilovatsaat elektrik enerjisi üretilmesi planlanmaktadır. Ayrıca münferit projeler kapsamında 7 baraj ve 1 HES'in yapımı yer almaktadır.

Tablo 5: GAP Su Kaynakları Geliştirme Programı

Proje ve Üniteleri	Kurulu Güç (MW)	Enerji Üretimi (GWh)	Sulama Alanı (ha)	Proje Durumu
FIRAT HAVZASI	5 304	20 098	1 125 776	
1. KARAKAYA PROJESİ Karakaya Barajı ve HES	1 800 1 800	7 354 7 354	-	İşletme
2. AŞAĞI FIRAT PROJESİ	2 450	9 024	718 844	
- Atatürk Barajı ve HES	2 400	8 900	-	İşletme
- Şanlıurfa HES	50	124	-	İşletme
- Şanlıurfa Tüneli ve Sulamaları	-	-	379 989	İnşa+İşletme
A) Şanlıurfa-Harran Ovası Sulaması	-	-	29 828	İnşa
B) Mardin-Ceylanpınar Cazibe Sulaması	-	-	121 592	İşletme
C) Mardin-Ceylanpınar Pompaj Sulaması	-	-	94 929	Kati Proje
D) Mardin-Ceylanpınar YAS Sulamaları	-	-	15 376	İnşa
- Siverek-Hilvan Pompaj Sulaması	-	-	118 264	Planlama
- Bozova Pompaj Sulaması	-	-	104 589	Planlama
- Bozova Pompaj Sulaması I.Kısım	-	-	188 778	Planlama
- Bozova Pompaj Sulaması II.Kısım	-	-	36 819	Kati Proje
- Bozova Pompaj Sulaması III.Kısım	-	-	8 669	İnşa
3. SINIR FIRAT PROJESİ	852	3 168	-	
- Birecik Barajı ve HES	672	2 516	-	İşletme
- Karkamış Barajı ve HES	180	652	-	İşletme
4. SURUÇ-YAYLAK PROJESİ	-	-	113 136	
- Yaylak Ovası Sulaması	-	-	13 072	İnşa
- Suruç Ovası Sulaması	-	-	5 250	İşletme
- Suruç Ovası Sulaması	-	-	94 814	Planlama
5. ADIYAMAN-KAHTA PROJESİ	195	509	78 134	
- Çamgazi Barajı ve Sulaması	-	-	2 000	İşletme
- Gomikan Barajı ve Sulaması	-	-	5 740	İnşa
- Koçalı Barajı HES ve Sulaması	-	-	6 868	Master Plan
- Sırttaş Barajı ve HES	40	120	21 605	Master Plan
- Fatopaşa HES	28	87	-	Master Plan
- Büyükçay Barajı HES ve Sulaması	22	47	-	Master Plan
- Kahta Barajı ve HES	30	84	12 322	Master Plan
- Atatürk Barajı Gölünden	75	171	-	Planlama
- Pompaj Sulaması	-	-	26 793	Planlama
- Pompaj Sulaması	-	-	2 806	İnşa
6. ADIYAMAN-GÖKSU-ARABAN	7	43	71 598	
- Çataltepe Barajı	-	-	-	Planlama
- Gölbaşı, Abbasiye, Araban, Besni-Keysun, Kızılın, Yavuzeli, İncesu, Pazarcık Sulamaları	-	-	71 598	Ön İnceleme
- Erkenek HES	7	43	-	Ön İnceleme

7. GAZİANTEP PROJESİ	-	-	144 064	
- Hancağız Barajı ve Sulaması	-	-	6 945	İşletme
- Kayacık Barajı ve Sulaması	-	-	20 000	İnşa
- Kemlin Barajı ve Sulaması	-	-	3 088	Planlama
- Belkıs Nizip Pompaj Sulaması	-	-	11 925	İnşa
- Seve Barajı Sulaması	-	-	1 400	Planlama
- Birecik Baraj Gölü Pompaj Sulaması	-	-	95 976	Kati Proje
- Bayramlı Regülatörü ve Sulaması	-	-	4 730	Planlama
MÜNFERİT PROJELER (*)	14.4	42	65 615	
İşletmede	14.4	42	31 795	
İnşaat + Planlama + Kati Proje	-	-	33 820	
- Nusaybin Sulaması	-	-	8 600	İşletme
- Çağçağ HES	14.4	42	-	İşletme
- Akcakale YAS Sulaması	-	-	10 255	İşletme
- Ceylanpınar YAS Sulaması	-	-	9 000	İşletme
- Hacıhıdır Barajı	-	-	2 080	İşletme
- Dumluca Barajı	-	-	1 860	İşletme
- Seve Barajı ve Sulaması	-	-	1 400	Planlama
- Besni Barajı ve Sulaması	-	-	2 820	Planlama
- Ardıl Barajı ve Sulaması	-	-	3 535	Planlama
- Nusaybin Çağçağ 2.Merhale Projesi	-	-	9 170	Planlama
- Bozova Merkez Pompaj Sulaması	-	-	1 080	İnşa
- Paşabağ Sulaması	-	-	1 785	Kati Proje
- Çermik-Kale Projesi	-	-	14 030	Planlama
DİCLE HAVZASI	2 172	7 247	593 882	
8. DİCLE-KRALKIZI PROJESİ	204	444	130 159	
- Kralkızı Barajı ve HES	94	146	-	İşletme
- Dicle Barajı ve HES	110	298	-	İşletme
- Dicle Sağ Sahil Cazibe Sulaması	-	-	52 943+1 336	Kati Proje+İnşa
- Dicle Sağ Sahil Pompaj Sulaması (P ₂ -P ₃)	-	-	4 758+18 327	İşletme+İnşa
- Dicle Sağ Sahil Pompaj Sulaması (P ₆)	-	-	7 845	Programda
- Dicle Sağ Sahil Pompaj Sulaması (P ₃ -P ₄)	-	-	44 950	Programda
9. BATMAN PROJESİ	198	483	37 351	
- Batman Barajı ve HES	198	483	-	İşletme
- Batman Sol Sahil Sulaması	-	-	18 758	İnşa
- Batman Sağ Sahil Cazibe Sulaması	-	-	18 593	İnşa
10. BATMAN-SİLVAN PROJESİ	240	964	245 372	
- Silvan Barajı ve HES	150	623	-	Planlama
- Kayser Barajı ve HES	90	341	-	Master Plan
- Dicle Sol Sahil Cazibe Sulaması	-	-	193 249	Planlama
- Dicle Sol Sahil Pompaj Sulaması	-	-	52 123	Planlama
11. GARZAN PROJESİ	90	315	60 000	
- Garzan Barajı ve HES	90	315	-	Ön İnceleme
- Garzan Sulaması	-	-	60 000	Ön İnceleme
12. İLISU PROJESİ	1 200	3 833	-	
- Ilisu Barajı ve HES	1 200	3 833	-	Programda
13. CİZRE PROJESİ	240	1 208	121 000	
- Cizre Barajı ve HES	240	1 208	-	Planlama
- Nusaybin Cizre-İdil Sulaması	-	-	89 000	Ön İnceleme
- Silopi Ovası Sulaması	-	-	32 000	Ön İnceleme
MÜNFERİT PROJELER (*)			35 773	
İşletme	-	-	30 337	
Planlama + Kati Proje	-	-	5 436	
- Devegeçidi Barajı	-	-	10 600	İşletme
- Silvan I. ve II. Kısım Sulamaları	-	-	8 790	İşletme
- Nerdüş Sulaması	-	-	2 740	İşletme
- Çınar-Göksu Barajı	-	-	4 234	İşletme
- Garzan Kozluk Sulaması	-	-	3 973	İşletme
- Çınar-Dilaver Projesi	-	-	3 575	Planlama
- Ergani Projesi	-	-	1 861	Kati Proje
MÜNFERİT PROJELER TOPLAMI (*)	14.4	42	101 388	
GAP TOPLAMI	7 476	27 345	1 719 658	

Kaynak: DSİ Genel Müdürlüğü

(*) Münferit Projeler toplam 101 388 ha olup GAP kapsamında incelenmediğinden toplamlarda dikkate alınmamıştır.

1.4.2. Entegre Proje Yaklaşımı

Güneydoğu Anadolu'da çok geniş alanların sulamaya açılmasıyla başlayacak olan büyük değişim Bölge'nin sosyal ve ekonomik bütün sektörlerini etkileyecektir. İlk aşamada Bölge ekonomisinin sanayi, ticaret, ulaştırma gibi tarım dışı sektörlerinin tarımsal üretimdeki artıştan doğrudan etkilenmesiyle başlayacak olan değişim, ikinci aşamada tarım dışı sektörlerin birbirinden etkilenmeleriyle de kapsamlı bir boyut kazanacaktır. Tarımda sulamayla başlayıp, sanayiye ve giderek hizmetlere yayılacak olan bu zincirleme reaksiyon bir yandan çok değişik konularda geniş yatırım ve gelişme olanakları yaratırken, diğer yandan da sosyal ve fiziki altyapıda önemli ihtiyaçlar doğuracaktır.

Yatırımlarda etkinliğin ve sosyo-ekonomik kalkınmanın sağlanması, birbirlerini tamamlayıcı nitelikteki yatırımların zaman ve mekan itibarıyla koordineli bir şekilde ele alınmasını gerektirmektedir. Bu amaçla hazırlanan GAP Master Planı Nisan 1989'da tamamlanmıştır.

1.4.3. Sürdürülebilir İnsani Gelişme

GAP, insanı merkez alan bir bölgesel kalkınma projesidir. GAP'ta tüm fiziksel yapılar (barajlar, santraller, yollar, OSB'ler vs.) "insani gelişme"nin birer aracı durumundadır. Tüm kamu kaynaklı yatırımlar eşit, adil, erişilebilir, sürdürülebilir bir kalkınmanın aracıdır. Asıl hedef insan mutluluğudur.

Sürdürülebilir insani gelişme; doğal ve beşeri kaynakların optimum kullanımı yoluyla, gelecek kuşakların olanakları tüketilmeden, halkın tercih ve potansiyelinin eksiksiz bir biçimde hayata geçirilebileceği bir ortamın yaratılmasını ifade etmektedir. Bu çerçevede toplum, ekonomi, kültür, kalkınmada adillik, kadın-erkek eşitliği, eğitim, sağlık, fiziksel planlama, tarım ve çevre ile ilgili konular dikkate alınmakta, bütün bu konuların merkezinde ise insan bulunmaktadır.

GAP, Bölge'nin doğal kaynaklarının akılcı kullanımı ve yönetimi, insan kaynaklarının geliştirilmesi ve ulusal kaynakların rasyonel tahsisi ile Bölge'de sürdürülebilir insani gelişmeyi gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Proje bölgesi ile Türkiye'nin daha gelişmiş bölgeleri arasındaki farkı ortadan kaldırmayı ve eşitlikçi bir gelişmeye katkıda bulunmayı öngören GAP'ta sosyal, çevresel, kültürel araştırmalar ve bunlara dayalı uygulamalar da bu anlamda en önemli bileşenlerdir.

Sürdürülebilirlik kavramının uluslararası kalkınma konularının gündemine girmesiyle birlikte her ülke, özel koşullarından hareketle, kendi sürdürülebilir kalkınma ölçütlerini belirlemek durumunda kalmıştır. Türkiye'nin bu alandaki gereksinimlerini belirlemek amacıyla 1995 yılı Mart ayında GAP İdaresi, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ile birlikte Şanlıurfa'da bir seminer gerçekleştirmiştir. GAP Bölgesi'nin kalkınma süreciyle ilgili kesimlerin ve temsilcilerin yer aldığı ve etkin bir danışma ve katılım sürecinin sağlandığı bu seminerde gerek seminerin sonuçlarına gerekse GAP Master Planı'nın amaç ve öngörülerine dayanarak, kalkınma süreci için "sürdürülebilirlik" bağlamında aşağıdaki hedefler benimsenmiştir:

1. Bölge'deki ekonomik koşulları mümkün olan en ileri düzeyde geliştirecek şekilde yatırımların artırılması,
2. Sağlık ve eğitim hizmetlerinin ülke düzeyine ulaşacak biçimde geliştirilmesi,
3. Yeni istihdam olanaklarının yaratılması,
4. Kentlerde yaşam kalitesi ile kentsel ve toplumsal altyapının, daha sağlıklı kentsel çevreler yaratılmasına olanak tanıyacak biçimde iyileştirilmesi,
5. Kırsal altyapının sulamada optimal gelişmeye olanak tanıyacak biçimde tamamlanması,
6. Bölge içi ve bölgeler arası ulaşılabilirliğin artırılması,
7. Mevcut ve yeni kurulacak sanayilerin altyapı gereksinimlerinin karşılanması,
8. Suyun, toprağın, havanın ve bunlarla ilintili eko-sistemlerin öncelikli olarak korunması,
9. Karar alma ve proje uygulanmasında halk katılımının geliştirilmesi.

GAP çerçevesinde sürdürülebilir kalkınmanın temel bileşenleri ise sosyal sürdürülebilirlik, tarımsal sürdürülebilirlik, ekonomik geçerlilik, fiziksel ve mekansal sürdürülebilirlik ile çevresel sürdürülebilirlik olarak ifade edilmiştir. Çevresel ve kültürel sürdürülebilirlik doğal kaynakların sürdürülebilirliğine, çevre ve kültürel mirasın korunmasına bağlıdır. Ekonomik geçerlilik verimli ve etkin projelerin uygulanması, istihdam olanakları, ekonomik gelişme ve özel sektör katılımı ile çok yakından ilgilidir. Sosyal sürdürülebilirlik ise katılımcılık, eşitlik, adillik ve insan kaynaklarının gelişimi ilkelerinin benimsenmesi ile sağlanabilmektedir.

Diğer yandan, sürdürülebilir kalkınma kamu sektörü ile birlikte özel sektör ve halk katılımından oluşan bir tabana dayalıdır. Bu çerçevede, kamu yatırımları sürdürülebilir kalkınmada gerekli altyapıyı oluşturmak; özel sektör ağırlıklı olarak sanayi yatırımlarını gerçekleştirmek; halk ise planlamadan uygulamaya kadar her alanda gelişmenin içinde olmak durumundadır.

Sürdürülebilir insani gelişme kavramının GAP literatürüne girmesiyle birlikte proje, ağırlıklı bir biçimde çevresel ve insani boyutları da kapsamına almış ve temel hedef olarak da Bölge insanının yaşam kalitesinin yükseltilmesini benimsemiştir. Bu yaklaşım ile ekonomik büyümeye yönelik fiziksel yatırımlar da dahil tüm proje ve uygulamalar insani gelişmeye yaptığı katkı açısından değerlendirilmektedir.

1989 GAP MASTER PLANI

Bölge kalkınmasının çerçevesini çizen GAP Master Planı, özellikle su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesini mali ve teknik kapasiteleri de dikkate alarak bir takvime bağlamış; bu değişimin ekonomik ve sosyal sektörlerde uyaraacağı gelişmeyi, yaratacağı istihdamı, bunun getireceği nüfus büyüklüğü ile bu nüfusun kentler ve kır itibarıyla muhtemel dağılımını saptamış; eğitim ve sağlık hizmetleriyle konut ve kentsel altyapı ihtiyaçlarını makro düzeyde belirlemiş ve yıllara göre finans ihtiyacını ortaya koymuştur. GAP Master Planı, çeşitli devlet kuruluşlarının kalkınma çabalarının bütünleştirilmesini ve eşgüdümünü kolaylaştıran ve Bölge gelişmesinin alması gereken seyir ve alt ölçeklerde üretilecek plan, program ve projeler için de bir rehber niteliği taşımaktadır.

GAP Master Planı'nda plan dönemi başlangıcı olarak kabul edilen 1985 yılında, GAP'ta kişi başına düşen Gayrisafi Bölgesel Hasıla'nın (GSBH), Türkiye kişi başına düşen Gayrisafi Yurtiçi Hasılası'nın (GSYİH) % 47'si düzeyinde olduğu tahmin edilmiştir. GAP Master Planı'nda maksimum gelişme senaryosuna göre, GSBH'nın yılda % 7.7 oranında artması öngörülmektedir.

Master Plan Hedefleri

- 1.7 milyon hektar alanın sulanması
- Yılda 27 milyar kilovatsaat hidroelektrik enerji üretiminin sağlanması
- Kişi başına gelirin % 209 oranında artması
- 3.8 milyon kişiye istihdam olanağı sağlanması
- GSBH'da % 445 artış sağlanması

GAP BÖLGE KALKINMA PLANI

GAP Master Planı'nın yapımından sonra Bölge'de ve Türkiye'de plan kapsamındaki varsayımlara uymayan önemli gelişmeler meydana gelmiş ve özellikle 1990'ların ikinci yarısından itibaren derinleşen kamu kesiminin finansal sorunları nedeniyle plan hedeflerinden önemli ölçüde sapmıştır. Ayrıca, çevre konularına duyarlılık artmış, katılımcılık, kalkınmanın sürdürülebilirliği, cinsiyet dengeli kalkınma gibi kavramlar ön plana çıkmıştır. Tüm bu nedenlerle, Bölge kalkınmasına farklı bir yaklaşım getirecek yeni bir plan hazırlanması ihtiyacı doğmuştur.

Diğer yandan, Haziran 1998'de alınan Bakanlar Kurulu kararı ile GAP'taki tüm yatırımların tamamlanması için 2010 hedef yılı olarak belirlenmiş ve GAP'ın tüm sektörel bileşenleriyle birlikte öngörülen tarihte tamamlanması için gerekli koordinasyon ve planlama çalışmalarını yapma görevi GAP İdaresi'ne verilmiştir. Böylece, 1989 yılından farklı olarak, insani gelişmeyi öncelikli hedef kabul eden GAP Bölge Kalkınma Planı, sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı doğrultusunda ve çeşitli kesimlerden paydaşların etkin katılımıyla hazırlanmıştır. Plan, aynı zamanda uygulanacak projeleri kapsayan eylem planını da içermektedir. Hazırlanan GAP Bölge Kalkınma Planı (BKP) 6.11.2002 tarihli ve 2002/48 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile ilgili kurum ve kuruluşlara gönderilmiştir.

Planın hazırlanması sürecinde paydaşların talepleri doğrultusunda üç temel amaç belirlenmiştir. Bunlar; "kalkınma altyapılarının geliştirilmesi ve çevrenin korunması", "insan kaynaklarının geliştirilmesi" ve "Bölge içi gelişmişlik farklarının azaltılması"dır. Bu amaçlar çerçevesinde Bölge Kalkınma Planı hazırlanmıştır.

BKP, GAP Master Planı'nda ve daha sonraki çalışmalarda belirlenen yatırımların ve projelerin 2010 yılı itibarıyla gerçekleşmesini öngörmekte ve yeni Kalkınma Planı'nın çıkış noktalarını oluşturan insan odaklılık, katılımcılık, sürdürülebilirlik, insani gelişme ve toplumsal gelişme gibi ilkeleri ön plana çıkarmaktadır. Plan, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durum, kamu maliyesindeki darboğazlar ve teknolojik kısıtlar gözönüne alınarak gerçekçi öngörülere dayanan bir yaklaşımla hazırlanmıştır.

BKP'ye ilişkin başlıca temel göstergeler aşağıda özetlenmiştir. Yatırımlar ve hasılaya ilişkin değerler 1998 yılı fiyatlarıyla milyar dolar cinsinden verilmiştir.

Tablo 6: GAP BKP Temel Öngörülleri

	(Milyar Dolar)
Toplam Yatırımlar (2002-2010)	23.4
- Kamu Yatırımları	12.0
- Özel Yatırımlar	11.4
Bölgesel Hasıla	23.9
Toplam Sulama (brüt bin ha)	1505.3
Toplam İstihdam (bin kişi)	3 305.1
Nüfus (bin kişi)	8 601.8

Plan'ın Finansman İhtiyacı

2002-2010 dönemini kapsayan Plan'ın toplam kaynak ihtiyacı 1998 yılı fiyatlarıyla 23.4 milyar dolardır. Bu yatırımların 12 milyar dolarlık kısmının kamu kesimi kaynaklarından karşılanması; kalan 11.4 milyar dolarlık yatırımın da özel sektör tarafından yapılması öngörülmüştür.

Yatırım Öncelikleri

Bölge'ye sabit sermaye yatırımı olarak tahsis edilecek toplam kamu kesimi kaynaklarının % 54.2'sinin tarım kesimine, % 10.9'unun sanayi kesimine, % 6.2'sinin ulaştırma sektörüne, % 8.1'inin eğitime, % 4.3'ünün sağlık sektörüne ve % 16'sının altyapı ve diğer hizmetlere tahsisi planlanmıştır.

Bölge'nin sosyo-ekonomik yapısının değişim ivmesi kazanabilmesi, istihdam olanaklarının artırılması ve şimdiye kadar yapılmış yatırımların nemasının alınması açısından sulama yatırımlarına önem verilmiştir.

Halk sağlığını korumak ve yaşam koşullarını iyileştirmek amacıyla kentsel içme suyu ve kanalizasyon yatırımlarıyla arıtma tesisleri ve köy içme suyu teminine öncelik verilmiştir.

Toplumsal dönüşüm açısından eğitim ve sağlık tesislerinin önemi büyüktür. Plan'da yeni tesis yatırımları yanında, mevcutların yeterli donanımına kavuşturulmasına ve devam eden yatırımların tamamlanmasına dikkat edilmiştir.

Ayrıca, turizme yönelik altyapının iyileştirilmesi, kültür varlıklarının kurtarılması, korunması ve restorasyonuna yönelik yatırımlara önem verilmiştir.

Çevrenin korunmasına yönelik olarak toprak-su kaynaklarının ve biyolojik çeşitliliğin korunması, doğal koruma alanlarının oluşturulması ve yönetilmesi, yer altı sularının kirliliğe karşı korunması, hava kalitesinin korunmasını sağlayacak yönetim yapısının oluşturulması ile sanitasyon programlarının ve katı atık yönetiminin hayata geçirilmesi hedeflenmiştir

Plan'ın Öngörüleri

1998 yılında 10.5 milyar dolar olan Gayri Safi Bölge Hasılası yıllık ortalama 7.8'lik bir büyüme hızı ile 2010 yılında yaklaşık 24 milyar dolara (1998 yılı fiyatlarıyla) ulaşacaktır.

Bölge'de 1998 yılında 1685 dolar olan Kişi Başına Gelir, yıllık ortalama % 6.4 oranında artarak 2010 yılında 3563 dolara ulaşacaktır. Böylelikle, Bölge Kişi Başına Geliri'nin ülke Kişi Başına Geliri'ne oranı 1998'de % 52 iken 2010 yılında % 62'ye yükselecektir.

2002-2010 döneminde 1.5 milyon hektarlık bir alan sulu tarıma açılabilir.

2010 yılında Bölge nüfusu 8.6 milyon kişiye ulaşırken, kırsal nüfusun toplam nüfus içindeki payı % 37'den % 33'e düşecektir.

Plan döneminde yaklaşık 1 milyon 200 bin kişi daha çalışan nüfusa dahil edilecektir. Sağlanacak ek istihdamın % 58'i tarım sektöründe, % 32'si hizmet sektöründe ve kalan yaklaşık % 10'u da sanayi sektöründe değerlendirilecektir.

Tablo 7: Plan Dönemine İlişkin Temel Öngörüler

Sektörler	GAP Bölge Kalkınma Planı 2010 Yılı Hedefleri	Mevcut Durum (1998)
Makro-ekonomik Çerçeve		
Nüfus	8.6	6.2
Kişi Başına Gelir (\$)	3 563	1 186
Toplam İstihdam	3 305 100	2 105 700
Ek İstihdam	1 199 400	
Tarım	634 200	
Sanayi	124 800	
Hizmetler	440 400	
Tarım		
Sulama	1 505 300 ha	215 080 ha
Taşlı Alan Islahı	265 600 ha	
Yukarı Havza Islahı	6 600 ha	
Bitkisel Üretim (ton)		
Pamuk Üretimi	2 036 766	1 116 273
Buğday Üretimi	2 377 972	1 520 807
Mısır Üretimi	1 031 144	47 504
Arpa	1 090 586	788 086
Yem Bitkileri (Kuru Ot)	341 944	40 000
Soya	76 570	48
Hayvancılık		
Süt Üretimi/yıl	1 217 457 ton/yıl	436 624 ton/yıl
Su Ürünleri		
Üretim	34 365 ton/yıl	2362 ton/yıl
Ormanlık		
Ağaçlandırma Alanı	217 000 ha	78400 ha (koru)
Sanayi Altyapısı		
OSB (ilave)	4 722 ha	
KSS (ilave)	2 400 ünite	
Enerji		
- Ilısu ve Cizre Baraj ve HES	Ilısu ve Cizre Baraj ve HES'in tamamlanması	Yatırım Programı
Eğitim		
İlköğretim Okullaşma Oranı	% 100	% 82.3
Okul Öncesi Eğitim	% 9.8	% 2.1
Sağlık		
Bebek Ölüm Hızı	Türkiye'nin 2010 düzeyine inmek	%o 60 - TR :%o 35
Hasta Yatağı Başına Nüfus	355 kişi/yatak	853 kişi/ yatak
İl ve İlçelerde	Kent Tipi Sağlık Ocakları Açmak	
Bölgesel Ulaşım		
	Şanlıurfa-Gaziantep Otoyolu	İnşa halinde
	Şanlıurfa-Diyarbakır:2x2 Böl.Yol	İnşa halinde
	GAP Uluslararası Havaalanı	Asfalt Oranı: %20
	Tüm Köy Yollarının Asfaltlanması	

1.5. GAP YATIRIMLARI VE 2005 YILI DURUMU

1.5.1. GAP'ın Finansman Durumu

GAP yatırımları, tüm kamu kurum ve kuruluşlarının GAP Bölgesi'nde çeşitli sektörlerde yürüttükleri proje ve programların toplamından oluşmaktadır. Bu proje ve programlar ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının yıllık yatırım programlarında yer almakta ve proje tahsisleri bu kuruluşların bütçelerinden karşılanmaktadır.

GAP Master Planı'nın belirlediği hedef ve büyüklüklere ulaşabilmek için yapılması öngörülen kamu yatırımlarının finansman ihtiyacı 2006 yılı fiyatlarıyla toplam 37 milyar 239 milyon 198 bin YTL (37 katrilyon 239 trilyon 198 milyar TL)'dir.

GAP kapsamında 2005 sonuna kadar, tahmini olarak 21 milyar 010 milyon 371 bin YTL (21 katrilyon 010 trilyon 371 milyar TL) harcama yapılmış ve nakdi gerçekleşme % 56.4 düzeyine ulaşmış bulunmaktadır.

Tablo 8: GAP Master Planı'na Göre Proje Maliyeti ve Sektörel Nakdi Gerçekleşmeler

(2006 Yılı Fiyatlarıyla, Bin YTL)

	Toplam Maliyet (İhtiyaç)	2005 Sonu Tah.Harcama (Kümülatif Yatırım)	Nakdi Gerçek.(%)
Tarım	11 270 967	2 768 653	24.5
Enerji	11 974 451	9 942 139	83.0
Ulaştırma ve Haberleşme	8 243 827	3 488 566	42.3
Turizm	62 583	19 539	31.2
Diğer Sektörler Toplamı	5 687 369	4 791 474	84.2
Genel Toplam	37 239 198	21 010 371	56.4

GAP yatırım ödeneklerinin 1990-2006 dönemi itibariyle yıllık seyri izlendiğinde, GAP'a toplam kamu kaynaklarından yılda ortalama % 6.8 oranında pay ayrıldığı gözlenmektedir.

Tablo 9: GAP'a Yapılan Kamu Yatırım Tahsisleri (1990-2006)*(2006 Yılı Fiyatlarıyla, Bin Y TL)*

Yıllar	Türkiye		GAP		GAP'ın Türkiye İçindeki Payı (%)
	Yatırım Tahsisi	Artış (%)	Yatırım Tahsisi	Artış (%)	
1990	18 684 691	- 6.3	1 518 075	- 1.6	8.1
1991	17 498 964	+ 3.6	1 494 007	- 10.9	8.5
1992	18 121 047	- 4.7	1 330 588	- 1.6	7.3
1993	17 265 884	- 21.5	1 309 411	- 21.1	7.6
1994	13 552 575	- 27.6	1 020 321	- 30.8	7.5
1995	9 807 968	+ 26.6	706 263	+ 21.4	7.2
1996	12 412 577	+ 7.9	857 374	+ 20.1	6.9
1997	13 388 566	+ 45.3	1 029 755	+ 25.6	7.7
1998	19 448 934	- 7.2	1 293 243	- 18.1	6.6
1999	18 046 919	+ 17.6	1 058 944	+ 43.4	5.9
2000	21 223 670	- 34.6	1 518 102	- 55.0	7.2
2001	13 886 325	+ 3.1	683 301	+ 23.1	4.9
2002	14 321 300	+ 14.6	841 428	+ 13.4	5.9
2003	16 414 605	- 14.7	954 387	+ 0.2	5.8
2004	13 994 830	+ 22.7	956 065	+ 18.9	6.8
2005	17 164 726	+ 2.1	1 137 672	- 13.1	6.6
2006	17 521 667		988 200		5.6

NOT: Mahalli İdare yatırımları dahil değildir.

2001 yılında ülke genelinde uygulanan istikrar programı kapsamında yatırımların kısıtlanması, GAP'ı ülke genelindeki düşüşün çok üzerinde olumsuz etkilemiş, toplam yatırımlar içindeki payı % 4.9 olmuştur. 2002 yılında GAP'ın ülke yatırımları içindeki payında nispi bir artış olmuş ve % 5.9'a yükselmiş; 2003 yılında ise bu oran % 5.8 olarak gerçekleşmiştir. 2004 ve 2005 yıllarında sırasıyla % 6.8 ve % 6.6 olmuştur. 2006 yılında ise GAP kamu yatırımlarından % 5.6 düzeyinde pay almıştır.

Tablo 10: GAP Yatırımlarının 2006 Yılı İtibariyle Sektörel Dağılımı**(2006 Yılı Fiyatlarıyla, Bin YTL)**

Sektörler	2006 Yılı Yatırım Tahsisi	Sektör Payı (%)
Ekonomik Sektörler		
- Tarım	123 501	12.5
- Madencilik	66 073	6.7
- İmalat	250	-
- Enerji	260 880	26.4
- Ulaştırma – Haberleşme	221 047	22.4
- Turizm	529	-
Ekonomik Sektörler Toplamı	672 280	68.0
Sosyal Sektörler		
- Konut	-	-
- Eğitim – Kültür	93 276	9.5
- Sağlık	106 095	10.7
- Diğer Kamu Hizmetleri	117 549	11.8
Sosyal Sektörler Toplamı	316 920	32.0
GAP Genel Toplamı	989 200	100.0

2006 yılı GAP yatırımlarının sektörler itibariyle dağılımına bakıldığında, en yüksek payın enerji sektöründe (% 26.4) olduğu, bu sektörü tarım ve ulaştırma-haberleşme yatırımlarının izlediği görülmektedir. Toplam yatırımların % 68'i ekonomik sektörlere yapılırken sosyal sektörlerin payı % 32 olmuştur.

Sektör payları geçen yıla karşılaştırıldığında ekonomik sektörlere ayrılan payda düşüş (% 75'ten % 68'e), sosyal sektör yatırımlarında ise artış (%25'ten % 32'ye) izlenmektedir.

1.5.2. GAP Kamu Yatırımları

ENERJİ

GAP kapsamında, 2005 sonu itibariyle 8 hidroelektrik santrali tamamlanmış; santral kurulu güçleri itibariyle hidroelektrik enerji projelerinin % 74'ü gerçekleşmiştir. Bu çerçevede GAP, belli bir süreden beri Türkiye ekonomisine ve Bölge halkının refahına doğrudan katkı sağlamaktadır.

Karakaya, Atatürk, Batman, Kralkızı, Dicle, Birecik ve Karkamış hidroelektrik santrallerinin işletmeye alınışından 2005 yılı sonuna kadar toplam 253 milyar kilovat-saat elektrik enerjisi üretilmiş ve ülkemizin enerji ihtiyacının önemli bir bölümü karşılanmıştır. Üretilen bu enerjinin parasal değeri yaklaşık 15.18 milyar ABD Doları'dır (1 kWh=6 cent).

Türkiye'de 2005 yılında üretilen 39.6 milyar kilovat-saatlik hidroelektrik enerji içinde, GAP 18.7 milyar kilovat-saatlik hidroelektrik üretimiyle % 47.2'lik bir paya sahiptir. Üretilen elektriğin parasal değeri ise yaklaşık 1.1 milyar ABD Doları'dır.

TARIM

GAP Bölgesi'nde 2005 yılı itibariyle 236 019 ha alan sulamaya açılmıştır. 142 099 ha alanda halen sulama şebeke inşaatı devam etmekte olup; ihaleye çıkılabilecek alan miktarı ise 374 118 ha'dır. Fiziki gerçekleşme açısından, sulama projelerinin % 13.7'si işletmede, % 8.3'ü inşaat halinde, % 21.8'i ihale, % 56.2'si ise planlama aşamasındadır (101 388 ha münferit projeler hariç).

1995 yılından itibaren sulamanın başladığı Şanlıurfa-Harran Ovası'nda 30 000 ha alanda sulama öncesi kişi başına katma değer 596 ABD Doları iken, 2004 yılında 1 135 dolar/kişi olarak gerçekleşmiştir.

Harran Ovası'nda Sulamanın İlk Sonuçları

1995 yılında sulamanın başladığı Şanlıurfa-Harran Ovası'nda 2005 yılı sonu itibariyle sulanan alan 125 000 hektara ulaşmıştır. Harran Ovası'nda sulamaların gayrisafi üretim değeri (GSÜD) ve katma değerde sağladığı gelişme aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 11: Örnek Alan Harran Ovası'nda Sulama Sonucu Ortaya Çıkan Gayrisafi Tarımsal Üretim Değeri (GSÜD) ve Katma Değerler

Yıl	Alan (ha)	Nüfus (Kişi)	GSÜD*			Katma Değer**		
			Milyon \$/yıl	\$/ha	\$/Kişi	Milyon \$/yıl	\$/ha	\$/Kişi
Sulama Öncesi	30 000		31.5	1 050	1 044	18.0	600	596
1995	30 000	30 165	65.4	2 180	2 168	49.8	1 661	1 652
1996	40 000	39 247	87.5	2 187	2 229	67.4	1 685	1 717
1997	60 000	66 360	125.8	2 097	1 896	100.6	1 677	1 516
1998	90 000	74 883	178.8	1 987	2 388	148.8	1 653	1 987
1999	103 000	91 603	199.0	1 932	2 185	160.1	1 554	1 747
2000	111 600	101 733	261.9	2 347	2 574	172.2	1 543	1 519
2001	116 000	107 330	181.3	1 563	1 689	113.8	981	1 061
2002	119 000	112 088	180.0	1 512	1 605	125.1	1 051	1 116
2003	121 400	117 665	237.0	1 952	2 014	154.3	1 271	1 312
2004	123 340	121 697	265.6	2 148	1 120	138.2	1 120	1 135
2005	125 000	128 564	250.6	2 005	913	114.2	913	888

* GSÜD: Üretim Miktarı X Ürün Fiyatı

** Katma Değer: GSÜD - Üretim Masrafları

Toplulaştırma

GAP Bölgesi'nde, 2005 yılı itibariyle, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü tarafından Şanlıurfa İli Baziki (Yaylak) Toplulaştırma Projesi çerçevesinde 18 500 ha ve Bozova Pompaj Sulama alanında Arazi Dağıtım ve Toplulaştırma Projesi çerçevesinde 10 000 ha alanda toplulaştırma çalışmaları tamamlanmıştır. Böylece, Harran Ovası'nda toplulaştırma çalışmaları tamamlanan

alan 162 253'e yükselmiştir. Harran Ovası II. Kısım Sulaması Arazi Toplulaştırma Projesi kapsamında 61 280 ha alanda toplulaştırma çalışmalarına devam edilmektedir.

Ayrıca, 2005 sonuna kadar 68 477 ha alanda arazi tesviyesi, 1 326 km stabilizeli tarla içi yol ve 3 246 adet tarla geçidi Şanlıurfa Valiliği İl Özel İdaresi Bolatlar GAP Proje Müdürlüğü tarafından inşa edilmiştir.

Tuzlanma

GAP'ta sulanan alanlarda beliren tuzlanma riski çiftçilerin yoğun ve aşırı su kullanmalarından ve Bölge'nin çok sıcak ve buharlaşma hızının yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. 166 000 ha sulama alanına sahip (15 000 ha Akçakale yer altı sulaması dahil) Şanlıurfa-Harran Ovası'nda 135 115 ha alan sulamaya açılmıştır. Toplam alanın 50 000 ha da taban suyu problemi vardır. Taban suyu probleminin olduğu ve çalışmaların başlandığı 8 875 ha alanın (Şanlıurfa-Harran Ovası I. Kısım Kapalı Drenaj Projesi 3 325 ha, Şanlıurfa-Harran Ovası II. Kısım Kapalı Drenaj Projesi 5 550 ha) 5 949 ha'ı tamamlanmıştır. Çalışması biten alanın 1 400 ha'ı tuzlanmış, 2 000 ha'ı ise alkalileşmiştir. Geri kalan 2 926 ha alanda ise çalışmalar devam etmektedir.

Şanlıurfa Bolatlar Proje Müdürlüğü imkanları ile toplam 1 800 ha alanda çalışmalara başlanmış ve toplam 1 400 ha alan da kapalı drenaj çalışmalara tamamlanmıştır. Böylece şimdiye kadar toplam 10 675 ha alanın 7 349 hektarın da drenaj çalışmaları tamamlanmış ve 2 926 ha alanda çalışmalar devam etmektedir.

Ayrıca 9 300 ha alanın (Şanlıurfa-Harran Ovası III. Kısım 5 300 ha ve IV. Kısım 4 000 ha Kapalı Drenaj Projesi) ihalesi yapılmıştır. 16 800 ha alanın da etüdü tamamlanmıştır. Geri kalanı etüt aşamasındadır.

SANAYİ

GAP Bölgesi'nde sınai gelişmenin hızlanması, sanayi yatırımlarının artması, özel sektörün Bölge'de yatırım yapmasının sağlanması için sanayi altyapısının tamamlanması çalışmaları kamu yatırımları çerçevesinde yürütülmektedir.

Biri Gaziantep, diğeri Mardin'de olmak üzere 2 serbest bölge mevcuttur. 7 organize sanayi bölgesi (OSB) tamamlanmış olup, 12 OSB ise yatırım programında yer almaktadır. Bölge'de, 2006 yılı itibariyle, 10 OSB ile 25 küçük sanayi sitesi (KSS) faal durumdadır; 12 KSS'nin ise yapım çalışmaları devam etmektedir.

Bölge'nin sulu tarıma açılması ile beraber sanayide önemli gelişmeler meydana gelmiş; 1995-2001 arasında sanayi tesisleri sayısı yaklaşık iki katına çıkmıştır. 2005 yılı sonu itibariyle GAP Bölgesi'nde on kişiden fazla işçi çalıştıran işletme sayısı 1 722'dir. Bu işletmelerde toplam 73 601 kişi istihdam edilmektedir.

GAP'tan yapılan ihracat düzeyinde de artış olmuş; 2001 yılında 709 milyon ABD Doları olan ihracat tutarı 2005'te 2 186 milyon dolara yükselmiştir. GAP Bölgesi'nden yapılan ihracatın Türkiye'nin toplam ihracatı içindeki payı da aynı dönemde % 2.3'ten % 3'e çıkmıştır.

ULAŞTIRMA

2005 yılı itibariyle GAP Bölgesi'nde karayolu ağı uzunluğu 35 529 km'dir. Bunun 103 km'si otoyol, 5 932 km'si devlet ve il yolu, 29 424 km'si ise köy yoludur. İnşa halindeki Gaziantep-Şanlıurfa Otoyolu'nda fiziki gerçekleşme % 73 düzeyindedir.

Türkiye devlet ve il yolu şebekesinin % 9.2'si, köy yolları şebekesinin % 10.1'i Bölge'dedir ve Bölge'deki köylerin % 98'i anayol ağına bağlanmış durumdadır.

Bölge'nin 7 ilinde havaalanı vardır. Ayrıca, Türkiye'nin en büyük kargo havalimanı Şanlıurfa'da inşa edilmektedir. GAP Uluslararası Havaalanı'nın 2006 yılında tamamlanması programlanmıştır.

SAĞLIK

Proje'nin başlatılmasından bu yana GAP Bölgesi'nde sağlık hizmetleri önemli ölçüde yaygınlaşmış olmasına rağmen, sağlık sektörü göstergeleri halen ülke ortalamasının altındadır.

2005 yılı itibariyle Türkiye'deki 1 175 yataklı tedavi kurumunun % 5.7'si Bölge'de bulunmaktadır. Bölge'de yer alan 67 yataklı tedavi kurumunun toplam yatak sayısı 9 399'dur. Sağlık Bakanlığı verilerine göre, aynı yıl itibariyle GAP Bölgesi'ne bağlı 9 ilde toplam 722 adet sağlık evi ve 449 adet sağlık ocağı yer almaktadır. Bölge genelinde en fazla sağlık kurumu bulunan iller sırasıyla Şanlıurfa, Gaziantep ve Diyarbakır'dır.

2005 yılında on bin nüfusa düşen yatak sayısı Milli Savunma Bakanlığı kurumları hariç ülke genelinde 23.9 iken, Bölge'de 13.1'dir.

EĞİTİM-KÜLTÜR

Ülkemizde eğitim düzeyi genelde düşük olmakla birlikte, çeşitli nedenlere bağlı olarak özellikle GAP Bölgesi göstergeleri daha da düşüktür. Ülke genelinde 1990 yılında % 78.4 olan okuryazar oranı 2000 yılında % 86.5'e yükselmiştir. GAP Bölgesi'nde ise aynı yıllarda okuma-yazma bilenlerin oranı % 60.4'ten % 73.2'ye ulaşmıştır.

2004-2005 öğretim yılı itibariyle Bölge'de anasınıfları dahil 1429 adet okul öncesi eğitim birimi, 5 370 adet ilköğretim okulu, 431 adet ortaöğretim okulu bulunmaktadır.

Kültür Varlıkları

Tarih öncesi çağlardan başlamak üzere günümüze kadar ulaşmış birçok uygarlığa ve üç büyük dine ait kültür varlığına ev sahipliği yapmış olan Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Mardin, Şanlıurfa, Şırnak illeriyle bir dinler mozaiği oluşturmaktadır. Şanlıurfa'nın Nuh Peygamber tarafından kurulması, dağlarda Musa Peygamber'in çobanlık yapması ve İsa Peygamber tarafından kutsanarak batıda da "Kutsal Şehir" olarak anılması bu mozağin renklerini oluşturmaktadır.

Anadolu uygarlıklarının gelişmesinde tartışmasız önemli bir yeri olan Mezopotamya'nın parçası olan Güneydoğu Anadolu, tarihsel geçmişini günümüze kadar kalan sivil ve dini mimarlık örnekleri, sit alanları, ticaret yapıları ve su mimarisi varlıkları ile kanıtlamaktadır.

Bölge’de Kültür Bakanlığı tarafından tescil edilen 2 452 adet sivil mimarlık ve 444 adet dini mimarlık örneği bulunmaktadır. Tescil edilmiş sivil mimarlık örnekleri açısından Gaziantep oldukça zengindir. Diyarbakır’ın da tescilli dini mimarlık örnekleri açısından en zengin il olduğu görülmektedir.

Bölge illeri arasında Şanlıurfa, çok sayıda arkeolojik sit alanı ve höyükle, tescilli sit alanları sıralamasında ilk sırada yer almaktadır.

KENTSEL VE KIRSAL ALTYAPI

Kentsel Altyapı Durumu

GAP Bölgesi’ndeki hızlı nüfus artışı ve göç nedeniyle kentsel alanlarda altyapı problemleri gün geçtikçe ağırlaşmakta ve birçok sosyo-ekonomik soruna neden olmaktadır. Kırsal alandaki yaşam koşullarının güçlüğü ve kentlerin çekim gücü insanları göç etmeye yönelten sebeplerin başında gelmektedir. Hızlı kentleşme kentler üzerindeki baskıyı artırmakta ve daha geniş kitleleri çevre sorunlarıyla yüz yüze bırakmaktadır. GAP Bölgesi’nde yer alan ve hizmet götürülmesi gereken belediye sayısı hızla artmıştır. Bu nedenle bölge şehirleri, gerekli kentsel planlama hizmetlerinin verilmediği çok geniş alanlara yayılmış durumdadır. Özellikle büyük şehirlerin etrafında oluşan gecekondu türü yerleşimlerde sorunlar daha da ağırlaşmakta, çevreyle ilgili altyapı ve hizmet sunumu ise giderek artan talebi karşılayamamaktadır.

GAP Bölgesi’nde 2006 yılı itibariyle 9 il ile bunlara bağlı 72 ilçe ve 114 belde olmak üzere 195 belediye mevcuttur. Gaziantep ve Diyarbakır “Büyükşehir Belediyesi” statüsüne sahip illerdir.

GAP Bölgesi temel altyapı olanakları açısından gelişmiş bölgelerin hayli gerisindedir. Hızla büyüyen şehirlerde altyapı konularındaki en önemli sorunlar, içmesuyu, kanalizasyon, atıksu arıtma tesisi ve katı atık yönetimi hizmetlerindeki yetersizlikten kaynaklanmaktadır. Kent merkezleri kırsal nüfusu büyük ölçüde çekmekte ve kent altyapısı artan ihtiyaçları karşılamakta yetersiz kalmaktadır.

Kırsal Alan Altyapı Durumu

Kırsal İçmesuyu Durumu

Mevcut kırsal yerleşimlerin ünite bazında içmesuyuna erişme durumuna bakıldığında GAP Bölgesi’nin % 75 oranı ile ülke genelindeki % 88 oranının altında kaldığı görülmektedir. Aynı şekilde içmesuyuna erişen nüfusa bakıldığında GAP Bölgesi % 88’lik oran ile ülke genelindeki % 96’lık oranın altında kalmaktadır.

2004 yılı itibariyle, GAP Bölgesi’nde yer alan kırsal yerleşmelerin içmesuyu erişimine üniteler bazında bakıldığında; % 63.6’sının (5 707 ünite) içmesuyuna kavuşmuş olduğu, bunun yanı sıra % 22.7’sinin (2 038 ünite) susuz, % 13.7’sinin (1 229 ünite) de suyunun yetersiz olduğu görülmektedir. Türkiye genelinde aynı değerler sırasıyla; % 80.6 (62 181 ünite), % 9.6 (7 390 ünite), % 9.7’dir (7 612 ünite).

Köy Yolları Durumu

GAP Bölgesi’ndeki köy yollarının nitelikleri göz önüne alındığında; toplam 29 494 km’nin 8 022 km’lik (% 27.2) kesiminin asfalt, 13 963 km’lik (% 47.3) kesiminin stabilize, 6 179 km’lik (% 21.0) kesiminin tesviye, 1 330 km’lik (% 4.5) kesiminin mutasavver olduğu görülmektedir.

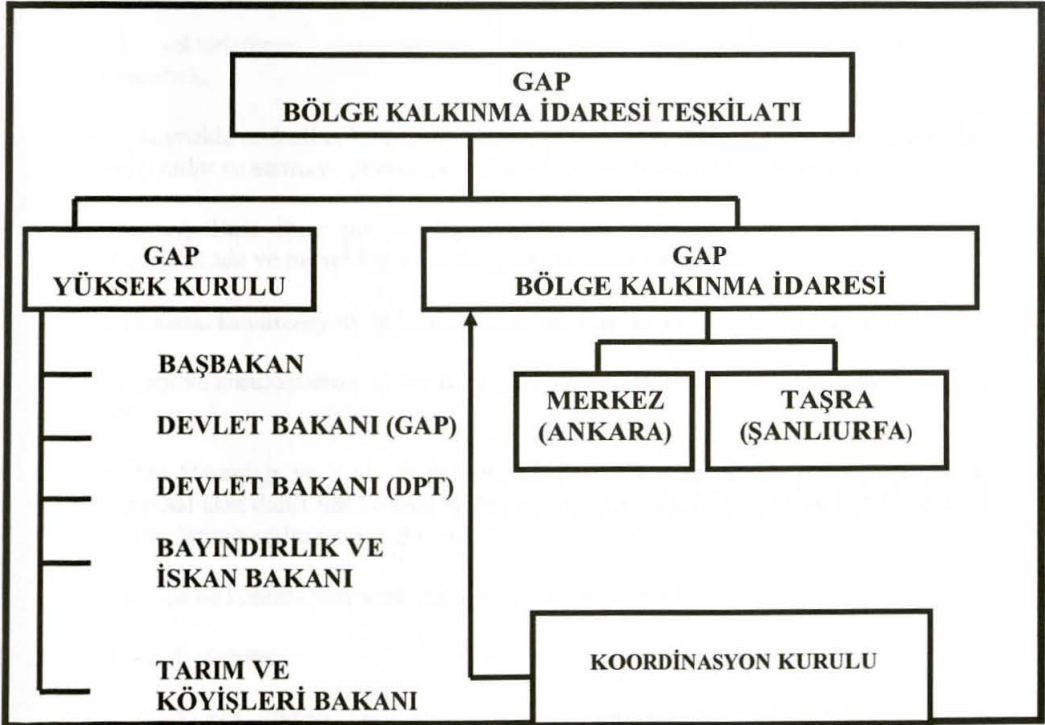
Türkiye toplamına bakıldığında bu değerler sırası ile; 92 762 km (% 31.8) asfalt, 1 768 km (% 0.6) beton, 130 744 km (% 44.8) stabilize, 55 589 km (% 19.1) tesviye ve 10 722 km (% 3.7) mutasavverdir.

2. GAP BÖLGE KALKINMA İDARESİ TEŞKİLATI

Güneydoğu Anadolu Projesi, önce Devlet Planlama Teşkilatı bünyesinde sırasıyla “Az Gelişmiş Bölgeler Daire Başkanlığı”, “Müşetşarlık Araştırma Grubu” ve “GAP Grup Başkanlığı”nın sorumluluğunda; daha sonra “Genel Müşavirlik Hizmetleri” çerçevesinde Türk Mühendislik, Müşavirlik ve Müteahhitlik A.Ş. (TÜMAŞ) tarafından ihale yoluyla yürütülmüştür.

Daha sonra Bölge’de yapılacak uygulamaların çok kapsamlı olması nedeniyle bölgesel kalkınmanın hızlandırılmasını sağlamak amacıyla Bakanlar Kurulu’nun 27 Ekim 1989 tarihli kararı ve 6 Kasım 1989 tarih ve 20334 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 388 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile GAP Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı kurulmuştur.

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı, “GAP kapsamına giren yörelerin süratle kalkındırılması, yatırımların gerçekleştirilmesi için plan, altyapı, ruhsat, konut, sanayi, maden, tarım, enerji, ulaşırma ve diğer hizmetleri yapmak veya yaptırmak, yöre halkının eğitim düzeyini yükseltmek için gerekli tedbirleri almak veya aldırarak, kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak üzere” kurulmuştur.

2.1. MEVZUAT

2.1.1. 388 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname

Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı'nın Kurulması ve Görevleri hakkında 388 sayılı KHK Başbakanlığa bağlı hükmî şahsiyeti haiz ve onbeş yıl süreli GAP Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı'nın kuruluş ve görevlerine ilişkin esasları düzenlemektedir. GAP Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı'nın görevleri 2. maddede aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

- a) Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Mardin, Siirt ve Şanlıurfa illerini içine alan GAP Bölgesi (Batman, Kilis ve Şırnak da il statüsünü kazandıktan sonra buraya dahil olmuştur) için gerekli araştırma ve uygulama projelerini yapmak ve yaptırmak,
- b) Bölge içindeki faaliyetleri yönlendirmek, uygulamasını değerlendirmek ve takip etmek,
- c) Bölge'de uzun vadeli planlar ve programlar muvacehesinde süratle kalkınmayı sağlamak için tarım, madencilik, imalat sanayi, enerji, ulaştırma, haberleşme, inşaat, turizm gibi kamu hizmetleri, beşeri kaynaklar, sosyal, ekonomi, bilim, araştırma, geliştirme ve teknoloji, çevre ve şehircilik, bölge geliştirme ve kültür sektörlerinde yapılacak yatırımlar konusunda çalışmalarda bulunmak, çalışmalarını yönlendirmek, koordinasyonu ve uygulamaların gerçekleşmesini sağlamak,
- d) Bölge'de sektörlerarası entegrasyonu sağlayacak şekilde bölge planlamasını gerçekleştirmek,
- e) Bölge'de kaynakların kullanılması, dış ekonomik ilişkiler, finansman dengesi, krediler, bankalar, fiyatlar ve sermaye piyasası konularında gerekli çalışmaları yapmak,
- f) Nazım ve uygulama imar planları ile revizyonların tamamını veya bir kısmını plan değişikliği dahil ada ve parsel bazına kadar yapmak veya yaptırmak,
- g) Yol, su, elektrik, kanalizasyon ile konut, sanayi ve ulaştırma hizmetlerini yürütmek,
- h) Kamu kurum ve kuruluşlarına ait her türlü bina ve tesislerin yapılmasında koordinasyonu sağlamak,
- i) Milli Eğitim Bakanlığı ve ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşları ile koordine edilerek, halkın tarımsal alan dahil her konuda eğitim düzeyinin yükseltilmesini ve her derecedeki eğitim kurumlarının açılmasını sağlamak,
- j) Başbakanlıkça bu konuda verilecek diğer görevleri yapmaktır.

2.1.2. 4 314 Sayılı Kanun

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı'nın Kuruluş ve Görevleri hakkındaki 388 sayılı KHK'nın 9. maddesi, 11 Aralık 1997 tarihinde kabul edilen 4 314 no'lu kanun ile değiştirilmiştir. Buna göre, İdare'nin gelirleri;

- a) Başbakanlık bütçesine konulacak ödenekler,
- b) Her türlü yardım, kredi, hibe ve bağışlar,

c) Faiz, hizmet, kira gelirleri ile sair gelirler şeklinde belirtilmiştir.

2.1.3. GAP İdaresi Teşkilatının Kuruluş ve Görevleri Hakkında KHK Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı'nın süresinin 15 yıldan 18 yıla uzatılması hakkındaki 5 254 sayılı Kanun, 11 Kasım 2004 tarih ve 25640 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

2.1.4. Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun

AB'ye katılım sürecinde bölgesel politikalar çerçevesinde "Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında 5449 sayılı Kanun" 08.02.2006 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanununun 30. Maddesi, Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatının Kuruluş ve Görevleri Hakkında 388 Sayılı KHK'nin "Görev" başlıklı 2. maddesine (i) bendini (Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak illerini kapsayan bölgelerde kurulacak kalkınma ajansları üzerindeki koordinasyon görevini, Devlet Planlama Teşkilatının belirleyeceği usul ve esaslara göre yürütmek) eklemiştir. GAP İdaresi artık, 5449 sayılı yasa uyarınca, GAP Bölgesi'nde kurulacak üç kalkınma ajansının koordinasyonundan da sorumlu olacaktır.

2.2. ORGANLAR

2.2.1. GAP Yüksek Kurulu

GAP Yüksek Kurulu, Teşkilatın en yüksek karar organı olup, GAP İdaresi tarafından hazırlanacak her türlü plan, proje ve programları inceleyerek karara bağlar. GAP Yüksek Kurulu, Başbakan başkanlığında GAP'tan sorumlu Devlet Bakanı, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu Devlet Bakanı ile Bayındırlık ve İskan Bakanı'ndan oluşmuştur. GAP Yüksek Kurulu'na, gerektiğinde konuları ile ilgili olarak diğer bakanlar da davet edilebilir.

2002/56 sayılı Başbakanlık genelgesi ile Tarım ve Köyişleri Bakanı da 2 Aralık 2002'den itibaren GAP Yüksek Kurulu'nun üyesi olmuştur.

GAP Yüksek Kurulu'nun çalışma usul ve esasları ile diğer hususlar yeniden düzenlenerek 6 Kasım 2005 tarihli ve 25985 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe konulan GAP Yüksek Kurulu'nun Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik'le belirlenmiştir.

Yüksek Kurul, söz konusu yönetmeliğin 7. maddesi uyarınca, gündemindeki konuları görüşmek üzere her yılın birinci ve ikinci yarısında olmak üzere yılda iki kez toplanır.

2.2.2. GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı (GAP İdaresi)

Bir başkan ve iki başkan yardımcısı ile yeterli sayıda uzman ve memurdan oluşan GAP İdaresi, merkez teşkilatı Ankara'da ve taşra teşkilatı ise Şanlıurfa'da olmak üzere

örgütlenmiştir.

GAP İdaresi, ilgili Devlet Bakanı'nın sorumluluğunda, GAP Yüksek Kurulu kararları çerçevesinde, Bölge kalkınmasına dair planlama, araştırma ve uygulama çalışmalarını yürütmekle görevlidir.

GAP İdaresi, GAP Yüksek Kurulu'nun sekreteryaya hizmetlerini de yürütmektedir.

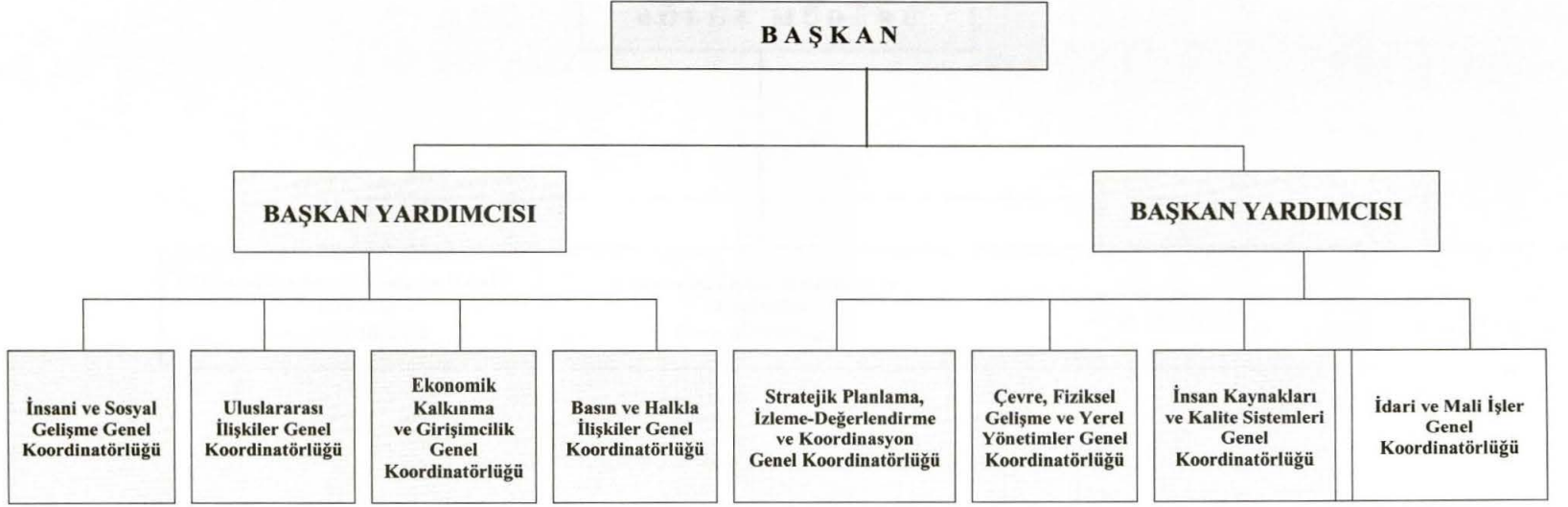
388 sayılı KHK'ya göre Şanlıurfa'da örgütlenen GAP İdaresi Bölge Müdürlüğü, daha ziyade GAP Bölgesi'nde uygulama ve araştırma çalışmalarını yürütmektedir.

388 sayılı KHK'nın 3. maddesinin 3. fıkrası uyarınca, GAP İdaresi'nin görev alanına giren konularda 1580 sayılı Belediye Kanunu ve 3194 sayılı İmar Kanunu ile diğer kanunların ilgili idarelere verdikleri imar ve altyapıya dair hak ve yetkiler bu İdare'ye devredilmiş sayılır.

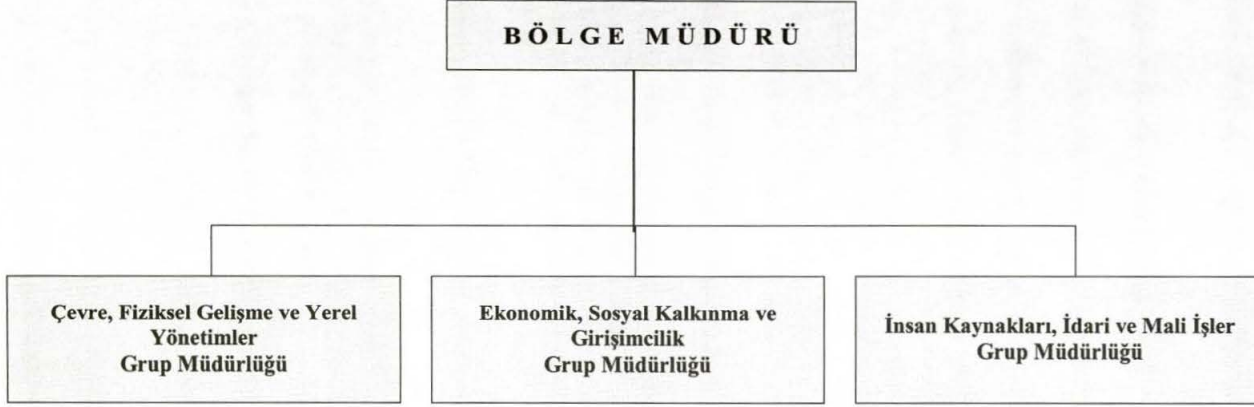
GAP İdaresi'nin kuruluşuna ait 388 sayılı KHK'nın yürürlüğe girdiği 6 Kasım 1989 tarihinden itibaren fiilen kuruluş çalışmalarına 1990 yılında başlanmış; GAP İdaresi'nin Personel Sicil Amirleri Yönetmeliği, Disiplin Amirleri Yönetmeliği, Satınalma Esasları ile İhale Yönetmelikleri hazırlanarak yürürlüğe konulmuştur. Ancak, ihtiyaca cevap vermemesi nedeniyle Satınalma Esasları ile İhale Yönetmelikleri gözden geçirilerek Satınalma ve İhale Yönetmeliği adı altında yeniden düzenlenmiş, 14 Ocak 1996 tarih ve 12523 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı Personeli Görevde Yükselme ve Ünvan Yönetmeliği 17.12.2005 tarih ve 2602 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

GAP İDARESİ MERKEZ TEŞKİLATI ORGANİZASYON ŞEMASI

GAP İDARESİ BÖLGE TEŞKİLATI ORGANİZASYON ŞEMASI

MERKEZ TEŞKİLÂTI BİRİMLERİ

- ***İnsan Kaynakları ve Kalite Sistemleri Genel Koordinatörlüğü (İKKS)***

Başkanlığın Kalite Yönetim Sistem faaliyetlerini yürütmek; insan gücü planlaması, iş tanımları, iş analizleri, hizmet içi eğitim ve performans değerlendirme sistemi çalışmalarını yapmak.

- ***İdari ve Mali İşler Genel Koordinatörlüğü (İMİ)***

Başkanlığın idari ve mali işler ile bilgi işlem merkezi faaliyetlerini yürütmek.

- ***Çevre, Fiziksel Gelişme ve Yerel Yönetimler Genel Koordinatörlüğü (ÇFGY)***

Bölge'de harita, imar ve altyapı inşaat işleriyle ilgili çalışmalar yapmak, yaptırmak ve onaylamak, fiziksel gelişme ve mekana ilişkin projeler yürütmek, yerel yönetimler ile ilişkileri geliştirmek ve ortak çalışmalarda bulunmak, Bölge'de büyük fiziki yatırımların gerçekleşmesi ve kalkınma ile beraber çevre koruma ve çevre yönetimine yönelik politikaları, projeleri geliştirmek ve uygulamak, Bölge kültürel mirasının korunmasına dönük çalışmalar ile Bölge'nin sahip olduğu turizm potansiyelinin tanıtımı, değerlendirilmesi, korunmasına dönük çalışmaların gerçekleştirilmesini, izlenmesini ve koordinasyonunu sağlamak.

- ***Uluslararası İlişkiler Genel Koordinatörlüğü (Uİ)***

GAP İdaresi'nin yabancı ülke ve uluslararası kuruluşlar ile olan iletişimini gerçekleştirmek, AB bölgesel kalkınma hedef ve stratejileri ile ilgili gelişmeleri takip ederek İdare'nin hedef ve faaliyetlerini yenilemek, bölgesel gelişme hedeflerine ulaşılması yönünde yürütülen proje ve faaliyetlerde gereksinim duyulan ulusal/uluslararası alanlarda proje ve fon geliştirme çalışmalarını yürütmek.

- ***Stratejik Planlama, İzleme-Değerlendirme ve Koordinasyon Genel Koordinatörlüğü (SPİD)***

GAP İdaresi tarafından yürütülen faaliyetler dahil, Bölge'de gerçekleştirilen tüm kamu yatırım ve faaliyetlerini izlemek, değerlendirmek, koordine etmek; İdare'nin strateji ve politikalarına yön verecek çalışmaları yapmak.

- ***İnsani ve Sosyal Gelişme Genel Koordinatörlüğü (İSG)***

Bölge'de, sosyal ve insani gelişmeyi gerçekleştirmeye yönelik araştırma, planlama, projelendirme ve uygulama çalışmalarını gerçekleştirmek ve GAP'ın bu süreçte edindiği bilgi birikimi ve deneyimlerinin ulusal/uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapılarak paylaşılmasına ve kapasite geliştirmeye yönelik eğitim çalışmalarını yürütmek.

- ***Ekonomik Kalkınma ve Girişimcilik Genel Koordinatörlüğü (EK)***

Bölge kalkınmasına yönelik olarak tarım, orman, kırsal kalkınma ve özel sektör yatırımlarıyla ilgili araştırma, etüt, proje ve plan-program çalışmalarını yürütmek ve diğer ilgili kurum ve

kuruluşların bu yöndeki uygulamalarıyla ilgili koordinasyon sağlamak, Ulusal Kalkınma Planı ve AB uyum çalışmaları kapsamında faaliyetlerde bulunmak.

- ***Basın ve Halkla İlişkiler Genel Koordinatörlüğü (BHİ)***

Güneydoğu Anadolu Projesi ve Başkanlığın ulusal ve uluslararası tanıtımına yönelik faaliyetleri yürütmek, ulusal veya uluslararası sivil toplum örgütleri, meslek kuruluşları ve basın yayın kuruluşlarıyla gerekli iletişimi sağlamak, GAP Yüksek Kurulu ve GAP Koordinasyon Kurulu toplantılarının sekreteryasını ve çalışmalarını organize etmek, yayınların ve periyodiklerin düzenlenmesi, arşivlenmesi, stoklanması, satışı ve GAP İdaresi bünyesindeki yazılı, görsel ulusal ve uluslararası tanıtım amaçlı materyallerin, kontrol, tasarım ve ürün haline gelmeden önceki tüm aşamaları ile Bilgi Edindirme Birimi faaliyetlerini yürütmek.

BÖLGE TEŞKİLATI BİRİMLERİ

- ***Çevre, Fiziksel Gelişme ve Yerel Yönetimler Grup Müdürlüğü***

Bölge'de harita, imar, altyapı ve inşaat işleriyle ilgili çalışmalar yapmak ve yaptırmak; fiziksel gelişme ve mekana ilişkin projeler yürütmek, yerel yönetimler ile ilişkileri geliştirmek ve ortak çalışmalarda bulunmak; Bölge'de büyük fiziki yatırımların gerçekleşmesi ve kalkınma ile beraber çevre koruma ve çevre yönetimine yönelik politikaları, projeleri geliştirmek ve uygulamak, Bölge kültürel mirasının korunmasına dönük çalışmalar ile Bölge'nin sahip olduğu turizm potansiyelinin tanıtımına ve korunmasına dönük çalışmaları gerçekleştirmek, Bölge'deki kamu kuruluşlarının sektörel bazda yatırım ve faaliyetlerinin izlenmesi, değerlendirilmesi ve koordinasyonuna yönelik çalışmalar yapmak.

- ***Ekonomik, Sosyal Kalkınma ve Girişimcilik Grup Müdürlüğü***

Bölge'de ekonomik kalkınma ile eşgüdüm içinde dengeli, adil, sosyal, insani ve ekonomik gelişmenin sağlanması amacıyla, tarım, orman ve kırsal kalkınmaya yönelik faaliyetlerle ilgili araştırma, planlama ve uygulama çalışmaları yapmak, özel sektörün desteklenmesi, geliştirilmesi ve yatırımların Bölge'ye yönlendirilmesi konusunda faaliyetlerde bulunmak, GAP'ın ulusal ve uluslararası tanıtımına yönelik faaliyetleri Bölge düzeyinde yürütmek, uygulanan proje ve diğer konulara ilişkin Bölge'deki kuruluşlarla izleme, değerlendirme ve koordinasyon sağlamak.

- ***İnsan Kaynakları, İdari ve Mali İşler Grup Müdürlüğü***

Bölge Müdürlüğü'nün insan gücü planlaması, Kalite Yönetim Sistem faaliyetlerinin geliştirilmesi ve değerlendirmesini yapmak, çalışanların özlük haklarına ilişkin çalışmaları gerçekleştirmek, Bölge Müdürlüğü'nde İdari ve Mali işler ile Bilgi İşlem Birimi faaliyetlerini yürütmek.

3. GAP İDARESİ'NİN ÇALIŞMALARI

3.1. EKONOMİK SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ÇERÇEVESİNDE YÜRÜTÜLEN ÇALIŞMALAR

3.1.1. GAP BÖLGESEL KALKINMA PROGRAMI - KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ GİRİŞİMCİLERİ DESTEKLEME PROJESİ (GİDEM)

Avrupa Birliği'nden sağlanan hibe finansmanı ile yürütülmekte olan, GAP Bölgesel Kalkınma Programı kapsamındaki üç bileşenden birisi KOBİ Geliştirme Projesi'dir.

GAP İdaresi'nin, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ile birlikte uygulamakta olduğu Sürdürülebilir Kalkınma Programı kapsamında 1997 yılında başlayan "Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezleri" (GİDEM) Projesi'nin Mart 2002'de tamamlanmasının ardından, projenin bölge kalkınma faaliyetlerine yapmış olduğu katkı da dikkate alınarak Avrupa Birliği'nin sağladığı 5 590 000 Euro'luk finansman ile ikinci aşamaya geçilmiş ve KOBİ Geliştirme Projesi kapsamındaki faaliyetler GAP-GİDEM'ler tarafından yürütülmeye başlanmıştır. Çalışma UNDP tarafından yürütülmektedir.

Bölge'de yatırımların artırılması, girişimciliğin yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi amacıyla yerli ve yabancı girişimcilere danışmanlık hizmeti vermek üzere Adıyaman, Diyarbakır, Mardin ve Şanlıurfa illerinde kurulan **Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezleri (GİDEM)**, özellikle imalat sanayine yönelik küçük ve orta ölçekli işletmelerin girişimcilik, yönetsel ve operasyonel kapasitelerinin geliştirilmesi amacıyla faaliyet göstermektedir.

Beş yıllık AB finansmanının tamamlanmasının ardından GİDEM'ler kendi kazancını kendisi sağlayabilen ve sürdürülebilirliği olan "Girişimci Danışma Merkezi" yapısına kavuşacaktır.

KOBİ Geliştirme Projesi'nin (GAP-GİDEM) hedefleri;

- GİDEM ofislerinin yer aldığı iller öncelikli olmak üzere, Bölge'deki işletmelerin ihracat kapasitesinin artırılmasına katkıda bulunmak,
- Bölge'deki istihdamın artırılmasına katkıda bulunmak,
- Bölge'deki girişimcilere sağlanan danışmanlık, eğitim ve bilgilendirme hizmetleri vasıtasıyla ekonomik etki ve katma değer oluşumuna katkıda bulunmak,
- Bölge işletmelerinde üretilen ürünlerin pazarlanmasına katkıda bulunmak,
- Kadının formal ekonomiye katılımını ve danışmanlık hizmetlerine erişimini sağlayacak bilinç ve duyarlılığın yaratılmasına katkıda bulunmak olarak özetlenebilir.

KOSGEB ile işbirliği yapılarak imalat sanayinin gelişimine ve yerel ekonomik kalkınmaya katkı sağlamak hedeflenmiş; ve birkaç alanda ortak faaliyet veya proje yürütülmesi esasa bağlanmıştır. Bu çerçevede KOBİ'lere yaklaşık 5 trilyon TL tutarında destek sağlanmıştır.

- GİDEM'ler Şanlıurfa, Mardin, Adıyaman, Diyarbakır ve Batman'da **167 işletmeye** yönelik **işletme tanı çalışması** yaparak bu işletmelerin finansman, teknik/teknolojik ve idari sorunlarını tespit etmiş ve çözüm önerilerinde bulunmuştur. Bu işletmelerin % 90'ı KOSGEB, geri kalanı da Halk Bankası gibi KOBİ'lere finansman sağlayan kuruluşlara yönlendirilmiştir.

KOBİ Geliştirme Projesi kapsamında yürütülen faaliyetler iki temel başlıkta toplanmaktadır.

1. **GİDEM Ofisleri İş Destek Hizmetleri:** Bu kapsamda rutin olarak eğitim, bilgilendirme ve danışmanlık/tavsiye hizmetleri yürütülmektedir.
2. **Yerel Ekonomik Kalkınmaya Yönelik Faaliyetler:** Bu amaçla a) sektörel fırsat pencereleri, b) kümelenme programı, c) uluslararasılaşma programı planlanmıştır.

1. GİDEM Ofisleri İş Destek Hizmetleri

Bu kapsamda, işletmelere bilgilendirme, danışmanlık ve eğitim hizmetleri sunulmaktadır.

GİDEM ofisleri tarafından Mayıs 2003- Nisan 2006 döneminde;

- Girişimciler için gerçekleştirilen eğitim/seminer programlarına 4 083 firma / STK temsilcisi katılmıştır.
- Ön-fizibilite, pazarlama, makine-ekipman seçimi, proje dokümanı hazırlama v.b. konularda toplam 619 firma ve girişimciye danışmanlık/tavsiye hizmeti sağlanmıştır.
- Bilgilendirme hizmetlerinden faydalanan girişimci sayısı ise 2 595'dir.

Bu hizmetlere ek olarak GİDEM'ler sürdürdükleri çalışmaların sonuçlarını basılı yayın haline getirerek hem Bölge kapasitesine katkıda bulunmayı hem de çalışma sonuçlarının ulusal bazda paylaşılmasını hedeflemektedir.

Bölge'de Özel Sektör Yatırımlarının Teşviki Amacıyla Yapılan Yayın Çalışmaları:

- GAP Yatırımcı Rehberi
- Devlet Yardımları
- Proje Profilleri
- Bölgesel Kalkınmada Arayışlar: "*Yeni Kalkınmacılık*"
- Kümelenme Raporları
- GAP Bölgesi'nde Kadın Girişimciliğin Geliştirilmesi
- Organik Tarımın Geliştirilmesi ve Pazarlanması
- GİDEM Broşürleri
- GİDEM Aylık Bültenleri (İngilizce-Türkçe olarak 3 ayda bir yayınlanmaktadır.)

2. Yerel Ekonomik Kalkınmaya Yönelik Faaliyetler

- a) Sektörel Fırsat Pencereleri
- b) Kümelenme Programı
- c) Uluslararasılaşma programı

a) **Sektörel Fırsat Pencereleri:** GAP Bölgesi'nde uluslararası düzeyde rekabet avantajı sağlayabilecek sektörlerin veya iş alanlarının geliştirilmesi amacıyla, kamu kuruluşları, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının kaynaklarının bir araya getirilmesini sağlamak için sektör geliştirme projeleri hazırlanmıştır. Bu kapsamda, söz konusu sektörlerin veya iş alanlarının uluslararası pazarlara açılımı ve yerel ekonomik kalkınmayı teminen GİDEM tarafından koordinasyon ve organizasyon işlevi yüklenilmektedir. Sektörel fırsat pencereleri ve gerçekleştirilen aktiviteler şunlardır:

Adıyaman Tekstil Eğitim Merkezi (ATEM): Adıyaman Valiliği, Adıyaman Belediyesi, KOSGEB, Adıyaman Ticaret ve Sanayi Odası, Adıyaman Giyim Sanayicileri Derneği ve

Adıyaman GİDEM'in katılımıyla, Adıyaman'da kurulu konfeksiyon işletmelerinin nitelikli elaman sorunlarının çözülmesi ve konfeksiyon sanayinin verimliliğinin artırılması amacıyla planlanan ATEM 15 Aralık 2004'te açılmıştır.

Proje ile yılda yaklaşık 1000 işgücünün eğitilerek yerel ekonomiye 1.2 milyon Avro civarında katkı sağlanması hedeflenmiştir. İlk eğitimleri Mart 2005'de başlatılan Merkez'de ikişer aylık üç dönemde 370 kişinin eğitilmesi ve sertifika alması sağlanmıştır. ATEM'in ilk mezunları sertifikalarını 10 Haziran 2005'de düzenlenen bir törenle almışlardır. Bunların yaklaşık % 30'u özel sektörde çalışmaya başlamıştır. İsviçre Büyükelçiliği ATEM Projesi'ne 29 000 ABD Doları tutarında destek sağlamaya karar vermiştir. Yeni dönemde eğitimcilerin maaşları bu destek kapsamında ödenecektir. Mayıs 2006 itibariyle yeni dönem kursiyerlerin eğitimine başlanmıştır. Kümelenme komitesi Adıyaman'da sektörün geliştirilmesi ile ilgili çeşitli kararlar alarak çalışmalarını sürdürmektedir.

Tarıma Dayalı Sanayi ve Sarımsak Sektörünün Geliştirilmesi: Adıyaman'ın Tut ilçesinde geliştirilen proje kapsamında Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi öğretim üyelerinin danışmanlığında saha ön çalışma/veri toplama ve araştırmaları tamamlanmış olup, projenin paydaş kuruluşları, yürütülen çalışmalar hakkında bilgilendirilmiştir. Ekim 2004'de ikinci faz başlatıldıktan sonra alınan toprak ve sarımsak analizleri çerçevesinde iki deneme planının uygulanması öngörülmüştür. Mayıs 2005'de üçüncü faza ait çalışmalar başlatılmıştır. Ek faza geçilmeden önce birinci deneme için geliştirilen gübreleme programı ve sarımsak dikim işlemleri tamamlanmış, Haziran 2005 itibariyle sarımsak örneklerinin analizi son aşamaya gelmiştir. Proje çerçevesinde dördüncü faz Ekim 2005 sonu itibariyle devreye girmiş; ikinci deneme uygulamaya konulmuştur. İkinci denemede bugüne kadar yapılan toprak ve sarımsak analiz çalışmaları sonuçlarına göre geliştirilecek bir sistem kullanılacaktır. Bütün bu çalışmalar devam ederken yöredeki çiftçilerin bilgilendirilme ve yönlendirme çalışmaları da devam etmektedir. Dördüncü fazın sonuçlarının Mayıs 2006 itibariyle tamamlanması beklenmektedir. 5. fazın hazırlıkları başlamıştır.

Dicle Üniversitesi Girişimcilik Merkezi (DÜGİMER): Bu proje ile gençlerin, girişimciliğin temel prensipleri konusunda bilgi edinmelerini temin ederek, katma değeri yüksek alanlarda iş kurmalarına katkı sağlamak amaçlanmıştır. Buna ilave olarak, eğitilmiş öğrencilerin bir kısmının nitelikli personel sıfatı ile Bölge'ye kazandırılması ve işletmelerde teknolojiye dayalı üretim ve ihracat konularında bilgili elemanlar olarak Bölge üretimine kazandırılmaları da hedeflenmektedir. Bu kapsamda, öğrencilerin iş planı oluşturma, fizibilite hazırlama ve iş fikirlerini gerçekleştirebilme ve ihtiyaçları olan finansal kaynaklara erişebilme gibi hususlarda eğitilmesi ve bilgilendirilmesi, açıklanan hedefe ulaşmadaki ana aktiviteler olarak belirlenmiştir.

Proje, Dicle Üniversitesi öncülüğünde, Diyarbakır GİDEM, Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası (DTSO), KOSGEB ve Diyarbakır Ticaret Borsası (DTB) işbirliği ile yürütülmektedir. Üniversite öğrencilerinin girişimcilik bilgi temelini oluşturmak üzere girişimcilik merkezi (DÜGİMER) kurulmuş ve eğitimlere 2003-2004 döneminde başlanmıştır. 2004 ve 2005 bahar döneminde çeşitli bölümlerde öğrenim gören 106 öğrenciye Diyarbakır GİDEM uzmanları tarafından "Temel Girişimcilik" dersi verilmiştir. Bu gruptan 34 öğrenci İstanbul'a staja gönderilmiş; stajlarını tamamlayan öğrenciler (18) Girişimcilik II derslerini de Ocak 2006 itibariyle tamamlamışlardır. Merkezin sürdürülebilirliği üniversite bünyesinde sağlanmış olup projenin Nisan 2006 tarihinde tamamlanmasına karar verilmiştir. Diyarbakır GİDEM merkeze yönelik destek çalışmalarını sürdürecektir.

Kadın Girişimciliğinin Geliştirilmesi: Birleşmiş Milletler'in kalkınma hedefleri ve Avrupa Birliği'nin stratejik öncelikleri arasında yer alan "kadının toplumdaki pozisyonunun güçlendirilmesi" vizyonuna paralel olarak, GAP Bölgesi'nde özellikle GİDEM Ofislerinin bulunduğu illerde "kadın girişimciliğinin geliştirilmesi" konusunda çalışmalar yapılmaktadır.

Diyarbakır GİDEM'in eşgüdümünü yürüttüğü ve diğer GİDEM illerini de kapsayacak şekilde uygulanan projede öncelikle GİDEM ofislerinin yer aldığı illerde ve Gaziantep'te kadın girişimcilik açısından uygun iş kolları araştırması yapılmıştır. Daha sonra bölgesel ve ulusal çapta düzenlenen arama konferansı ile ülkemizde ve dünyada kadın girişimciliği konusunda durum tespiti yapılmıştır. Söz konusu çalışmaların yayın haline getirilerek Nisan ayı içinde basımı tamamlanmış ve kitabın tanıtımı 30 Haziran 2005'de Ankara'da yapılmıştır. Bunun yanı sıra, GİDEM ofislerinin bulunduğu tüm iller kadın girişimciliğinin geliştirilmesine ilişkin yıllık planlarını hazırlamış ve aktivitelerini başlatmışlardır. Bu kapsamda Aralık 2004'te kurulan Şanlıurfa Kadın Girişimcilik Merkezi tarafından iş planı ve kendi işini kurma eğitimlerine devam edilmektedir.

Ayrıca GİDEM öncülüğünde kurulan ve sivil toplum örgütlerini bir araya getiren Güneydoğu Anadolu Kadın Girişimcilik Danışma Kurulu da faaliyetlerini sürdürmektedir. Kurul AB'nin Leonardo programına proje teklif etmek üzere çalışmalarını başlatmıştır. Nisan 2005 sonunda ise Global Fund for Women temsilcilerini Diyarbakır'da konuk eden Kurul, fona çeşitli projeler sunmuştur. Bu projelerden bazıları kabul edilmiştir. Ofislerde illerin önceliklerine göre yürütülen projelerin yanında Mayıs 2005 itibarıyla bölgesel projenin ikinci fazı oluşturulmuştur. Ulusal Kadın Girişimcilik Merkezi'nin kurulmasını sağlamak üzere Türkiye'de konu ile ilgili STK ve kamu kuruluşları 30 Eylül 2005'de Mardin'de bir araya gelerek ilk analiz toplantısını gerçekleştirmişlerdir. İkinci analiz toplantısı 5 Aralık 2005 tarihinde Ankara'da yapılmıştır. Ulusal Kadın Girişimcilik Merkezi'nin kurulmasına yönelik taslak çalışma planı oluşturulmuş olup çeşitli kurumlarla görüşmeler yapıldıktan sonra proje fişi hazırlanması ve proje önerisi olarak kurumlara önerilmesi planlanmaktadır. UNDP'nin KOSGEB, ILO gibi kurumlar nezdinde yapacağı görüşmelerin sonuçları beklenmektedir. Proje'nin Kasım 2006 itibarıyla tamamlanması planlanmaktadır.

Diyarbakır'da Mermer Sektörünün Geliştirilmesi Projesi: Diyarbakır İli'nde gelişen sektörler incelendiğinde son yıllarda mermer sektörünün hızlı geliştiği ve ilin lokomotif sektörleri arasına girdiği görülmektedir. GAP-GİDEM 2000 yılından bu yana mermer sektörünün geliştirilmesi için çeşitli faaliyetler yürütmektedir. GAP-GİDEM ikinci fazda ise fırsat pencereleri kapsamında "Diyarbakır'da Mermercilik Sektörünü Geliştirme Projesi" adı altında çalışmalarını sürdürmektedir. Proje ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki mermer sektöründe yeni yatırımların sayısını artırmak ve Diyarbakır'daki küçük, orta ve mikro büyüklükteki mevcut işletmelerin verimliliklerini, pazara erişimlerini, sermaye birikimlerini ve işgücü kapasitelerini iyileştirmeleri amaçlanmaktadır. Projenin hedefleri arasında, mermercilik sektöründe faaliyet gösteren firmaların üretim ve operasyonel kapasitelerinin geliştirilmesi, Bölge mermerciliğinin ulusal ve uluslararası tanıtımına katkı sunulması, sektörde lider konumda olan firmaların bir araya gelerek örgütlenmelerinin teşvik edilmesi, sektörde faaliyet gösteren işletmecilerin, yeni girişimcilerin ve üretim elemanlarının, düzenlenecek eğitimler vasıtasıyla bilgi altyapılarının artırılması ve işgücü kapasitelerinin nitelikli hale getirilmesi bulunmaktadır.

Proje kapsamında Aralık, 2003 tarihinde sektörün yapısal analizini içeren "Diyarbakır'da Mermer Sektörü" adında bir kitap yayınlanmıştır. Diyarbakır'da Türkiye'nin bütün doğu illerini içine alan Doğu Mermerciler Derneği (DMD) kurulmuştur. Derneğin kapasite

gelişimine yönelik AB ve İtalya Mali İşbirliği çerçevesinde mesleki eğitim ve kapasite geliştirme konularında 2 ayrı proje hazırlanmıştır. Dernek üyelerine yönelik seminerlere başlanmıştır. Bölge mermer sektörünün tanıtımına ilişkin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki firmalara ait bilgileri içeren ve sektörün bugünkü perspektifini analiz eden katalog çalışması DMD, İMİB ve GİDEM işbirliği içerisinde hazırlanmakta olup çalışma basım aşamasındadır. 29 Eylül - 4 Ekim tarihleri arasında firmaların Marmomacc Mermer Fuarı'na katılımı sağlanmıştır. Gezi sırasında mermer sektöründe kümelenme metodolojisine örnek gösterilen Carrara bölgesindeki firmalar ziyaret edilmiştir. Gezi esnasında deneyim paylaşımı sağlanmış, işbirliği olanakları görüşülmüştür.

Tarım Dayalı Sanayi ve Mardin Bağ Ürünlerinin Geliştirilmesi: Mardin'in tarıma dayalı sanayi alanında en önemli potansiyeli olan ve ayrıca kentin gelişen turizm sektörünün de tamamlayıcı sektörü olarak öngörülen bağ ürünlerine yönelik endüstri kapsamında üzüm suyu ve şarap üretimi en fazla katma değer oluşturan alanlardır. Bu nedenle, yöredeki küçük işletmelerin özellikle üzüm suyu ve şarap üretimi alanında vizyonları geliştirilerek yerel ekonomik kalkınmaya katkı sağlanması hedeflenmiştir.

Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Öğretim Üyelerinin danışmanlığı ile yürütülen çalışma neticesinde 2003 ve 2004 hasat döneminde alınan üzümler ile toplam 20 tür için Ankara Üniversitesi laboratuvarında analizler yapılmıştır. Bunun yanı sıra, Anadolu'da bağcılık ve şarapçılığın tarihi, şarap üretimi, Türkiye'nin bağ alanları ve şaraplık üzüm çeşitleri, Mardin Bölgesi şarapçılığı ve Bölge'de yer alan üzümlerin teknik analizleri ile bu yörede şarapçılığın geliştirilmesi ve bir üretim atölyesinin kurulmasına ilişkin tahmini makine teçhizat ihtiyacı ve kaba maliyetleri içeren bir doküman hazırlanmıştır. Yeni faaliyet döneminde kısa dönemli danışman kullanılarak orta boylu endüstriyel bir işletme fizibilitesi ve Mardin'de üretilecek olan şarapların pazarlanması ile ilgili bir Pazarlama Planı çalışması hazırlanmış ve Ekim 2005'de teslim edilmiş, basıma hazırlanma çalışmaları devam etmektedir. Bu arada projenin aktivitelerinin tamamlanması ile projenin kapatılmasına karar verilmiştir.

Gümüş Telkari El İşçiliğinin Geliştirilmesi: Bu kapsamda, Mardin İli'nin tarihsel dokusuna uygun ve telkari sanatına elverişli tasarımların geliştirilmesi ile ilgili olarak bir sanat tarihçisi ve bir tasarım uzmanının yönlendirmesi ile çeşitli çalışmalar yürütülmüştür. Söz konusu uzmanlar konuya ilişkin hazırladıkları çalışmayı tamamlamış olup önerilen tasarımlar için model üretme faaliyetleri de yerine getirilmiştir. Mardin Gümüş Telkari El İşçiliğinin Geliştirilmesi Penceresi kapsamında endüstriyel ürün tasarımcılarının hazırlamış olduğu tasarımlar, Mardinli ustalar tarafından üretilmiş ve Ağustos 2005 sonunda İstanbul'da yapılan takı fuarında sergilenmiş ve büyük ilgi görmüşlerdir. Tasarımların tamamının bir set halinde üretilebilmesi için gerekli uzmanlar tutulmuş, çalışmalar devam etmektedir. Ayrıca kültürel miras programı kapsamında Mardin GİDEM'in teknik destek sağladığı proje programdan hibe almaya hak kazanmıştır. Mart ayı sonunda İstanbul'da yapılan takı fuarında yeni tasarımlar sergilenmiştir. Nisan sonu itibarıyla projenin kapatılmasına karar verilmiştir.

Mardin'de Atıl Yatırımların Değerlendirilmesi: Mardin GİDEM tarafından atıl yatırımların yeniden ekonomiye kazandırılmasına yönelik bir proje olarak başlatılmıştır. Mardin OSB'de kurulu 81 adet üretim tesisinin 47 tanesi faal durumdadır ve kapasite kullanım oranı da ortalama olarak % 20-25'ler civarındadır. Geri kalan tesisler atıl bir durumda beklemektedirler. Bunun temel sebepleri olarak finansal kaynaklara erişimin zorluğu, teminat sorunu, alternatif ve yurtiçi pazarlara olan uzaklık, pazarlama fikrinin ve faaliyetlerinin gelişmemiş olması sayılabilir. Ancak, bütün bunların yanında yönetim bilimi ve işletme yönetimine ilişkin teknik ve kuralların bu işletmelerde kullanılmıyor olması da çok

önemli bir sorundur. Proje kapsamında yapılacak olan faaliyetler 2003 yılında Mardin GİDEM Ofisi tarafından yapılmış olan “İşletme Analizi” çalışmaları temel alınarak başlatılmış ve ilk etapta yapılması planlanan “Sanayi İşletmeleri Envanteri” safhası tamamlanmıştır. Bu aşamada işletmelerle ve bunların hakim ortak/ sahipleriyle yapılan görüşmelerde firmanın halihazırdaki durumu belirlenmiş ve kayıt altına alınmış; bunun yanı sıra firmanın proje faaliyetlerine dahil olmadaki istekliliği de belirlenmiştir. Bu kapsamda “Atıl Yatırımların Değerlendirilmesi” Projesine dahil edilerek üzerinde çalışılabilecek on adet işletme belirlenmiş ve bunların yerel ekonomiye katkı sağlamak üzere yeniden değerlendirilmesi ile ilgili çalışmaların ilk aşaması tamamlanmıştır. Bu çalışmaya istinaden değerlendirilecek firmalar seçilecek ve projenin diğer aşamasına geçilecektir. Türkiye’de ve yurtdışında düzenlenecek çeşitli “roadshow”lar vasıtası ile projeye dahil olan işletmelere çeşitli finansal araçlar kullanılarak dış ortak/ sermayedar/ yatırımcı tarafından fon aktarılması gibi hizmetlerin sunulmasının planlandığı çalışmaların neticesinde, atıl durumda bulunan işletmelerin yeniden etkin ve verimli bir şekilde çalıştırılması; bölgesel üretime, istihdama ve hatta ihracata katkı sağlayarak yerel ekonomiye tekrar kazandırılması hedeflenmektedir.

Tarıma Dayalı Sanayi ve Ekolojik Ürünlerin Geliştirilmesi: Bu çerçevede Şanlıurfa’da “Ekolojik Ürünlerin Pazarlanması” ile ilgili bir çalışma hazırlanmıştır. Takip eden dönemde, ekolojik tarımla ilgilenen çiftçi ve girişimcileri örgütlemek üzere GAP Ekolojik Tarımsal Kalkınma ve Sosyal Dayanışma Derneği kurulmasına yardımcı olunmuştur. Nisan 2005’de ‘Organik Tarım Ürünlerinin Pazarlanması’ çalışması basılarak GİDEM sektörel yayınları arasında yerini almıştır. Ayrıca projenin hedefine ulaşabilmesi için üç ayrı çalışma alanı belirlenmiştir. Şanlıurfa çiftçisinin ekolojik tarım hakkında bilinçlendirilmesi ve kapasitelerinin artırılması için seminerlere devam edilmektedir. Ayrıca Şanlıurfa GAP GİDEM olarak 27. 09.2005’de Adıyaman’da çeşitli çiftçi örgütü ve kamu temsilcilerine, “Dünyada ve Türkiye’de Organik Tarım” semineri verilmiştir. Model teşkil edecek pilot üretim bölgelerinin belirlenmesi ve desteklenmesi amacıyla “Selim Uludağ Tarım İşletmeleri Gıda San. ve Tic. A.Ş” ve “Roza Ekolojik Tarım Ürünleri Gıda San. ve Tic. A.Ş” nin işletme ve üretim alanları seçilmiştir. Bu firmalara verilen danışmanlık hizmetleri 2005 yılında da zenginleştirilerek devam etmiştir. Dernek, çeşitli projelerle GAP Bölgesi’nde organik tarım çalışmalarının tanıtılması, yerleşmesi ve genişlemesi için çalışmalara başlamıştır. Bu kapsamda Kırsal Kalkınma Projesi’ne “Fırat ve Karacadağ Havzası’nda Ekolojik Tarım ve Kırsal Kalkınma Projesi” sunulmuş ve kabul edilmiştir. Bu proje ile dernek 114 550 Avro’luk hibe elde etmiştir. Projenin hazırlığının her aşamasında derneğe yardım edilmiştir. Ayrıca Eylül 2005’de Şanlıurfa’da gerçekleştirilen 4. GAP Tarım Kongresi’nde “GAP’ta Organik Tarım Çalışmaları” konulu bir sunum yapılmıştır. Mart 2006’da ulusal ve uluslararası uzmanların katılacağı bir forum düzenlenmiştir. Aktivite kapsamında firmalara da bire bir danışmanlık hizmeti sunulmuştur. Bu aktiviteler kapasite gelişimlerine katkı sağlamayı ve sektörün potansiyellerine dikkat çekmeyi hedeflemektedir. Proje kapsamında sertifikasyon kuruluşu şubesinin açılması konusundaki girişimler sürdürülmektedir. Ayrıca Kasım 2006’da promosyona yönelik bir workshop organize edilecektir.

Tarıma Dayalı Sanayi ve Tıbbi ve Aromatik Bitki Sektörü: Şanlıurfa’nın tıbbi ve aromatik bitkiler alanında taşıdığı potansiyelin değerlendirilmesi maksadıyla geliştirilen Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Sektör Geliştirilmesi Projesi kapsamında Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi öğretim üyelerinin danışmanlığında üniversitenin laboratuvarlarında örnek nane (Mentha Piperita) fideleri yetiştirilmeye başlanmıştır. Daha sonra gerçekleştirilen saha ziyareti ve beraberinde organize edilen çalışma toplantısı ile projenin kısa ve uzun vadeli amaç ve hedefleri tekrar gözden geçirilmiştir. Bu çerçevede, mevcutta çoğaltılan nane türünün yanı sıra Mentha Arvensis, Mentha Cypriata ve Mentha Piperita (farklı tür) gibi farklı

türlerinden gerçekleştirilen ekimin sonuçları da alınarak bir değerlendirme yapılmasına karar verilmiştir. Mart 2005’de Şanlıurfa’da üç lokasyonda yaklaşık 15 000 adet Mentha Piperita Prilubskaja fidesinin deneme ekimi yapılmıştır. Mayıs 2005’te erken hasat ve Ağustos 2005’te çiçeklenme dönemi hasatları yapılmış, Ankara’da laboratuvarda yapılan tetkiklerde AB standartlarına yakın değerler elde edilmiştir. Mentol oranları ile istenmeyen maddeler olan Mentofran ve Mentot oranları istenen limitler içerisinde kalmıştır. Ayrıca, son dönemdeki trendler takip edildiğinde mentol elde edilmesinde bazı yeni ticari nane (Mentha Piperita) çeşitlerinin kullanıldığı görülmektedir. Bunlardan özellikle Uzakdoğu’da nane yağı elde edilmesinde kullanılan ve % 62 oranındaki mentol içeriğiyle dikkat çeken bir başka tür Mentha arvensis’tir. Bu tür ile birlikte Mentha citrata türünün Şanlıurfa koşullarında verim değerleri görülmek üzere Ekim 2005’te dikimler yapılmıştır. Önümüzdeki aylarda laboratuvar çalışmaları tamamlanacaktır. Çalışmanın tamamlanması ile iki yayının hazırlanması beklenmektedir

Kurutulmuş Gıda Sektörünün Geliştirilmesi: Kurutulmuş Gıda Projesi’nin temel hedefi; Şanlıurfa’nın taze sebze üretiminde önemli yer tutan bazı ürünler için (domates, kırmızı biber, patlıcan) yüksek katma değere sahip, işleme teknolojisinin yerleştirilmesidir. Bu amaçla kaliteli, homojen ve hijyenik koşullarda kurutma teknikleri uygulanarak, gelişmiş kurutma teknolojileri vasıtasıyla kalite ve verimlilik açısından uluslararası standartların yakalanması sağlanacaktır. Bu uygulamaların Şanlıurfa’da yaygınlaştırılması yoluyla da kurutulmuş gıda pazarına ihracat imkanları artırılarak ilin ekonomisi güçlendirilecektir.

GİDEM aracılığı ile TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi (MAM) Gıda Enstitüsü tarafından danışmanlık sağlanmıştır. Bu kapsamda TÜBİTAK MAM yetkilerince 21 Eylül 2005 tarihinde Kurutulmuş Gıda Sektörü ve Kurutma Teknolojileri konulu seminer düzenlenmiştir. Seçilmiş ürünlerin deneme üretimleri için, proje ortaklarından Roza Ekolojik Tarım Ürünleri İlaç Gıda A.Ş. tarafından imal ettirilen bir prototip solar kurutma sistemi sahaya getirilmiş ve S.S. Agrogap Üretim ve Pazarlama Kooperatifi ile GAP Ekolojik Tarımsal Kalkınma ve Sosyal Dayanışma Derneği tarafından temin edilmiş olan ürünlerle (biber, domates, patlıcan) TÜBİTAK uzmanları eşliğinde 2-24 Eylül 2005 tarihleri arasında prototip kurutma sistemi ile sahada deneme üretimleri gerçekleştirilmiştir. Denemelerde elde edilen sonuçlarda konvansiyonel kurutma sistemlerine kıyasla daha verimli sonuçlar ve hijyenik ürünler elde edilebilmiştir. Özellikle sistemin kapalı bir ortam sağlaması, olumsuz dış etkenleri (toz, zararlı gazlar vb.) ortadan kaldırmaktadır. Çalışmalarda elde edilen ürünlerin analizlerinde aflatoksin maddesinin de oluşmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca sistem açıkta kurutmaya nazaran, kurutma sürelerinde de kayda değer avantajlar sağlamaktadır. Bu bağlamda, deneme üretimlerinde elde edilen ürünlerin analizleri kullanılarak optimum kurutma parametreleri de belirlenmiştir. Deneme üretimlerinde elde edilen veriler göz önünde bulundurularak, bölgede Solar Enerjiyle Kurutuma teknolojilerinin benimsenmesi ve kurutulmuş ürünlerin iç ve dış pazarlara açılabilmesi konusunda rehber niteliği taşıyacak bir rapor çalışması yaptırılmıştır. Haziran ayı içinde raporun basımının tamamlanması beklenmektedir.

b) Kümelenme Programı: Yerel ekonomik kalkınma için uygun bir araç olarak kabul edilen kümelenme yaklaşımında belli bir sektör veya üretim alanında faaliyet gösteren tüm şirketlerin ve ilgili kuruluşların belli bir coğrafik alanda yoğunlaşarak, sektörel değer zincirinin oluşumunun orada tamamlanmasına katkı sağlaması öngörülmektedir.

Bölge’nin ekonomik potansiyelinin harekete geçirilmesi için illerin geliştirilebilecek sektörleri belirlenmiştir. GAP Bölgesi için öncelikli olan ve gelecek vaat eden sektörlerin

rekabet edebilirliklerinin artırılması amacıyla kümelenme çalışmaları başlatılmıştır. Adıyaman'da tekstil-konfeksiyon, Şanlıurfa'da organik tarım, Diyarbakır'da ise mermer sektöründe çalışmalar yürütülmektedir.

25-26 Mayıs 2006 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirilen "Uluslararası Kümelenme Konferansı 2006"ya GİDEM; ABİGEM ve Moda Tekstil İş Kümesi Projeleri ile birlikte ev sahipliği yapmıştır. Kümelenme yaklaşımının Avrupa'dan örneklerle hem teorik hem pratik bazda tartışıldığı konferans, gerek yerli katılımcılar gerekse yabancı konuklar tarafından başarılı bulunmuş ve övgü toplamıştır.

c) Uluslararasılaştırma Programı: GAP Bölgesi'nde, özellikle GİDEM ofislerinin bulunduğu illerde 40 firmaya verimlilik danışmanlığı sağlanarak bu firmalara, özellikle yurtdışına açılmaları yönünde hizmet verilmesi planlanmıştır. Çalışma kapsamına dahil edilen firmaların, yazılım altyapı çalışmaları 2004 yılında tamamlanan GİDEM e-ticaret portalı üzerinden de dünyaya açılmaları yönünde hizmet verilmesi planlanmıştır. Uluslararasılaştırma ihale süreci Temmuz 2005'de sonuçlanmıştır. Şanlıurfa, Mardin, Diyarbakır ve Adıyaman'da çalışılacak toplam 20 işletme seçilmiş, e-ticaret portalına kayıtları GİDEM personeli tarafından tamamlanmıştır. Eylül 2005 itibariyle başlangıç raporu teslim alınan programda verimlilik analizi Kasım 2005 itibariyle tamamlanmıştır. Yine Kasım 2005 itibariyle eğitimlere başlanmıştır. Eğitimlere seçilen firma temsilcileriyle birlikte GİDEM personeli de katılmaktadır. Bu kapsamdaki eğitim ve danışmanlık hizmetleri programlı şekilde devam etmektedir ve önümüzdeki dönemde bire bir danışmanlık hizmetlerinin verilmesine başlanacaktır. Program sonunda firmaların ihracat potansiyellerinin artırılması, ihracat becerilerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Program Mayıs 2006 ortasında tamamlanmıştır.

GAP İDARESİ TARAFINDAN YÜRÜTÜLEN DİĞER FAALİYETLER

GAP İdaresi – Siirt ve Batman İllerinde Yatırım Yönlendirme Birimleri: Valiliklerle işbirliği içerisinde kurulan ve nitelikli uzmanlardan oluşan bu birimlerin amacı ekonomik, sosyal, kültürel vb. alanlarda mevcut sorunların çözümüne yönelik kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarıyla beraber proje hazırlamak ve bu hazırlanan projelere ulusal ve uluslararası kaynaklı fon bulmaktır. Birimde çalışan personelin eğitimi GAP İdaresi tarafından yaptırılmıştır.

Bu birimler tarafından bugüne kadar 50'ye yakın proje hazırlanmış olup çeşitli fonlara başvurulmuştur. Siirt'te 772 000 dolar tutarında 4 proje kabul edilmiştir.

Ürdün İş Gezisi: Komşu ülkelerle ticari ilişkilerimizin gelişmesini sağlamak üzere düzenlenen "ihracat amaçlı yurtdışı işadamları gezileri"nin ilki 45 sanayicinin katılımıyla Aralık 2004'te Ürdün'e yapılmıştır. Gezi sonrasında turizm, plastik ve itiriyat alanlarında Bölge firmaları ile Ürdün'lü firmalar karşılıklı ticarete başlamışlardır.

GAP I. İş ve Yatırım Forumu: Bölge'deki yatırım potansiyelinin bölge içi ve dışı yatırımcılara anlatılması için tüm yatırımcıları bir araya getirerek, sinerji oluşturarak ortak yatırım imkanlarının oluşturulması ve yine karşılıklı ticari ilişkilerin kurulabilmesi ve geliştirilebilmesi amacıyla TOBB, TÜSİAD, MÜSİAD ve TÜGİAD'ın da katılımıyla **14 Mayıs 2005'te Şanlıurfa'da** 1. GAP İş ve Yatırım Forumu gerçekleştirilmiştir. Bu foruma gıda, turizm, tarım, makine imalat, inşaat ve diğer sektörlerden toplam **483 firma ve iş adamı katılmıştır**. Katılan iş adamlarından 283'ü sektör odalarına katılmıştır. Katılan firma ve iş adamlarının 107'si Bölge dışından, 173'ü Bölge içindedir.

I. Ortadoğu Ekonomik İşbirliği Forumu: Bölge ülkelerinin ekonomik potansiyellerinin harekete geçirilmesi, ortak yatırım imkanlarının araştırılması, karşılıklı ticari ilişkilerin kurulması ve geliştirilmesi amacıyla GAP İdaresi ile Diyarbakır Sanayi ve Ticaret Odası'nın işbirliğinde, "I. Ortadoğu Ekonomik İşbirliği Forumu" **2 Ekim 2005** tarihinde **Diyarbakır**'da düzenlenmiştir. Foruma Ortadoğu ülkelerinden (Irak, İran, Ürdün ve Suriye) 106, GAP Bölgesi'nden 88 ve Bölge dışından da 24 olmak üzere toplam **218** kişi katılmıştır.

Avrupa'da Yaşayan Genç İşadamlarımızın GAP Buluşması: GAP İdaresi Başkanlığı ile TÜGİAD'ın işbirliği ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın katkılarıyla 26 Kasım 2005'te Gaziantep'te "Avrupa'da Yaşayan Genç İşadamlarımızın GAP Buluşması" toplantısı düzenlenmiştir. Toplantı, 5 sektörde (turizm, tekstil, inşaat, gıda-tarım ve makine-imalat) yurtiçinden 220, yurtdışından 330 olmak üzere toplam 550 katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Sektör toplantılarından sonra ikili işbirliği görüşmelerine geçilerek ortak yatırım imkanları araştırılmıştır.

GAP'ın Yatırım Fırsatlarının Uluslararası Platformda Tanıtımı

- 3 Kasım 2004 tarihinde Avusturya-Viyana'da Ticaret ve Sanayi Odası ile işbirliği içinde 80'e yakın yerli ve yabancı yatırımcıya 'GAP Projesi ve Yatırım Fırsatları' konusunda detaylı bilgilendirme yapılmıştır.
- 10-11 Mart 2005 tarihlerinde Almanya'da (Berlin) yapılan 11. Türk – Alman İşbirliği Konseyi'nde GAP'ta yatırım fırsatlarını anlatan bir sunuş yapılmıştır.
- 5-7 Haziran 2005 tarihlerinde yapılan Türk - Amerikan İş Konseyi Toplantısı'nda GAP ile ilgili bilgilendirme yapılmıştır.
- AB ve Ortadoğu ülkelerinin ticaret merkezlerinde de buna benzer programların yapılması için bu ülkelerdeki büyükelçiliklerimizle görüşmeler sürdürülmektedir.

Devlet Yardımları Konusunda GAP İllerinde Bulunan Yatırımcıların Bilgilendirilmesi: 'Devlet Yardımları' konusunda Batman, Şırnak, Diyarbakır, Şanlıurfa, Mardin ve Adıyaman illerinde sanayicilere yönelik bilgilendirme toplantıları düzenlenmiştir. Bu toplantılara Halk Bankası, Hazine Müsteşarlığı, KOSGEB ve Tarım Bakanlığı'ndan uzmanlar katılmıştır.

3.1.2. SULAMA DIŞI ALANLARDA HALKIN GELİR DÜZEYİNİN ARTIRILMASI PROJESİ

GAP Bölgesi'nde sulama alanları dışında kalan nüfusun mevcut sosyo-ekonomik durumlarının, doğal ve toplumsal çevre ile ilişkilerinin, potansiyellerinin saptanarak gelir getirici yeni faaliyet alanlarının ve bunların geliştirilmesi yollarının belirlenmesi amacıyla Sulama Dışı Alanlarda Halkın Gelir Düzeyinin Artırılması Projesi yürütölmektedir.

Proje kapsamında Tarım İl Müdürlükleri ile işbirliği içerisinde Bölge illerinde seçilen örnek çiftçilerle pilot çalışmalar yapılmaktadır. Bu çerçevede örnek bahçe tesisi, yüksek tünel, yabancı ağaç aşılması, arıcılık, su ürünleri, mantar üretimi, sözleşmeli hayvancılık, yem bitkisi üretimi, kümes hayvancılığı gibi faaliyetler ile 2005 sonuna kadar toplam 2 465 çiftçiye ulaşılmıştır.

Yabancı Ağaçların Aşılması Örnek Kapama Meyve Bahçe Tesisi: 1997 yılında başlayan ve Tarım İl Müdürlükleri ile ortaklaşa yürütölen çalışma sonucunda Mardin İli'nde 151 000 adet, Siirt İli'nde ise 2005 sonu itibarıyla 567 944 adet bittim ağacı aşılacaktır.

Örnek Kapama Meyve Bahçe Tesisi: Tarım İl Müdürlükleri kanalıyla belirlenen 1 368 çiftçiye, 418 773 adet badem, antepfıstığı, zeytin, erik, armut, kiraz, kapari, incir, nar, elma, bağ, trabzon hurması, ceviz, bodur kiraz, bodur elma ve seftali fidanı dağıtılmış; çiftçilerin bizzat katılımı ile yaklaşık 350 ha alanda kapama meyve bahçeleri oluşturulmuştur.

Ayrıca, Diyarbakır Tarım İl Müdürlüğü Çiftçi Eğitim Şubesi ile birlikte deneme amaçlı aşılı gül ve çilek bahçesi oluşturulmuştur. Aynı şekilde Adıyaman Tarım İl Müdürlüğü ile de bir çiftçi arazisinde 50 dekar alanda lale soğamı üretimi yapılmıştır.

Arıcılık: Bölge'de arıcılığı geliştirmek ve yöre halkına ek gelir sağlamak amacıyla Mardin, Şırnak ve Batman'ın ilçe ve köylerinde Tarım İl Müdürlüğü tarafından belirlenmiş olan çiftçilere bu güne kadar 8 177 adet arılı kovan dağıtılmış olup, 547 çiftçiye ulaşılmış ve konu ile ilgili çiftçi eğitimi de sağlanmıştır.

Yüksek Tünel Örnek Çalışması: Tarım İl Müdürlükleri'nin seçmiş olduğu çiftçilere, damla sulama ekipmanı dahil olmak üzere 100, 210 ve 240 m²'lik yüksek tüneller dağıtılmıştır. Çalışma kapsamında bugüne kadar Köy Hizmetleri, Koruklu Araştırma, TEMAV, Siverek Yatılı İlköğretim Okulu ve GAP Bölge Müdürlüğü için deneme amaçlı olarak alınan 5 adet yüksel tünel de dahil olmak üzere Bölge genelinde toplam 132 adet yüksek tünel kurulmuştur.

Kümes Hayvancılığı: 1999 yılında Mardin İli Dargeçit İlçe merkezinde tavukçuluk yapabilecek 14 fakir aile seçilmiş, evlerinin bahçesine kümesler yaptırılmış, 500 adet tavuk alınmıştır. Bu giderler FAO tarafından, yem yardımı ve ilaç giderleri ise GAP İdaresi tarafından karşılanmıştır.

Bölgede mer'a hindiciliğini geliştirmek amacıyla Adıyaman İli'nde Tarım İl Müdürlüğü'nce belirlenen 39 aileye toplam 1 455 hindi palazı ve sözleşmeli hayvancılık projesi şartlarında 5 aileye 50 Saanen keçisi ve 36 oğlak dağıtılmıştır.

İpekböcekçiliği: Diyarbakır Valiliği ile yapılan protokol çerçevesinde ilde ipekböcekçiliğini geliştirmek ve yaygınlaştırmak amacıyla 11 çiftçiye 2 200 adet aşılı dut fidanı ve ihtiyaç duyulan malzemeler verilmiştir.

Paprika Biberi Projesi : Dünyada gıda sanayinin en önemli hammaddelerinden birisi olan paprika toz biber, pul biber, sos haline getirilmiş şekilleri özellikle ABD olmak üzere gelişmiş ülkelerde yoğun bir şekilde tüketilmektedir. Dünyadaki en önemli üretici ülkeler Meksika, Zambia, Macaristan ve İspanya'dır. Bu ülkelerdeki yetişme ve işletmelerdeki bazı problemler bu bitkinin yetişebileceği yeni alanların bulunmasını zorunlu kılmaktadır.

Bu çerçevede 2005 yılında TKB Şanlıurfa Araştırma Enstitüsü, GAP-EYAM ve Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi ile birlikte "Şanlıurfa Koşullarında Paprika Biberde Sulamanın Verim ve Kaliteye Etkisi" projesi başlatılmıştır. Proje çerçevesinde dünya pazarlarında tercih edilen Papri Ace, Papri King ve Papri Queen çeşitlerinden 79 000 adet olmak üzere toplam 237 000 adet biber denemeye alınmıştır.

Yem Bitkisi Üretimini Geliştirme Projesi: Bölge'de hayvancılığın geliştirilmesi amacıyla Mardin, Siirt ve Şırnak Tarım İl Müdürlükleri tarafından belirlenmiş çiftçilere yem bitkisi tohumu dağıtılmış ve Mardin ilinde 77 çiftçi 54 ha alanda, Siirt İli'nde 36 çiftçi 34 ha alanda ve Şırnak ilinde 222 çiftçi 182 ha alanda yem bitkisi ekimi gerçekleştirilmiştir.

Yayım ve Eğitim Faaliyetleri: Siirt ve Batman illerinde kuru tarım yapan çiftçilerin tarımsal eğitim ve yayım çalışmalarına destek vermek amacıyla, Siirt ve Batman Valilikleri ile GAP İdaresi arasında yapılan protokoller çerçevesinde bu illerdeki yayım ekipleri tarafından belirlenmiş olan "Bodur Kiraz ve Yonca-Fiğ Yetiştiriciliği" projeleri desteklenmiştir

Tablo 12: Sulama Dışı Alanlarda Halkın Gelir Düzeyinin Artırılması Projeleri Kapsamında 1997-2005 Sonuna Kadar Yapılan Çalışmalar

Yabani Ağaçların Aşılınması ve Örnek Bahçelerin Tesisi	151 000 bittim ağacı (Mardin) 567 944 bittim ağacı (Siirt)	1.368 çiftçi 418.773 adet meyve fidanı Yaklaşık 350 ha alanda meyve bahçesi oluşturulmuştur.	8 000 çilek fidesi 60 aşılı gül (Diyarbakır Tarım İl Md. Çiftçi Eğt. Şb.)	1 çiftçi 50 da alanda lale soğanı üretimi (Adıyaman Tarım İl Md.)	1 369 çiftçi
Örnek Mantar Yetiştiriciliği	12 çiftçi Mardin (Merkez, Dargeçit, Derik, Mazıdağı, Savur Midyat, Ömerli)	12 çiftçi Adıyaman (Merkez, Besni, Gölbaşı, Kahta, Samsat, Sincik)			24 çiftçi
Arıcılık	100 çiftçi 1 000 kovan (Mardin Merkez, Dargeçit, Derik, Kızıltepe, Midyat, Savur, Ömerli, Yeşilli)	156 çiftçi 1 567 arılı kovan (Şırnak-Uludere-Beytüşebap)	280 çiftçi 5 500 kovan (Batman-Sason)	11 çiftçi 110 kovan (Siirt - Baykan)	547 çiftçi
İpekböcekçiliği	Diyarbakır ilinde 11 çiftçiye 2 200 adet aşılı dut fidanı				11 çiftçi
Yüksek Tünel	7 çiftçi 100 m ² lik yüksek tünel (Şanlıurfa-Harran Ovası)	94 çiftçi, 210 m ² lik yüksek tünel (Adıyaman 8, Batman 22, Mardin 10, Siirt 7, Şanlıurfa7, Şırnak 40)	20 çiftçi / 26 adet 240 m ² lik yüksek tünel (Şırnak 1/1, Mardin 5/5, Diyarbakır 3/3, Şanlıurfa 11/17)	deneme amaçlı 240 m ² lik 5 adet yüksek tünel Köy Hizmetleri, Koruklu Araştırma, TEMAV, Siverek Yatılı Bölge Okulu ve GAP Bölge Müdürlüğü	121 çiftçi 132 adet yüksek tünel
Su Ürünleri	Kültür balıkçılığı tesisi (Mardin-Savur Hamzağa mevki)	Sazan ve alabalık üretimi yapılmaktadır.	Su Ürünleri Kooperatifi kurulmuştur.		Kooperatif
Kümes Hayvanlığı	14 çiftçi 500 tavuk (Mardin)	39 çiftçi 1 455 hindi palazı (Adıyaman)			53 çiftçi
Sözleşmeli Saanen Keçisi Yetiştiriciliği	5 çiftçi 50 Saanen keçisi ve 36 oğlak (Adıyaman)				5 çiftçi
Yem Bitkisi Üretimi Geliştirme Projesi	Siirt İli 36 çiftçi 341 ha Mardin İli 77 çiftçi 54 ha Şırnak İli 222 çiftçi 182 ha				335 çiftçi
Toplam Çiftçi Sayısı					2 465

Tablo 13: GAP İdaresi'nce Oluşturulan Örnek Bahçeler (Çiftçi ve Fidan Sayısı 1997-2005)

İLER	Çiftçi Sayısı	Badem	A.Fıstığı	Zeytin	Kiraz	Bodur Kira	Kapari	Armut	İncir	Erik	Nar	Elma	Bodur Elma	Bağcılık	T.Hurması	Ceviz	Şeftali	Toplam
Adıyaman	Çiftçi Sayısı	37	147			3	5					6	4	14	1	103		320
	Fidan Adedi	5 440	27 480			3 200	4 000					2 470	8 000	24 735	1 200	11 150		87 675
Batman	Çiftçi Sayısı	78	34			5	12											129
	Fidan Adedi	14 120	3 880			2 000	5 000											25 000
Diyarbakır	Çiftçi Sayısı	51	130		3		60						2	9			1	256
	Fidan Adedi	10 600	26 000		587		64 000						335	15 030			140	116 692
Mardin	Çiftçi Sayısı	13	116	16	9	11									1			166
	Fidan Adedi	3 050	22 640	4 600	1 900	2 000									700			34 890
Kilis	Çiftçi Sayısı		118	88										20				226
	Fidan Adedi		23 600	32 880										10 275				66 755
Siirt	Çiftçi Sayısı	19	53			3							5					80
	Fidan Adedi	3 600	11 500			960							4 600					20 660
Şanlıurfa	Çiftçi Sayısı	14		4	1		3	3		5	1	1	5	7	1	1	1	47
	Fidan Adedi	5 940		780	2 000		3 000	800		2 625	180	200	1 800	32 115	200	120	171	49 931
Şırnak	Çiftçi Sayısı	11	71						31		31							144
	Fidan Adedi	3 000	10 300						2 870		1 000							17 170
Toplam	Çiftçi Sayısı	223	669	108	13	22	80	3	31	5	32	7	16	50	3	104	2	1.368
	Fidan Adedi	45 750	125 400	38 260	4 487	8 160	76 000	800	2 870	2 625	1 180	2 670	14 735	82 155	2 100	11 270	311	418 773

EUREPGAP Çalışmaları: Bahçe ürünlerinin (meyve, sebze, patates, kesme çiçek ve fidan) dünyadaki üretimini en iyi şekilde yapabilmek için geliştirilen ve mutlak gerekli temel esasları içeren İyi Tarım Uygulamaları'nın (İTU) (Good Agricultural Practices-GAP) çerçevesini belirlemek amacı ile bir protokol hazırlanmıştır. Bu belge Avrupa'daki lider perakendeci organizasyonların kabul ettikleri minimum standartları içermektedir.

EUROPGAP standartlarına uygun bahçe ürünlerinin ve yetiştirilecek alanların belirlenmesi çalışmaları, Adıyaman Ziraat Odası ile birlikte yürütülmüş; 75 köyde tarımsal yapının profili çıkarılmıştır. Çıkarılan profile ait çalışma raporu GAP İdaresi'ne sunulmuş olup, uygun görülen 48 adet proje dokümanı hazırlanmış, 2003 yılında çalışma tamamlanmıştır.

2006 Yılında Yapılan Faaliyetler

Diyarbakır İli'nde Meyveciliği ve Bağcılığı Geliştirme Projesi; Diyarbakır Merkez ve ilçelerinde meyveciliği ve bağcılığı geliştirmek amacıyla GAP İdaresi ve Valilik arasında işbirliği protokolü imzalanmış ve bu kapsamda aşağıda yer alan projeler desteklenmiştir.

Tablo 14: Diyarbakır İli'nde Başlatılan Projeler

Projenin Adı	Projenin Uygulama Alanı	Alan (da)	Çiftçi Sayısı
Yarıbodur Kiraz Yetiştiriciliği	Diyarbakır Merkez, Bismil, Hani ve Silvan İlçeleri	142	17
Ceviz Yetiştiriciliği	Kulp ve Hani ilçeleri	60	9
Yarıbodur Elma Yetiştiriciliği	Merkez, Bismil, Hani ve Silvan ilçeleri	145	23
Bağcılığı Geliştirme	Henüz alım ve dağıtım yapılmamıştır		
Badem Yetiştiriciliği			
TOPLAM		347	49

Proje Yarışması: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ve GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı GAP Bölgesi'nde görev yapan Tarım Gönüllülerini desteklemek, motivasyonlarını artırmak ve çiftçi ile bütünleşmelerini sağlamak amacıyla proje yarışması düzenlenmiştir. Bu kapsamda GAP İdaresi ile Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü arasında 1 Eylül 2004 tarihinde işbirliği protokolü imzalanmıştır. İmzalanan protokol gereği gelen projeleri değerlendirmek üzere her iki kuruluşun uzmanlarından oluşan bir komisyon oluşturulmuştur.

Komisyon, 20 Mart 2006 tarihinde TEDGEM'de toplanarak Siirt İli'nden 1, Kilis İli'nden 2, Mardin İli'nden 4, Şanlıurfa İli'nden 6, Diyarbakır İli'nden 10, Adıyaman İli'nden 2 ve Batman İli'nden 20 olmak üzere toplam 45 projeyi, GAP İdaresi tarafından oluşturulan "Proje Formatına" uygunluğu, projelerde çiftçi katkısı ve katılım oranı, GAP Bölge Kalkınma Planı'ndaki öncelikler, sözleşmeli üretim modellerinin yaygınlaşmasına yönelik tedbirlerle uygunluğu, toplam proje bütçesi, uygulanabilirlik ve sürdürülebilirlik kriterlerini dikkate alarak incelemiş ve yapılan değerlendirme sonucunda aşağıdaki projeler seçilmiştir.

- **Antep Fıstığı İşleme ve Paketleme Projesi** (Adıyaman- Erdal DOĞUNÇ)
- **Seracılık Projesi** (Şanlıurfa-Erdal HOMAN)
- **Süt Sığırılığını Geliştirme Projesi** (Diyarbakır-Mehmet PASİN)
- **Mantarçılık Projesi** (Şanlıurfa-Nilüfer SERTKAYA)

26 Nisan 2006'da Şanlıurfa'da düzenlenen tören ile ilk dörde giren projelere GAP İdaresi ile Tarım ve Köyüşleri Bakanlığı Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü yetkilileri tarafından plaketleri verilmiştir.

3.1.3. GAP BÖLGESEL KALKINMA PROGRAMI-KIRSAL KALKINMA PROJESİ

Kırsal Kalkınma Projesi (KKP) Avrupa Birliği'nin sağladığı finansal kaynakla yürütülen GAP Bölgesel Kalkınma Programı'nın üç bileşeninden birisidir.

Kırsal Kalkınma Projesi, GAP İdaresi ile Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği arasında yapılan protokol çerçevesinde 15.09.2003 tarihinde başlamıştır. Kırsal kalkınma bileşeninin bütçesi iki kaleme ayrılmıştır. 4 milyon Avro'luk kısmı Teknik Yardım Ekibine ayrılmış olup geri kalan 20 milyon Euro ise proje faaliyetleri için hibeler şeklinde dağıtılacaktır.

Projenin genel amacı, GAP Bölgesi'nde yoksulluğu azaltmak, doğal kaynakların optimal ve etkin biçimde kullanılmasını sağlamaktır. Bu amaca; Bölge'deki kırsal hanelere, KOBİ'lere iş kuruluşlarına, yerel yönetimlere ve sivil toplum kuruluşlarına hibe şeklinde yardım sağlanarak ulaştırılması planlanmaktadır.

Bu çerçevede planlanan çalışmalar; hayvancılık, bitkisel üretim, su ürünleri, tarıma dayalı sanayi, süt ve süt ürünleri, arıcılık, ormancılık, mera ıslahı, tekstil, giyim, el sanatları vb. gelir getirici faaliyetlerle bu faaliyetler ile doğrudan ilgili küçük çaplı altyapı çalışmalarıdır.

Kırsal Kalkınma Programı çerçevesinde proje başvuruları Mayıs 2004 tarihinde başlamış, 10 Eylül 2004 tarihinde bitmiştir. AB Delegasyonu Türkiye Temsilciliği'ne 485 proje önerisi verilmiş, bu projelerden 99 adedi seçilmiştir.

Tablo 15: İllere Göre Proje Sayıları

İl	Proje Sayısı
ADİYAMAN	13
BATMAN	6
DİİYARBAKIR	22
GAZİANTEP	17
KİLİS	7
MARDİN	5
ORTAK	2
SİİRT	7
ŞANLIURFA	15
ŞIRNAK	5
TOPLAM	99

Seçilen 99 projenin toplam hibe bütçesi 18 994 243 Avro'dur. Gelen projelerin dağılımı aşağıda verilmiştir.

Tablo 16: Projelerin Uygulayıcılara Göre Dağılımı

	Proje Sayısı
Üniversite	3
Köye Hizmet Götürme Birliği	11
Meslek Odası	14
STK-Dernek	3
STK-Vakıf	6
STK-Koop	17
STK-Birlik	5
Özel İdare	4
Belediye	10
Muhtarlık	4
Özel	4
Çiftçi Malları Koruma Derneği	1
Kamu	17
TOPLAM	99

Seçilen projeler Teknik Destek Ekibi ve GAP İdaresi Bölge Müdürlüğü elemanlarınca oluşturulan ekipler tarafından 29.09.2005 tarihinden başlanarak, tekrar okunmakta, iyileştirilmesi gereken konular belirlenip, proje saha ziyaretleri yapılarak, proje yararlanıcılarına geri bildirimde bulunmaktadır. Proje yararlanıcılarına bildirilen geri bildirimler aynı zamanda AB Delegasyon Türkiye Temsilciliği'ne de bildirilmektedir. Delegasyon saha ziyaretleri yapılan proje yararlanıcılarına 06.12.2005 tarihinden itibaren görüşmeler için randevu vermeye başlamıştır. 10.02.2006 tarihine kadar 99 projeden 94 tanesi okunmuş ve saha ziyaretleri yapılmıştır. AB Delegasyon Türkiye Temsilciliği ile görüşmeye 88 proje yararlanıcısı gitmiştir.

2006 Yılında Yapılan Faaliyetler

- GAP İdaresi AB Komisyonu Türkiye Delegasyonu ve Teknik Destek ekibinin katılımı ile 14 Şubat 2006 tarihinde Ankara'da projenin aylık yönetim toplantısı yapılmıştır.
- KKP satın alma uzmanları ile asistanı Ceylanpınar Devlet Üretim Çiftliği'ni ziyaret ederek TİGEM tarafından işletilen çiftlikten ivesi ırkı koyun satın alınmasıyla ilgili görüşme yapmıştır.
- Proje Danışma Kurulu toplantısı 01 Mart 2006 tarihinde Ankara'da GAP İdaresi'nde ilgili kamu kurumları, AB Türkiye Delegasyonu, Teknik Destek ekibi ile Başkanlık ve Bölge uzmanlarının katılımı ile yapılmıştır.
- Canlı hayvan satın alma usul ve esasları konularını içeren çalıştay 6-10 Mart 2006 tarihleri arasında GAP İdaresi'nde düzenlenmiştir.
- AB Türkiye Temsilciliği, 7 adet proje yararlanıcısına imzalamaları için kontratlarını göndermiştir.

3.1.4. GAP BÖLGESİ HAYVANCILIĞINI GELİŞTİRME PROJE PAKETİ

3.1.4.1.GAP Halkaları Sözleşmeli Koyunculuk Projesi

Son yıllarda yaşanan toplumsal, ekonomik, politik ve teknolojik değişmelerin sonucunda hayvancılık Bölge'de önemini ve ağırlığını kaybetmiştir. Bu durum, geçimini hayvancılıkla sağlayan kırsal kesimlerin yoksullaşmasını da beraberinde getirmiştir. Yürütülmekte olan bu proje ile GAP Bölgesi'nde hayvancılık sektörünün canlandırılması ve bu yolla sulama dışı alanlardaki topraksız ve az topraklı yoksul çiftçilerin gelir düzeyinin yükseltilmesi amaçlanmaktadır.

Bölge'de hayvancılığın ticari işletmeciliğe dönüştürülebilmesi için sözleşmeli hayvancılık esasına dayanan "GAP Halkaları" modeli ortaya konmuş; Valilikler ve Tarım İl Müdürlükleri ile ortaklaşa uygulanmaya başlanmıştır. Projenin temel ilkeleri entegre yaklaşım, katılımçılık ve sürdürülebilirliktir. Entegre yaklaşım; hayvan temininin yanısıra üretim, koruyucu veterinerlik hizmetleri, tedarik ve pazarlama konularının bir bütünlük içinde ele alınmasıdır. Katılımçılık; proje faaliyetlerinin ve yöntemlerinin üreticilerle birlikte belirlenmesi, izleme ve değerlendirmenin hedef kitle ile birlikte yapılması ve tüm girdilerin bedellerinin uygun koşullarda geri ödemesinin sağlanmasıdır. Sürdürülebilirlik ilkesi ise dışarıdan sağlanan desteklerin kalkmasından sonra da işletmenin varlığını ve gelişmesini sürdürmesi anlamını taşımaktadır.

Proje kapsamında çiftçi seçimi, projenin geleceği ve uygulama açısından büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, hayvancılık yapmaya istek ve ihtiyacı olan köy grupları, hayvancılık bilgi ve becerisine sahip olan çiftçiler ile mevcut veya geliştirilebilir mera olanakları bulunan köyler öncelikle tercih edilmektedir. Ayrıca, çeşitli nedenlerle köylerini terk etmek zorunda kalan ve bir proje dahilinde köye geri dönüş yapan çiftçi ailelerinin de proje kapsamına alınması ön görülmektedir.

Proje çerçevesinde seçilen her bir çiftçiye 10 baş gebe ivesi koyun ve bir koç verilmektedir. Sözleşmeli hayvancılık esasları çerçevesinde dağıtılan bu canlı materyal; birinci yıl geri ödemesiz olmak üzere ikinci yıl iki hayvan, üçüncü yıl dört hayvan, dördüncü yıl üç hayvan, beşinci yıl iki hayvan olarak geri alınmakta ve diğer çiftçilere aynı şekilde verilerek projenin yaygınlaştırılması sağlanmaktadır. Bu sistem sayesinde kuruluş finansmanı dışında ek kaynağa ihtiyaç duymadan yaygınlaştırılabilen (kendi kendini besleyen) bir model ortaya çıkmıştır.

Proje kapsamında, bir veteriner ve bir ziraat mühendisinin yer aldığı özerk bir teknik destek ve yayım birimi oluşturulmaktadır. Bu ekibin görevi, üreticilerin ihtiyaç duyacağı teknik bilgi, hayvan sağlığı, girdi temini, krediye ulaşma ve pazarlama konularında çiftçiye destek sağlamaktır.

GAP Halkaları Modeli, 1998 yılından itibaren GAP İdaresi tarafından Şırnak Valiliği ve Tarım İl Müdürlüğü ile ortaklaşa uygulanmaya başlamıştır. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından sağlanan finansman ile başlanan projede, GAP İdaresi proje faaliyetlerinin izlenmesi ve değerlendirilmesini, Tarım İl Müdürlüğü ise teknik desteği sağlamıştır. GAP İdaresi'nin öncülüğünde başlatılan ve yaklaşık yedi yıldan beri izleme değerlendirmesi yapılan "Sözleşmeli Hayvancılık Projesi" başarı ile yürütülmektedir. Söz konusu pilot proje hem GAP İdaresi'nde hem de uygulanan illerde uzman bir ekibin oluşmasını sağlamıştır. Bu ekibin, Proje'nin Bölge'nin diğer illerinde uygulanmasında büyük

kolaylık sağlayacağına inanılmakta, geri dönüşümlerle birlikte mülki ve mahalli idarelerden sağlanan destekle projenin GAP İllerinde yaygınlaştırılması için çalışmalar devam etmektedir.

Bu proje için, çiftçi ile birebir ve yerinde çalışma yapmak, 3 ayda bir rutin olarak toplanan İzleme ve Yönlendirme Kurulu'na projenin gelişme durumunu rapor etmek amacıyla, GAP İdaresi Başkanlığı önerisi ve teknik sınavı ile Şırnak Valiliği bünyesindeki ŞİRGEV tarafından veteriner ve ziraat mühendisi (zooteknist) istihdam edilmiştir. Böylece bir özel yayım servisi ile programa dayalı yayım hizmetlerine süreklilik kazandırılmıştır. Yayım hizmetleri yanında, proje bütçesinden karşılanmak üzere çiftçilerce karşılanması mümkün olmayan ilaç, aşı ve diğer sağlık girdileri ve hizmetleri verilmektedir. Ağıl ve diğer barınak koşullarının iyileştirilmesi yönünde gerekli aynı ve teknik destekler, söz konusu yayım servisimizce sunulmaktadır. İlin özel koşulları ve mer'a olatmasına yönelik tedbirler doğrultusunda, gerektiğinde ve sadece kritik periyotlar için yem desteğinde bulunmaktadır.

Projenin, GAP İdaresi koordinasyonunda her üç ayda bir yapılan değerlendirme toplantıları ile takip edilerek veri kayıt sistemi ile izleme ve değerlendirmesi yapılmaktadır. Projenin genel durumu değerlendirilecek olursa, en önemli göstergelerden birisi geri dönüşümlerdeki başarıdır. Geri dönüşümün % 90 oranında olması çiftçilerin projenin ciddiyetini ve sürekliliğini kavradıklarını, daha önceleri yapılan faaliyetlerdeki gibi bir hibenin söz konusu olmadığını anladıklarını göstermiştir.

Uygulanan projenin başarılı olmasındaki en büyük etken çiftçilerin rutin olarak ziyaret edilmesi ve yayım ekibine sağlanan imkanlarla sorunlara zamanında müdahale edilmesidir. Projenin hedeflerine ulaşabilmesi ve etkin bir şekilde sürdürülebilmesi ise projenin olmazsa olmazlarından olan yayım ekibinin oluşturulmasına böylece yayım faaliyetlerinin (sürü yönetimi, hayvan sağlığı hizmetleri vb) etkili bir şekilde yürütülmesine bağlı bulunmaktadır.

Son durum itibariyle proje kapsamında; Şırnak İli ve Beytüşşebap İlçesi'nde 5 765, Mardin İli'nde 2 245, Batman İli'nde 660 hayvan olmak üzere, toplam 8 670 baş canlı hayvan bulunmaktadır.

Tablo 17: Sözleşmeli Koyunculuk Projesi Dağıtım Tablosu

İli	Uygulama Yılı	Verilen Koyun Sayısı	Çiftçi Sayısı	Finansman Temini	Mevcut Hayvan
Şırnak	1998	990	90	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı	5 765
	1999	525	67	ŞİRGEV	
	2000	263	25	GAP BKİB	
	2001	660	60	GAP BKİB, ŞİRGEV	
	2006		250	GAP BKİB	
Mardin	1999	88	8	GAP BKİB	2 245
	2001	440	40	GAP BKİB	
	2002	253	23	GAP BKİB	
	2006	-	53	GAPBKİB	
Batman	2003	220	20	GAP BKİB	220
	2004	440	40	GAP BKİB	440
Toplam		3 879	676		8 670

Tablo 18: Çiftçi Erkek Kuzu Satış Tablosu

	Satışlar(1998-2005)
Şırnak	3 650
Beytüşşebap	1 770
Mardin	967
Toplam	6 387

Projenin uygulandığı illerde şimdiye kadar dağıtım yapılan çiftçi sayısı 373, dağıtılan hayvan sayısı ise 3 879'dur. 2000 yılında başlanan geri dönüşümlerle 2 449 hayvan yeni seçilen 303 çiftçiye daha projeden yararlanma imkanı sağlamıştır. Projedeki çiftçi gelir kaynaklarından biri olan erkek kuzu satışı da 6 387 baş olarak gerçekleşmiştir. Sonuç itibarıyla; projede 2006 yılı Ocak ayı itibarıyla toplam ulaşılan çiftçi sayısı 676, sürü mevcudu ise 8 670'tir.

Projenin uygulandığı tüm illerde proje öncesi duruma göre hayvan popülasyonunda ve hayvancılıkla uğraşan çiftçi sayısında belirgin bir artışın olduğu gözlemlenmiş, bunun yanında yerel mülki amir ve idarecilerin modeli tamamıyla benimsedikleri ve yaygınlaştırma çabalarına girdikleri tespit edilmiştir. Bu durumun, GAP Bölgesi'nin sosyo-ekonomik kalkınması ve fakirliğin azaltılmasında bir umut ışığı olacağı kanaati pekişmiştir.

3.1.4.2.Diyarbakır Organize Hayvancılık Bölgesi Kurulması Etüt Projesi

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ile GAP Bölge Kalkınma İdaresi arasında 01.09.2004 tarihinde tarımsal faaliyetler arasında eşgüdümün ve yürütülecek projeler arasında koordinasyonun sağlanması amacıyla protokol imzalanmıştır. Protokol kapsamında konular bazında alt çalışma grupları oluşturulmuş olup "Organize Hayvancılık Projesi" bunlardan biridir.

1 Eylül 2004 tarihinde Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ile imzalanan işbirliği protokolü çerçevesinde yapılan çalışmalar ve alan gezilerinin sonucunda Diyarbakır İl'inde Organize Hayvancılık Etüt Projesi yapılmasına karar verilmiştir.

Bu projenin amacı; Diyarbakır İli'nde hayvancılıkla uğraşan çiftçilerin kent dışında oluşturulacak organize hayvancılık bölgesinde tekniğine uygun yapılacak kontrollü üretimle daha kaliteli ürün elde etmelerini sağlayarak Bölge'nin hayvancılık sektörünün sağlıklı gelişimine katkıda bulunmasıdır.

Proje ile;

1. Diyarbakır şehir merkezinde yer alan ve çoğunluğu meskenlerin bir bölümünü teşkil eden işletmelerin bir araya toplanması ile entegre bir hayvancılık yapılması,
2. Üretimdeki entegrasyondan dolayı girdi temininin daha ucuza sağlanması,
3. Etkin pazarlama olanaklarının ortaya çıkarılması,
4. Çevre kirliliğinin önlenmesi,
5. Entegre hayvancılık bölgesinde üretilen ürünlerin mamul ve yarı mamul olarak işlenmesi için tesislerin kurulması,
6. Entegre tesislerin kurulması ile proje alanı için önemli bir istihdam yaratılması hedeflenmiştir.

Proje Diyarbakır İli merkezinde hayvancılık yapan işletmelerin kentin gelişme aksı dikkate alınarak, kent merkezinden belirli uzaklıkta, Valilik tarafından önerilecek hazine arazilerinden projeyi yapacak ekip tarafından seçilecek ve uygulanacaktır.

2006 Yılında Yapılan Faaliyetler

1. Bölgede kent içinde hayvancılık faaliyetinden dolayı sorunlu olarak görülen illerde Organize Hayvancılık Bölgesi Kurulması projesi ile ilgili kurum ve kuruluşlarla yapılan çalışmalar rapor haline getirilmiştir.
2. GAP İdaresi tarafından hazırlanan taslak raporun ilgili kurum ve kuruluşlara dağıtımı yapılmış kurumlardan görüş gelmiştir. Konu ile ilgili çalışmalar devam etmektedir.

3.1.5. TARIMSAL ARAŞTIRMA PROJESİ

GAP'ın tamamlanması ile sulamaya açılacak 1.7 milyon ha alanda yetiştirilebilecek ürün çeşitlerinin ve türlerinin tespit edilmesi ve sulama sonucu ortaya çıkacak tarımsal potansiyelin en iyi şekilde değerlendirilmesi amacıyla Tarımsal Araştırma Projesi yürütülmektedir.

GAP Bölgesi'nde ekolojik, ekonomik ve pazar koşullarına en uygun üretim sistemlerinin saptanması, ürün tür ve çeşitlerin optimum yetiştirme tekniklerinin bulunması, bitki hastalık ve zararlılarının tespiti ve yararlanılabilecek mücadele şekillerinin belirlenmesi, toprak ve su kaynaklarının incelenerek etkin bir şekilde planlanması, toprak verimliliğinin sürekli yüksek tutulması ile tarımsal mekanizasyonun geliştirilmesine yönelik araştırmalar bu projenin amaçlarını oluşturmaktadır. Proje kapsamında GAP Bölgesi'nde şimdiye kadar üniversiteler tarafından Koruklu Tarımsal Araştırma İstasyonu'nda yürütülen ve devam eden araştırmalar aşağıda yer almaktadır.

Tablo 19: Koruklu Tarımsal Araştırma İstasyonu'nda Yürütülen Projeler

Araştırmayı Yürüten Kuruluşun Adı	Yeri	Başlangıç ve Bitiş Tarihi	Araştırma Sayısı
Biten Projeler			
Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi (I. ve II. Aşama)	Şanlıurfa	1987-1992	36
		1992-1997	21
Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi (I. ve II. Aşama)	Şanlıurfa	1993-2003	13
		2000-2004	5
TÜBİTAK	Şanlıurfa	1998-2002	15
Biten Projeler Toplamı			90
Devam Eden Projeler			
Dicle Üniversitesi Ziraat Fakültesi	Diyarbakır	2001-Devam	2
ICARDA ile Yürütülen Projeler	Şanlıurfa	2002-Devam	1
Devam Eden Projeler Toplamı			3

Devam Eden Projeler

a) Dicle Üniversitesi Ziraat Fakültesi Çalışmaları

Dicle Üniversitesi Ziraat Fakültesi ile GAP İdaresi arasındaki sözleşme 19 Mart 2001 tarihinde imzalanmıştır. Sözleşme kapsamında tarımsal araştırma ve geliştirme hizmetlerinin gerçekleştirilmesinin yanısıra Bölge’de elde edilecek bitkisel ve hayvansal ürünlerin kalite ve kantite yönünden artırılması amacıyla gen ve üretim teknolojilerinin kullanıldığı araştırmaların yapılması da bulunmaktadır. Bu çerçevede öncelikli olarak 2 proje yürütülmektedir:

- ***Güneydoğu Anadolu Bölgesi Bitkisel Gen Kaynakları Araştırma ve Geliştirme Projesi***

Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nin bitki çeşitliliğinin saptanması ve ekonomik önemi olan türlerin kültüre alınmasına yönelik bu çalışmada proje kapsamına giren Diyarbakır (Ergani, Dicle, Silvan, Eğil, Çınar, Çermik, Çüngüş, Karacadağ yöresi, Kulp, Lice), Batman (Hasankeyf, Gercüş, Kozluk), Siirt (Aydınlar, Baykan, Kurtalan, Şirvan), Şanlıurfa (Bozova, Harran, Ceylanpınar, Suruç, Birecik, Akçakale, Siverek, Viranşehir), Adıyaman (Samsat, Kahta, Tut, Çelikhan, Gölbaşı, Sincik, Besni, Nemrut Dağı), Mardin (Derik, Midyat, Savur, Kızıltepe, Nusaybin, Ömerli, Yeşilli, Mazıdağı) il ve ilçelerine ait floradan toplanan farklı bitki türlerine ait tohumların kültüre alınma çalışmaları tamamlanmıştır.

Araştırma, çoğaltma amacıyla üretilen tohumlukların hasat ve harmanlama işlemleri ve çok yıllık türlerin çoğaltma çalışmaları sürdürülmektedir.

- ***GAP Bölgesi’nde Yemeklik Baklagil ve Tahul Çeşitlerinin Denenmesi ve Uygun Tohumluk Üretim Sisteminin Geliştirilmesi Projesi (ICARDA’nın Teknik Desteğiyle)***

Proje kapsamında tohumluk tesisi kurulmuş olup, sertifikalı tohum üretimi devam etmektedir.

Tablo 20: Tohumculuk Projesi Demonstrasyonları Özet Bilgi

Üretim Dönemi	Türler	Alan (da)	Demonstrasyon Sayısı	Tohumluk Miktarı (kg)
1999 - 2000	Buğday (13)	130	15	2 780
	Mercimek (2)	2		
2000 - 2001	Buğday (10)	37.5	20	1 530
	Arpa (4)	20		
	Mercimek (4)	20		
	Nohut (2)	10		
2001 - 2002	Buğday (36)	485	37	9 900
	Arpa (1)	10		
2002 - 2003	Buğday-sert. (3)	330	38	16 040
	Buğday-üretim (20)	340		
	Arpa (2)	10		
	Nohut (11)	130		
	Mercimek (2)	10		
2003 - 2004	Buğday-sert. (9)	1 700	71	58 710
	Buğday-üretim (48)	1 074.5		
	Arpa (1)	10		
	Nohut (10)	140		
	Mercimek (3)	50		
2004 - 2005	Buğday (9)		73	
	Arpa (3)		22	
	Nohut (2)		11	
	Mercimek (3)		13	
TOPLAM		4 514	300	88 960

1-Toplam kullanılan tohum miktarına (51 410 kg) geri dönüşüm tohum miktarları da dahildir.

2- 37 600 kg buğday tohumluğu 2002-2004 yılları arasında çiftçi tarafından sertifikalı üretim amacıyla alınmıştır.

3- Sertifikalı buğday tohumluğu alınan çiftçiler dahil kurulan demonstrasyon alan sayısı 38'dir.

4- Alan (da) ve tohumluk miktarı (kg) değerlerine 2005 yılı değerleri dahil değildir. Demonstrasyon sayısı 2005 yılını da içermektedir.

1999-2005 yılları arasında Dicle Üniversitesi Ziraat Fakültesi tarafından 296.8 ton üretim gerçekleştirilmiştir. 2005 yılı itibariyle 2 315 da alanda ekim yapılmıştır. Proje kapsamında önder çiftçiler tarafından gerçekleştirilen üretim 330 da alanda 200 ton olup, 2005 yılı itibariyle 1 650 da alanda ekim yapılmıştır. Toplam 89 417 kg tohum kullanılmıştır. Araştırma, çoğaltma amacıyla üretilen tohumlukların hasat ve harmanlama işlemleri ve çok yıllık türlerin çoğaltma çalışmaları sürdürülmektedir.

Ayrıca, ICARDA tarafından teknik destek sağlanan GAP Bölgesi Tohumluk Üretim Projesi kapsamında buğday, arpa, mercimek, nohut, yonca, adi fiğ, koca fiğ, çemen ve burçak üzerinde ıslah çalışmaları devam etmektedir. Yine aynı proje kapsamında, tohumluk üretim tesisi kurulmuş olup, sertifikalı tohum üretimi devam etmektedir.

Tohumculuk Projesi kapsamında ilgili kuruluşların koordinasyonunu sağlamak amacıyla Bölge Müdürlüğü'nde bir dizi toplantı düzenlenmiştir.

b) ICARDA İle Yapılan Çalışmalar

GAP İdaresi ile merkezi Suriye'nin Halep kentinde olan Kurak Alanlarda Uluslararası Tarımsal Araştırma Merkezi (ICARDA) arasında 26 Haziran 1998 tarihinde bir işbirliği protokolü imzalanmıştır. Bu protokol kapsamında iki taraf arasında kırsal kalkınmaya ilişkin ortak araştırmalar yürütülmesi ve projeler geliştirilmesi öngörülmektedir.

Protokol tarihinden bu yana iki proje geliştirilmiştir. Bunlar; "*Çayır-Mera Islahı, Yem Bitkileri Üretiminin ve Küçükbaş Hayvancılığın Geliştirilmesi*" ve Dicle Üniversitesi Ziraat Fakültesi ile yürütülmekte olan "*Tohumculuğun Geliştirilmesi*" projeleridir. *Tohumculuğun Geliştirilmesi Projesi* ile ilgili bilgiler yukarıda verilmiştir.

- *GAP Bölgesi'nde Çayır-Mera Islahı, Yem Bitkileri ve Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliğinin Geliştirilmesi Projesi*

Proje ile küçükbaş hayvancılığı teşvik ederek çiftçilerin gelir düzeylerini artırmalarına yardımcı olunması ve kırsal kesimden göçün durdurulması, meraların bozulmasının önlenmesi, bir pilot bölgede ıslah çalışmalarının gerçekleştirilmesi, çiftçilerin meralara yatırım yapmaya ikna edilmeleri ve yerel genetik kaynakların kullanılması için toplanması ve koruma altına alınması amaçlanmaktadır.

Proje Faaliyetleri:

- *Sosyo-ekonomik surveyin hazırlanması çalışmaları:* Adıyaman İli Kuyulu Köyü'nde Nisan 2000 tarihinde üç bölümden oluşan survey çalışmaları yapılmıştır;

- *Sürü yönetimi ve epidemiyoloji surveyi çalışmaları:* Kuyulu Köyü'ne yakın 2 köyde (Akyazı ve Gümüşkaya) 2002 yılında sürü yönetimine yönelik sosyal ve ekonomik yapıyı belirlemek amacıyla veri toplama çalışması yapılmış, hazırlanan rapor ICARDA'ya gönderilmiştir. Buna bağlı olarak sürü yönetimi ile ilgili formlar oluşturulmuş, Kuyulu Köyü'nde seçilen 10 gönüllü hayvan üreticisi ile odak grup görüşmesi yapılmış ve oluşturulan formlar çiftçilere bırakılarak takibi yapılmıştır. Çalışmaların final raporu tamamlanmak üzeredir.

- *Vetch ve Lathyrus gibi yem bitkileri uygulamalarının, marjinal alanların rehabilitasyonunda kullanılması* ile ilgili olarak, ICARDA'dan getirilen shrubs (çalımsı bitki) Kuyulu Köyü'ndeki proje alanına dikilmiş ve % 80'i tutmuş, tek yıllık bitkilerin tespit çalışmaları yapılmıştır. Her yıl tespit ve yenileme çalışmaları devam etmektedir.

- *Çayır-mera rehabilitasyonu ve yem bitkileri üretiminin artırılması;* Adıyaman/Kuyulu Köyü'nde yürütülen "Mera Islahı" proje bileşeni ile ilgili ICARDA'dan iki uzman bölgeyi ziyaret etmiş; "herbarium" oluşturulmuş ve herbarium ile fotoğraf albümü tamamlanarak final raporu hazırlanmıştır. Konu ile ilgili olarak Harran Üniversitesi Osman Bey Kampüsü'nde Ocak 2004 tarihinde botanik bahçesi oluşturulmuştur.

Tablo 21: ICARDA ve Dicle Üniversitesi ile Yürütülmekte Olan Projeler Çerçevesinde Yapılan**Eğitimler**

Konu	Tarih	Yer	Katılımcı
Mer'a Islahı Arazi Çalışması	5-7 Haziran 2000	Şanlıurfa	GAP İdaresi, Tarım İl Müd. (11 kişi)
	21-27 Ağustos 2000	Adıyaman Kuyulu Köyü	GAP İdaresi, Tarım İl Müdürlükleri
	16-22 Mart 2001	ICARDA Merkezi	GAP İdaresi, Tarım İl Müdürlükleri
Sürü Yönetimi	6-12 Ekim 2001	ICARDA Merkezi	GAP İdaresi, Hayvancılık Projesi Yayım Personeli
Sürü Yönetimi ve Data Analizi	20-24 Mart 2002	Şırnak	GAP İdaresi, Hayvancılık Projesi Yayım Personeli
Yem Blokları Yapımı, Süt Hijyeni ve İşlen.	Eylül 2002	Mardin	Mardin-Kayadere Köyü Çiftçileri
Yemeklik Baklagillerin Taksonomik Anahtarını Kullanma		ICARDA Merkezi	Harran ve Dicle Üniversitelerinden 2 Öğretim Görevlisi
Samanın Üre ile Muamelesi	26-28 Ağustos 2003	Adıyaman Gölbaşı	GAP İdaresi, Tarım İl Müdürlüğü
Tohumda Çeşit Bakım (koruma)	Nisan 2003		Tohumluk Ünitesinde görevli 2 elaman
Tohum Hazırlama Eğitimi		ICARDA	AGRO-GAP, Dicle Üniversitesi Ziraat Fakültesi ve GAP İBY
Suriye Tarım Bakanlığı, Tohum İşleme Merkezi'nde Eğitim	15-19 Haziran 2003	ICARDA Merkezi	Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep ve Şanlıurfa'da tohumculuk ile uğraşan çiftçiler
Küçükbaş Hayvancılık Yetiştiriciliğinde "Stratejik Yemleme" Eğitimi	22-26 Mart 2004	Şanlıurfa	GAP İdaresi, Tarım İl Müdürlükleri, Hayvancılık Projesi Yayım Personeli
Veri Yönetimi ve Hayvancılık Araştırmalarında Temel İstatistik Yöntemleri Konusunda Eğitim	13-18 Haziran 2004	ICARDA Merkezi	GAP İdaresi, Tarım İl Müdürlükleri, Hayvancılık Projesi Yayım Personeli
Çeşit Yönetimi ve Tohum Kalite Temini Konularında Eğitim	11-22 Nisan 2004	Diyarbakır	Çiftçiler
Tohumculuk Projesi Çerçevesinde Çiftçi Gezisi	01-04 Haziran 2004	ICARDA Merkezi	Çiftçiler

2006 Yılında Yapılan Faaliyetler**GAP Uluslararası Tarımsal Araştırma ve Eğitim Merkezi'nin kurulması**

GAP İdaresi, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (TAGEM) ve Harran Üniversitesi Rektörlüğü'nün ortak katkı ve çalışmaları ile Koruklu Tarımsal Araştırma İstasyonu'nu da içine alacak şekilde Bölge'de "GAP Uluslararası Tarımsal Araştırma ve Eğitim Merkezi" kurulmasına ilişkin taslak rapor ve yasa tasarısı taslağı ilgili mercilere sunulmak üzere hazırlanmıştır.

3.1.6. GAP BÖLGESİ SULAMA SİSTEMLERİNİN İŞLETME, BAKIM VE YÖNETİMİ PROJESİ

Büyük yatırımlarla gerçekleştirilecek olan sulama projelerinden beklenen yararın sağlanabilmesi için yöre koşullarına en uygun işletme, bakım ve yönetim modelinin belirlenmesi ve uygulanması gerekmektedir. Devlet tarafından inşa edilen sulama tesislerinin,

suyu kullananlar tarafından işletilmesi, bakım ve onarımının yapılarak devamlılığının ve sulu tarımdan beklenen faydanın sağlanabilmesi için GAP İBY Projesi uygulamaya konmuştur. Proje çerçevesinde seçilen pilot alanda yapılan çalışmalar aşağıda yer almaktadır.

Fırat Sulama Birliği'nde (I. Pilot Alan) Yapılan Çalışmalar

Fırat Sulama Birliği Şanlıurfa il merkezinin hemen güneyinde bulunmakta olup deniz seviyesinden yüksekliği yaklaşık 450 m'dir. Fırat Sulama Birliği alanı net 78 410 da olup bunun 64 724 da sulu ve 583 da kuru tarım arazisine sahiptir. 40 m³/s kapasitesi olan ve Harran Ovası'nda 50 000 ha net sulama alanına su temin eden Urfa Ana Kanal sisteminin başlangıcındadır.

Fırat Sulama Birliği'nde ilk kez, yörenin toprak, bitki, iklim, sulama sistemi ve su kaynağı özelliklerine dayalı planlı su dağıtımı yapılmıştır.

Proje kapsamında çiftçi tarlalarında demonstrasyonlar kurularak farklı sulama sistemi uygulamaları yapılmıştır. Projenin uygulandığı 1998-1999 yıllarında toplam alanı 200 da olan 13 damla sulama ve 99 da alanda da 11 kapaklı boru (gated pipe) kurulmuştur. Sulayıcılara kredili teçhizat sağlanmış ve yatırımın maliyetinin % 50'si projeden ödenmiştir.

Damla ve kapaklı boru demonstrasyonlarının her ikisi de pamuk bitki deseninde yoğun olarak yer almış, geriye kalan ürünleri ise domates, biber patlıcan, karpuz, kavun ve taze soğan oluşturmuştur. İkinci ürün olarak kavun ve yeşil soğan ekimi gerçekleşmiş ve başarılı sonuçlar alınmıştır. Harran Ovası'nda 8 çiftçi yeşil gübre olarak kışlık fiğ ekimi uygulaması yapmış ve araziye 30, 60 ve 90 cm derinliklerinde yerleştirilen toprak tansiyometreleriyle izlenerek sulama zamanı planlaması yapılmıştır.

Seçilen demonstrasyon alanlarında lazer kontrollü bıçak kullanılarak 40 da alanda arazi tesviyesi gerçekleştirilmiştir. Bu uygulama Harran Ovası'nda ilk defa yapılmış ve son derece olumlu sonuç alınmıştır. KHGM tarafından 550 da alanda kaba tesviye yapılmış ve demonstrasyonların kurulması için hazır hale getirilmiştir. Kapaklı karık sulama sistemlerinin kurulacağı alanlarda lazer kontrollü tesviye aleti kullanılarak 54 da alanda ince tesviye yapılmıştır.

GAP İBY Projesi başlatıldıktan kısa bir süre sonra GAP BKİ tarafından 7 ziraat mühendisi, grup oluşturma görevlisi olarak GAP İBY ekibiyle birlikte çalışmak üzere görevlendirilmiş, bu sayı daha sonra 13'e çıkarılmıştır. Bu elemanlara düzenli bir hizmet içi eğitim verilmiştir. Bu eğitime Şubat 1998'den sonra Tarım İl Müdürlüğü ve Tarım Reformu elemanları ve sulama birlik genel sekreterleri katılmış ve kurs yaklaşık iki ay devam etmiştir.

Şanlıurfa'da bulunan Sulama Birlikleri ve Tarım İl Müdürlüğü teknik elemanları başta olmak üzere diğer tarımla ilgili kuruluşların temsilcilerinin "Eğiticilerin Eğitimi" kapsamında sulu tarım agronomisi ve sulama sistemlerinin işletme, bakım ve yönetimi konusunda eğitimleri yapılmıştır.

Fırat Sulama Birliği alanındaki 16 köyde bilgilendirme toplantıları düzenlenerek çiftçilere sulama, sulu tarım agronomisi, GAP İBY Projesi'nin amaçları, yapılacak demonstrasyonlar hakkında bilgiler verilmiş ve demonstrasyonlara gönüllü olarak katılmaları istenmiştir. Çiftçiler daha sonra Adana-Ceyhan, Misis Pompaj ve Silifke Sulama Proje alanlarına

götürülmüş, Çukurova'da yapılan sebze tarımı, damla sulama, örtü altı sebze yetiştirilmesi ve sera uygulamaları yerinde gösterilmiştir.

Sulama sezonu içerisinde çiftçilere uygulamalı eğitim yapılmış tansiyometre kullanımı, sulama suyu ile birlikte gübre verilmesi (fertigasyon), damla sulama ekipmanlarının muhafazası, laterallerin asit ile yıkanması, bitki koruma gibi konularda bilgi verilmiş ve bir çok faaliyet çiftçi ile birlikte yapılmıştır. Bu çalışmalar sırasında ihtiyaç duyulduğunda ilgili kamu kurum ve kuruluşundan teknik destek alınmış ve uzmanların bilgilerinden yararlanılmıştır.

Şanlıurfa'da 5 çiftçide toplam 100 da alanda damla sulama demonstrasyonu oluşturulmuştur. Kurulan demonstrasyonların 40 da alanında bağ, 40 da' da meyve bahçesi ve 20 da alanında da sebze yetiştiriciliği yapılmıştır.

Kayacık Sulama Projesi Çalışmaları

Gaziantep İli, Oğuzeli İlçesi ile Kilis İli Elbeyli İlçesi'ni kapsayan proje, başlangıçta 13 374 ha net alana sulama hizmeti verecek iken, yapılan revizyon ile Doğanpınar Barajı devreye sokularak 20 000 ha arazinin sulanması planlanmıştır. 2000 yılında sulamaya açılacağı belirtilen Kayacık Projesi 2005 yılı itibari ile hala tamamlanamamıştır. Kayacık Sulama Projesi alanında ilk aşamada Demirkonak, Asmacık, Üçdamlar, Ermiş ve Çaybeyi köyleri ve bunların alt yerleşimlerine ait yaklaşık 3 500 ha arazi sulamaya açılacağından, ilk örgütlenme çalışmasının bu alanda yapılmasına karar verilmiştir. DSİ, TKB, KHGM ve GAP-BKİ personeli projeye yardım sağlamıştır.

İBY stratejilerinin başlıca bileşenlerinden bir tanesi, kendi sulama tesislerinin işletme, bakım ve yönetimini yürütebilecek kurumsal yapıların tabandan tavana kurulması ve bu yapının finansal, teknik, kurumsal ve siyasal sürdürülebilirliğinin sağlanmasıdır.

Proje kapsamındaki teknik ziyaretler Kasım 1998'de başlamış ve arazi sahiplerine ve potansiyel kullanıcılara yönelik bilgilendirme kampanyası yürütülmüş, toplantılar düzenlenmiştir.

Sulamaya açılacağı belirtilen Kayacık Projesi ilk etabında ön etütler tamamlanmıştır. Kayacık Sulaması Sosyo-Ekonomik Durum ve Temel Arazi Etüdü Raporu'nun hazırlanması amaçlı anket çalışmaları yapılmıştır. Aynı alanda, sulama başlamadan önce arazisi olan çiftçilere arazi toplulaştırmasının önemi ve gerekliliği konularında bilgi verilmiştir. Toplulaştırma için imza toplanmış, ilgili kuruluşlarla işbirliği yapılarak toplulaştırmanın sulama suyu gelmeden önce başlamasına katkı sağlanmıştır. Böylece uygulama safhasından önce hem çiftçilerin hem de ilgili kuruluşların sürece katılımı sağlanmıştır.

Çiftçilerden seçilen bir grup Adana, Ceyhan, Mersin, Erdemli, Silifke Sulama Proje alanlarına götürülerek sulama birlikleri, sulama kooperatifleri ziyaret edilmiş, sulama tesislerini işleten mevcut kurumlar incelenmiş ve çiftçilerin kurulacak sulama organizasyonu konusunda bilgi sahibi olmaları sağlanmıştır. Gezi sırasında çiftçiler birim alandan elde edilen gelirin yüksekliği karşısında etkilenecek çoğu sulama suyu araziye verildiğinde gördüklerini uygulamak istemişlerdir.

Çiftçilerin, sulama projesini sahiplenmelerini sağlamak amacıyla ülkemizde ilk defa "**Tasarım Komiteleri**" köy bazında oluşturulmuştur. Tasarım komiteleri; köylerdeki çiftçiler

tarafından seçilmiş, köy ve mezranın her birinden en az bir kişinin katılımı ile meydana getirilmiştir.

İBY Projesi kapsamında beş safhalı bir Katılımcı Proje Geliştirme Programı düzenlenmiş ve bu program Kayacık Pilot Alanında kısmen arazi testinden geçirilmiştir.

Proje geliştirme programının amacı DSİ, KHGM veya diğer bir kurum tarafından inşa edilmiş sulama drenaj ve yardımcı tesislerin planlama, dizayn, inşaat, işletme ve bakımına toplumların katılımı ile sürekliliği olan bir sulama geliştirme programını uygulamaktır.

I. Safha : Hazırlık ve Veri Toplama

1. Adım: Ön İnceleme ve İlk Ziyaretler
2. Adım: Toplum Bilgilendirme Kampanyası
3. Adım: Temel Arazi Etüdü

II. Safha : Planlama ve Dizayn Süreci

4. Adım: Tarımsal Üretim Durumlarının Değerlendirilmesi
5. Adım: Dizayn Komitelerinin Oluşturulması ve Eğitilmesi
6. Adım: Katılımcı Dizayn Süreci
7. Adım: Sistem Tertip Anlaşması
8. Adım: Detaylı Sistem Dizaynı

III. Safha : Grup Oluşturma

9. Adım: Sulama Grubu Üyelerinin Tanımlanması ve Mobilizasyonu
10. Adım: Sulama Gruplarının Oluşturulması
11. Adım: Sulama Yönetim Organizasyonlarının Tanıtılması ve Hazırlanması
12. Adım: Sulama Yönetim Organizasyonunun Oluşturulması
13. Adım: Proje Anlaşmasının Hazırlanması ve İmzalanması

IV. Safha : İnşaat ve Grup Güçlendirme

14. Adım: Sulama Yönetim Organizasyonunun Kurumsal Yönden Güçlendirilmesi
15. Adım: Sulama Yönetim Organizasyonu ve Sulama Gruplarının İşletme Kapasitesinin Güçlendirilmesi
16. Adım: İnşaat Komitesinin Oluşturulması ve Eğitimi
17. Adım: Sistemin İnşası
18. Adım: Hizmet Anlaşmalarının Yapılması
19. Adım. Son İnceleme ve İşletme ve Bakım Sorumluluğunun Devri

V. Safha: İzleme

20. Adım: Destek Programının İzlenmesi

GAP İBY Projesi 31 Ocak 2000 tarihinde resmi olarak tamamlanmış, proje kapsamında 55 adet rapor, üç adet rehber ve el kitabı ile bir sonuç raporu hazırlanmıştır. Ancak, Bölge'nin projenin devamına olan ihtiyacı göz önüne alınarak, GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı ile DSİ Genel Müdürlüğü arasında görüşmeler yapılarak Haziran 2000 tarihinde bir protokol imzalanmış ve yeni projeye başlanmıştır.

1993-2000 yılları arasında yürütülen GAP-İBY Projesi'nin devamı niteliğinde olan ve Haziran 2000 tarihinde başlayan yeni projede, Harran Ovası'nda pilot alan olarak seçilen Fırat, Tahılalan ve Reha Sulama Birliklerinde sulama sistemlerinin işletme, bakım, etkin su kullanımı, demonstrasyonlar, eğitim, izleme ve değerlendirme, yönetim yapısının iyileştirilmesi konusunda çalışmalar yapılmaktadır. Diğer pilot alan olan Kayacık Sulaması'nda ise daha önce başlanan sulama birliği oluşturma (örgütlenme) ve eğitim çalışmalarına, alanın sulamaya açılacağı tarihe bağlı olarak devam edilmektedir.

Dicle-Kralkızı Projesi Çalışmaları

GAP-İBY çalışmasında Dicle-Kralkızı Sulama Projesi PII Pompaj sahası bir diğer pilot alan olarak seçilmiştir. Sulama alanı 4 758 ha olan bu yörede 8 köy bulunmaktadır. Proje alanındaki arazilerin bir kısmının engebeli ve taşlık bir yapıya sahip olması, bu alanlarda taş toplama ve tesviye çalışmalarına ihtiyaç göstermektedir. Proje alanı 2002 yılında sulamaya açılmıştır.

Pilot alan ve sulama tesislerini tanımak, devam eden sulama inşaatının durumunu tespit etmek ve hedef kitle konumunda bulunan çiftçilerle tanışmak amacıyla çiftçilerle görüşmeler yapılmıştır.

Kamu ve Özel Hukuk Tüzel Kişiliğe Sahip Kamu Kurum ve Kuruluşları Bilgilendirme Toplantısı yapılmıştır.

Köylerde değişik zamanlarda GAP-İBY Proje Müdürlüğüne gerçekleştirilen köy toplantılarıyla söz konusu köylerin muhtar ve çiftçilerinin proje çalışmaları hakkında bilgilendirilmeleri sağlanmış, sorun ve ihtiyaçları saptanmış, çalışma programı çiftçilerin görüş ve önerileri doğrultusunda hazırlanmış ve yürütülmüştür.

Proje alanı içerisinde köylerin sosyo ekonomik durumunu saptamak, sulama tesisinin işletme-bakım ve yönetimi ile sulu tarım agronomisi konularında uygulamaya konulacak çalışmaları planlamak bu amaçla su ve arazi kullanımı konusunda çiftçilerin alışkanlık ve eğilimlerini saptamak, bilgi ve deneyimlerini değerlendirmek üzere ilgili köy muhtarlarına ve hane sahiplerine yönelik 2 ayrı tip anket çalışması yapılmıştır.

İnşaat süreci içerisinde değişen koşullara bağlı olarak projeden çıkarılması veya projeye ilave edilmesi gereken üniteler hakkında bu tesisten doğrudan fayda sağlayacak olan su kullanıcılarının fikirlerini alarak ve mümkün olduğunca tercihlerine öncelik vererek, çiftçilerin inşa edilen sulama tesislerini sahiplenmelerini sağlamak, tesislerin işletme-bakım ve yönetim sorumluluğunu almalarını kolaylaştırmak amacıyla köyün güvenilir, saygın ve proje çalışmalarının yararlarına inanan, köyde ikamet eden, gönüllülük çerçevesinde yürütülecek çalışmalara zaman ayarabilecek ve katkı sağlayabilecek kişiler arasından seçilen 4-5 kişiden oluşan **Tasarım Komiteleri** oluşturulmuştur. Tasarım komitelerinin oluşturulduğu pilot sulama alanı içerisinde 8 köy ve yaklaşık 8 200 kişi yaşamaktadır. Kurulan bu tasarım komiteleri, çiftçi taleplerinin toplanıp değerlendirilmesine ve çalışmalarla ilgili karar ve gelişmelerin düzenli bir şekilde çiftçilere iletilmesine, zamandan büyük tasarruf sağlanmasının yanı sıra, güvenilir veri toplanmasına, proje çalışmalarının iş programlamalarına uygun yürütülmesine de olanak sağlamıştır. GAP-İBY ve Tasarım Komitelerinin uyumlu çalışmasıyla yaratılan güven ortamı, çiftçilerin sulama tesislerinin işletme-bakım ve yönetim sorumluluğunu üstlenip yürütme konusunda öz güven kazanmalarına ve bu amaçla, katılımıcılığı ön planda tutan bir anlayışla demokratik bir şekilde örgütlenmelerine önemli ölçüde katkı sağlamıştır.

Proje kapsamında, Dicle Kralkızı Pompaj Sulaması'nda faaliyetlerini yürüten proje elemanları çiftçilerin güvenini kazanmış ve çalışma bürosu çiftçi danışmanlık merkezi haline gelmiştir.

Çalışmaların yürütüldüğü Gözegöl Sulama Birliği ile 2004 yılı sulama sezonunda gerçekleşen faaliyetler değerlendirilerek Sulama Birliğine İzleme-Değerlendirme Raporu hazırlanmıştır. 2005 yılı sulama sezonu için gerekli olan;

- Tesislerin bakım-onarım ihtiyaçlarının tespiti,
- Sulama alanı bitki su ihtiyacının hesaplanması,
- Sulama programlarının hazırlanması ve uygulamaların kontrolü
- Sulayıcılara teknik destek verilmesi,
- Sulama Birliği faaliyetlerinin izlenmesi çalışmaları yapılmıştır.
- Pilot alanda çiftçileri alternatif ürünlere yönlendirmek ve gelirlerini arttırmak amacıyla sebze yetiştiriciliği çalışmaları yürütülmüştür.

Yaylak Sulama Projesi Çalışmaları

2004 yılında sulamaya açılmış olan 5 500 ha alanı kapsayan Yaylak Sulama Projesi’de GAP-İBY çalışma alanına dahil edilmiştir.

İşletmeye açılan sulama alanında “Muhtar Anketleri ve Odak Grup Görüşmeleri” yapılarak, Odak Grup Görüşmeleri Değerlendirme Raporu hazırlanmıştır.

Yaylak Pompaj sulama tesislerinin işletme-bakım ve yönetimini devir alan Atatürk Barajı Sulama Birliği bünyesinde projenin irtibat bürosu kurularak birliğe işletme, bakım ve yönetim konularında teknik destek verilmiştir.

Atatürk Barajı Sulama Birliği ile varılan mutabakat çerçevesinde hacim esaslı su ücretlendirme çalışmaları için tespit edilen örnek alanlarda sulama zamanı, sulama süresi ve miktar takipleri yapılmıştır.

Atatürk Barajı Sulama Birliği, Bozova Tarım İlçe ve GAP-EYAM Müdürlükleri ile işbirliği protokolü yapılmıştır. Protokol kapsamında, Yaylak Pompaj sulama alanında;

- Meyve bahçesi ve bağ tesisi: 26 çiftçi 170 da,
- Yağmurlama, damla ve kapaklı karık sulama sistemleri: 26 çiftçi 674 da,
- Sebzeçilik: 56 çiftçi 241 da, (155 594 adet değişik sebze fidesi GAP İdaresi kanalıyla ücretsiz temin edilerek çiftçilere dağıtılmıştır.)
- Tohumculuk projesi kapsamında 11 çiftçiye 5 000 kg buğday, arpa ve mercimek tohumu dağıtılarak 251 da alanda tohumluk üretim imkanı sağlanmıştır

Yeni sulamaya açılan Yaylak proje alanında çiftçilerin modern sulama ekipmanlarını edinmesini sağlamak amacıyla 09.07.2004 tarihinde Yaylak İlköğretim Okulu’nda bir çalışma toplantısı düzenlenmiş sulama ekipmanı üreticileri/temsilcileri ile proje alanındaki çiftçiler biraraya getirilmiş ve proje alanı ile ilgili detaylı bilgiler firma temsilcilerine aktarılmıştır. Söz konusu toplantıdan sonra çiftçilerin basınçlı sulamaya ilgisi artmış ve basınçlı sulama isteklerini proje görevlilerine bildirmişlerdir.

Basınçlı sulama sistemlerinin tanıtılması, çiftçiye benimsetilmesi ve bu sistemlerin kullanımının yaygınlaştırılması, su kullanımında tasarruf sağlanarak sulamanın çevreye olabilecek olumsuz etkilerinin minimize edilmesi ve tarımsal üretimde verimliliğin artırılması amacıyla basınçlı sulama sistem demonstrasyonları kurulmuştur.

Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği Genel Müdürlüğü ile GAP İdaresi arasında 2004 yılında işbirliği protokolü yapılmıştır. Yapılan protokol kapsamında Yaylak Sulama Proje alanında 15 çiftçiye 245.5 da alanda damla, 12 çiftçiye 445 da alanda yağmurlama, 1 çiftçiye 40 da alanda kapaklı karık, 2 çiftçiye de 400 da alanda tamburlu sulama sistemi sağlanmıştır.

Pilot Alan Çalışmaları Dışında Yürütölen Diğer Faaliyetler

Proje kapsamında 2 çiftçi 40 da alanda yağmurlama sulama ile hububat ve pamuk, 1 çiftçi 20 da alanda damla sulama ile sebze yetiştirmek üzere demonstrasyon kurmuştur.

Proje kapsamında faaliyetleri yürütölen “GAP Bölgesi’nde Yemeklik Baklagil ve Tahıl Çeşitlerinin Denenmesi Uygun Tohumluk Üretimi Sisteminin Geliştirilmesi Projesi” kapsamında aşağıda verilen faaliyetler gerçekleştirilmiştir.

- Şanlıurfa, Diyarbakır, Mardin, Gaziantep ve Adıyaman illerinde arpa, buğday, mercimek ve nohut türlerinde yöreye uygun verimi yüksek çeşitlerle 1 117 da alanda toplam 50 demonstrasyon oluşturulmuştur.
- 2004-2005 yılı Tohumluk Projesi demonstrasyon alanları belirli periyotlarla ziyaret edilmiş ve ekimden hasada kadar tüm aşamalarda (toprak hazırlığı, ekim, gübreleme, ilaçlama, sulama, hasat ve diğer kültürel faaliyetler) çiftçilere teknik danışmanlık yapılmıştır.
- Çalışmaların birlikte yürütöldüğü tüm çiftçilere ait izleme-değerlendirme formları oluşturulmuştur.
- Demonstrasyon alanlarında yetiştirilen tüm ürünlere ait maliyet analizleri çıkarılarak raporları hazırlanmıştır.

Bölge’de yetiştiriciliği uygun bulunan bitki türlerinin çiftçiye tanıtılması, II. ürün yetiştiriciliğine özendirilmesi ve birim alandan sağlanan gelirin yükseltilerek refahın artırılması amacıyla bağ, bahçe tesisi ve sebze yetiştiriciliği çalışmaları yürütölmektedir. Çalışmalar kapsamında Şanlıurfa, Diyarbakır ve Gaziantep illerinde kurulan demonstrasyonlar aşağıda yer almaktadır.

- Meyve bahçesi; 7 çiftçi 117 da,
- Bağ tesisi: 2 çiftçi 40 da,
- Damla sulama sistemi: 6 çiftçi 97 da,
- Yağmurlama sulama sistemi: 2 çiftçi 40 da’dır.

Bölge’de, pamuğa alternatif değişik ürün yetiştiriciliğinin özendirilmesi amacıyla Şanlıurfa, Diyarbakır, Gaziantep ve Adıyaman’da domates, biber, patlıcan karpuz v.s olmak üzere toplam 204 716 sebze fidesi, 112.7 da alanda 31 çiftçiye dağıtılmıştır. Kontrolleri ve sulama programları her bir çiftçiye tek tek ulaşılarak yapılmıştır.

Çalışmaların yürütöldüğü demonstrasyon alanlarındaki 26 çiftçi için su yönetimi, örtü altı ve açıkta sebze yetiştiriciliği, fide üretimi ve pazarlama organizasyonları ile ilgili bilgi ve becerilerini arttırmak amacıyla 07-11 Mart 2005 tarihleri arasında Adana, Mersin ve Antalya’ya teknik gezi düzenlenmiştir.

Lider Çiftçi Yetiştirme Kampı kapsamındaki öğrencilere eğitimler verilmiştir.

Tablo 22 : İBY Projesi Çerçevesinde 2005 yılında Kurulan Demonstrasyonlar

Yeri	Faaliyetin Adı	Kurulan Alan (da)	Çiftçi Sayısı
YAYLAK SULAMA ALANINDA KURULAN DEMONSTRASYONLAR			
Yaylak Sulama Alanı (Atatürk Barajı Sulama Birliği, Bozova Tarım İlçe ve GAP-EYAM Müdürlükleri ile işbirliği)	Meyve Bahçesi ve Bağ Tesisi	170	26
	Sulama Sistemleri (Yağmurlama, Damlama, Kapaklı Karık)	674	26
	Sebzecilik (155 594 adet fide)	241	56
	Sertifikalı Tohum Kullanımının Yaygınlaştırılması (5 000 kg Buğday, Arpa, Mercimek)	251	11
Yaylak Sulama Alanı (Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği Genel Müdürlüğü)	Damla Sulama	245.5	15
	Yağmurlama	445	12
	Kapaklı Karık	40	1
	Tamburlu Sulama	400	2
PILOT ALANLAR DIŞINDA KURULAN DEMONSTRASYONLAR			
Gaziantep	Hububat Pamuk (40 da Yağmurlama 20 da Damlama)	60	3
Şanlıurfa, Diyarbakır, Mardin, Gaziantep ve Adıyaman (GAP Bölgesi'nde Sertifikalı Tohum Kullanımının Yaygınlaştırılması)	Arpa, Buğday, Mercimek ve Nohut	1 117	50 adet demonstrasyon
Şanlıurfa, Diyarbakır ve Gaziantep	Meyve Bahçesi	117	7
	Bağ Tesisi	40	2
	Damla Sulama	97	6
	Yağmurlama Sistemi	40	2
Şanlıurfa, Diyarbakır, Gaziantep ve Adıyaman	Aşılı Sebze Yetiştiriciliği (204 716 fide)	112.7	31
Genel Toplam		2 575	200

2006 Yılında Yapılan Faaliyetler

- Projenin 2006 yılı faaliyet planı hazırlanmıştır.
- İBY çerçevesinde yapılan faaliyetlerin 2005 yılı sonu faaliyet raporu hazırlanmaktadır.
- Sulama teknolojileri demonstrasyonları için çiftçi belirleme ve maliyet analizleri tamamlanmış ve ihtiyaç duyulan sulama sistemlerinin alımı için ihale aşamasına gelinmiştir.
- Pilot alan sulama birliklerinin teknik idari ve mali açıdan geliştirilip güçlendirilmesi amacıyla; gerek sulama birlikleri işletme personelinin ve su kullanıcılarının tesislerin işletme-bakım ve yönetimi konularında eğitilmesi, gerekse söz konusu birliklerin kurumsallaşmasına katkıda bulunulması amacıyla yönelik çalışmalara devam edilmektedir.

3.1.7. SULAMA KANALLARINDAKİ SUYUN REGÜLASYONU VE İŞLETİLMESİ İLE SU TASARRUFU SAĞLAYAN SULAMA METHOD VE TEKNOLOJİLERİ

Projenin amacı; ana kanalda suyun regüle edilmesi; Bölge'nin iklim, toprak, bitki ve insan kaynaklarına en uygun sulama (yüksek basınçlı sulama, alçak basınçlı sulama, birim alan birim su ve klasik kanal şebekesi) yönteminin belirlenmesi için bu sahada uygulanabilecek metodların karşılaştırmalı üstünlüğünün tespitidir.

1989 yılında başlayan projede 2001 sonu itibariyle ana kanal mansap kontrollü regüle edilmiştir. Birim alan, birim su ve klasik sistemde denemeler devam etmektedir; ancak, yüksek ve alçak basınçlı sulama sistemleri hatalı yapıldığından denemeler yapılamamıştır. Sorunun giderilmesi için problemler borular değiştirilmiş, hidrantlar alınmış ve pompa istasyonuna yeni elektrik hattı çekilmiştir.

Proje çerçevesinde sulama birliği personeli eğitilmiş ve proje için gerekli teknik donanım alınmıştır. Projenin bir bileşeni olan izleme ve değerlendirme faaliyeti DSİ Genel Müdürlüğü, Köy Hizmetleri Araştırma Enstitüsü, Tarım İl Müdürlüğü tarafından yapılmaktadır.

Eylül 2003'te DSİ XV. Bölge Müdürlüğü'nden projedeki son durum hakkında, özellikle pilot alandaki fiziki alt yapının durumu, 2002-2003 üretim yılı sonuçları, TEDAŞ aboneliği ve GAP İdaresi'nin maddi katkılarıyla temin edilen hidrantların montajı konularında bilgi talep edilmiştir. DSİ Genel Müdürlüğü 3 000 ha alandaki fiberlerin bağlantılarını yapmak ve enerji problemini gidermek amacıyla bütçesinden ödenek ayırmış olup, TEDAŞ'a abonelik çalışmalarını sürdürmektedir.

DSİ, halen TEDAŞ aboneliği konusunda ilerleme kaydedememiştir.

Projenin izleme ve değerlendirme ekibinin ihtiyaç duyduğu lojistik binanın imalatı tamamlanmış; ayrıca, proje kapsamında "GAP Tarım Kampı Lider Çiftçi Yetiştirme" programı düzenlenmiştir. Kampta, sulu tarım ile uğraşan çiftçi ailelerinin okullarında başarılı olmuş 12-16 yaş grubu ilköğretim çağındaki çocuklara genel tarım bilgisi, İngilizce, bilgisayar kullanımı konularında eğitim verilmiş ve spor müsabakaları düzenlenmiştir. Tarım kampı GAP-BKİ, SUDER (Katılımcı Sulama Yönetimi Geliştirme ve Güçlendirme Derneği) ve TEMAV işbirliği çerçevesinde yapılmıştır.

3.2. SOSYAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ÇERÇEVESİNDE YÜRÜTÜLEN ÇALIŞMALAR

3.2.1. ÇOK AMAÇLI TOPLUM MERKEZLERİ (ÇATOM'LAR)

GAP İdaresi tarafından, sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarını bütünleştiren yoksulluğu azaltma stratejileri çerçevesinde katılımcı yaklaşımları teşvik eden, kapasite geliştirmeye yönelik dezavantajlı grupları ve cinsiyet perspektifini dikkate alarak bir dizi proje yürütülmektedir. Bu bağlamda yürütülen çalışmaların en önemlilerinden biri Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM) projesidir. ÇATOM'lar, GAP İdaresi tarafından 1992-94 yılları arasında yapılmış olan beş temel araştırmanın bulgularına dayalı olarak hazırlanmış olan Sosyal Eylem Planı ile bu araştırmalardan biri olan "GAP Bölgesi'nde Kadının Statüsü ve Kalkınma Sürecine Entegrasyonu Araştırması" bulgularına dayalı olarak hazırlanan GAP Sosyal Eylem Planı'ndan hareketle ortaya çıkmıştır.

Çok Amaçlı Toplum Merkezleri, GAP Bölgesi'nde 1995 yılından itibaren açılmaya başlanmış olup 9 ilde 30 ÇATOM mevcuttur. ÇATOM'ların hedef kitlesi genç kız ve kadınlardır.

Mevcut ÇATOM'lar

- Adıyaman (1): Yeşilyurt mahallesi
Batman (2): Petrolkent ve Yavuzselim mahalleleri
Diyarbakır (2): Benusen ve Bağlar mahalleleri
Gaziantep (1): Oğuzeli ilçesi Yeşildere beldesi
Kilis (2): İslambey ve Ekrem Çetin mahalleleri
Mardin (9): Meydanbaşı, Evren ve Saraçoğlu mahalleleri, Dargeçit, Kızıltepe, Midyat, Nusaybin ve Ömerli ilçeleri ile Dargeçit-Kılavuz beldesi
Siirt (4): Şeyh Şerafettin Caddesi, Kurtalan ve Şirvan ilçeleri, Kurtalan-Kayabağlar beldesi
Şanlıurfa (4): Yakubiye mahallesi, Bozova, Halfeti ve Siverek ilçeleri
Şırnak (5): Merkez (eski halk eğitim binası), Cizre, Beytüşşebap, İdil ve Uludere ilçeleri

ÇATOM'larda amaç; kadınların sorunlarının farkına varmalarına, tanımlamalarına ve çözümü için inisiyatif kullanabilmelerine fırsat yaratmak; kadınların kamusal alana daha fazla katılımlarını ve kamusal hizmetlerden daha fazla yararlanmalarını sağlamak; kadın istihdamını ve kadın girişimciliğini artırmak; kadını güçlendirerek fırsat eşitliğinin sağlanmasına katkıda bulunmak/cinsiyet dengeli kalkınma sürecini başlatmak ve bu yolla yerel koşullara uygun, katılımcı toplum kalkınması temelli tekrarlanabilir model/modeller geliştirmektir.

ÇATOM'ların kuruluşunda yerel talep esas alınmakta, mülki idare ile işbirliği yapılmakta, Türkiye Kalkınma Vakfı (TKV) tarafından projeye teknik destek verilmektedir. ÇATOM'larda toplum katılımının yanı sıra kuruluşlararası işbirliğine önem verilmekte; yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde ortaklık ve işbirliği ilişkilerinin yaratılmasına ve genişletilmesine çalışılmakta, ortaklaşa projeler uygulanmaktadır.

ÇATOM'lar katılımcıların kendi aralarından seçtikleri **ÇATOM Kurulları** eliyle yönetilmektedir. 5-7 kişiden oluşan kurullarda ÇATOM Sorumlusu ve katılımcılar tarafından seçilen bir eğitici yer almaktadır. ÇATOM Kurulları eliyle kadınların yönetim kapasitelerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. ÇATOM'larda kurul üyeleri ile birlikte hane ziyaretleri yapılarak komşuluk ilişkileri geliştirilmekte, hanelerin ihtiyaç ve öncelikleri belirlenmektedir. ÇATOM programlarının belirlenmesinde yerel koşul ve ihtiyaçlar ile hedef grubun katılımı esas alınmaktadır. Entegre ve esnek bir yaklaşım benimsenmekte ve ÇATOM'a devam eden katılımcıların tüm programlara katılması özendirilmektedir. Gelişmeler paralelinde ÇATOM programları kapsamına çocuklar da dahil edilmiş, okul öncesi eğitim programları başlatılmış ve çocuk okuma odaları açılmıştır. Sağlık, bilgisayar, okuma-yazma vb. programlara kısmen de olsa erkekler de dahil edilmektedir. Sosyal destek programları ve kültürel-sosyal etkinliklerle hane bireylerinin tümüne ulaşılmaya çalışılmaktadır.

Kurulan işbirlikleri çerçevesinde ÇATOM binaları valilikler, kaymakamlıklar veya belediyeler tarafından sağlanmaktadır. Ayrıca mülki idarelerle yapılan işbirliği çerçevesinde eğitimciler ilgili kamu kuruluşları tarafından sağlanmakta ve görevlendirilmektedir.

Bu katkılara ilave olarak Diyarbakır Bağlar Mahallesi'nde TBMM, GAP İdaresi ve Diyarbakır Valiliği ile işbirliği içinde 2005 yılı içinde bir ÇATOM açılmıştır. ÇATOM binası Diyarbakır Valiliği tarafından, ÇATOM'un donanım giderleri Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı tarafından sağlanmış olup ÇATOM Sorumlusunun ücreti ve işletme giderleri valilik tarafından karşılanmaktadır. GAP İdaresi ise ÇATOM'un yürütülmesine teknik destek sağlamaktadır.

Benzer biçimde Mardin Kızıltepe Kaymakamlığı'nın talebi üzerine Kızıltepe İlçesi'nde ÇATOM açılması için GAP İdaresi tarafından bir proje hazırlanmış ve Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP)'ne sunulmuştur. SRAP tarafından Kızıltepe ÇATOM'a finansman sağlanmış ve GAP İdaresi'nin teknik desteği ile 2004 yılında, Kızıltepe Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından ÇATOM açılmıştır. GAP İdaresi tarafından Kızıltepe ÇATOM'a teknik destek verilmekte ve ÇATOM Sorumlusunun ücreti karşılanmaktadır.

ÇATOM Programları

ÇATOM'larda aşağıda belirtilen sekiz ana başlık altında programlar uygulanmaktadır:

- Eğitim Programları:** Okuma-yazma, medeni hukuk ve yasal haklar, ev ekonomisi ve beslenme, anne eğitimi, bilgisayar, öğrenci destek programları vb.
- Sağlık Programları:** Hijyen, çevre temizliği, anne-çocuk sağlığı, genel sağlık vb. eğitim programları; kısmi poliklinik ve gezici sağlık hizmetleri; kırsal alan ve mahalle çalışmaları, sağlık taraması, aşı kampanyaları vb.
- Gelir Getirici ve Kadın İstihdamını/Girişimciliğini Destekleyici Programlar:** i) Meslek kazandırıcı ve gelir getirici alanlarda bilgi ve beceri geliştirmeye yönelik eğitim programları (el sanatları, trikotaj, biçki-dikiş, nakış, mefruşat, keçe işleme, taş işleme, gümüş işleme, tekstil, yöresel bebek, hediyelik eşya, sabun, kumaş boyama, kuaförlük, güzellik uzmanlığı, hamur işleri vb.); ii) kadın girişimciliğinin desteklemesine yönelik olarak girişimcilik eğitimi, mikro finansman/kredi desteği sağlanmasına aracı olunması, bireysel danışmanlık hizmetleri; iii) pazarlama-satışa yönelik etkinlikler: (sergi, fuar, pazaryeri vb.)
- Okul Öncesi Eğitim Programları:** 4-6 yaş grubuna yönelik eğitim programları
- Çocuk Okuma Odaları:** 7-14 yaş grubu çocuklara yönelik olarak grup, okul öncesi ve açık kapı programları
- Sosyal Destek Programları:** Nüfusa kayıt, yeşil kart, resmi nikah vb. konularda destek sağlanması, özellikle kız çocuklarının temel eğitim, YİBO ve açık öğretime yönlendirilmesi, eğitim bursu verilmesine aracılık edilmesi, ihtiyacı olanlara aynı/nakdi sosyal yardım sağlanması vb. konularda aracılık işlevi üstlenilmesi
- Sosyal Sorumluluk Programları:** Eğitime destek kampanyaları, mahalle ve köy çalışmaları, çevre koruma ve ağaçlandırma, sağlık taraması, aşı kampanyası vb. toplum yararı çalışmalarına gönüllülük temelli destekler

8. **Kültürel-Sosyal Etkinlikler:** Seminer, sergi, etkileşim toplantıları, sinema ve tiyatro, önemli gün kutlama, tiyatro gösterisi, gezi ve piknik vb.

Bugüne kadar çoğunluğu kadın olmak üzere yaklaşık 112 000 kişi doğrudan ÇATOM programlarından yararlanmıştır. Bu sayı ÇATOM programlarına katılanları ve sağlık hizmetlerinden yararlananları içermekte olup mahalle/köy düzeyinde yapılan yaygın çalışmalar toplama dahil edilmemiştir.

2005 Yılı Faaliyetleri (Özet)

2005 yılı içinde ÇATOM'larda **düzenli programlara 9 163 kişi** katılmış, **diğer etkinlik ve hizmetlerden 53 702 kişi** faydalanmıştır. Geçen yıla göre düzenli programlardan yararlanan sayısı hemen hemen aynı iken diğer etkinliklerden yararlanan kişi sayısında artış gözlenmiştir.

Uygulama alanını genişletip köy ve çevre ilçelere hizmet götüren ÇATOM sayısı artmış;. Batman, Kilis, Ömerli, Diyarbakır, Kurtalan, Bozova, Yakubiye, Cizre, İdil ve Uludere ÇATOM'larda köy/mahalle çalışmaları yapılmış bu kapsamda yürütülen sağlık, temizlik ve hijyen, ergenlik vb. konularda bilgilendirme, ücretsiz saç kesimi ve sağlık taraması vb. çalışmalarla 20 000 üzerinde kişiye hizmet götürülmüştür. Batman, Şırnak, Cizre ve Kilis ÇATOM'larda yürütülen kısmi poliklinik/gezici sağlık hizmetleri ile 4 275 kişi yararlanmış; 16 ÇATOM'da aşı kampanyaları, sağlık taraması vb. çalışmalarla 12 600 kişiye ulaşılmış; yıl içinde ÇATOM Kurulları üyeleriyle birlikte 5000'e yakın hane ziyareti yapılmıştır.

2005 yılı içinde ÇATOM'larda düzenlenen sağlık eğitimi programlarından 1825 katılımcı, okuma-yazma programlarından 1600 katılımcı, bilgisayar eğitimi programlarından 675 katılımcı yararlanmıştır. Bazı ÇATOM'larda açık ilköğretim okullarına devam eden öğrencilere destek hizmetleri verilmiş; resim, İngilizce, yasal haklar, kişisel gelişim vb. konularda eğitim programları yürütülmüştür.

14 ÇATOM'da okul öncesi eğitim programlarından 1000'in üzerinde çocuk; 4 ÇATOM'da mevcut çocuk okuma odalarından 630 çocuk yararlanmıştır.

ÇATOM'larda düzenlenen gelir getirici programlara yıl içinde 3000'in üzerinde genç kız/kadın katılmıştır. ÇATOM'larda üretilen ürünler sipariş üzerine, sergi, kermes, fuar vb. yollarla satışa sunulmuş ve bu şekilde yıl içinde toplam **817 genç kız/kadın 122 730 58 YTL satış geliri** elde etmiştir.

ÇATOMların desteğiyle **16 ÇATOM'da toplam 144 katılımcı iş bularak** (mağaza, eczane, poliklinik, YİBO, kuaför dükkanı, trikotaj atölyesi, lokanta, otel, pastane restoran, çocuk bakıcılığı vb alanlarda) çalışmaya başlamıştır.

Adıyaman, Batman, Kilis, Mardin, Ömerli ve Cizre ÇATOM katılımcıları tarafından tuhafiyeye, çeyiz dükkanları, dikiş atölyesi ve kuaför salonları açılmış ve bu şekilde yıl içinde **24 katılımcı tarafından 13 işyeri** açılmıştır. Kendi işini kuran katılımcılardan Adıyaman'daki KOSGEB'den, Batman'daki ise SRAP projesinden finansman desteği almışlardır.

Şanlıurfa Belediyesi tarafından ev eksenli çalışan kadınlara yönelik başlatılan **mikro kredi** uygulamasından Yakubiye ÇATOM katılımcısı **10 kadın** yararlandırılmıştır. Proje kapsamında belediye tarafından iş kurma karşılığı kişi başına verilen 1000 YTL ile kadınlar

tarafından satışa yönelik üretim (biber, salça, gözleme, börek dantel, biçki- dikiş, trikotaj, vb.) yapılmaktadır. Alınan kredi kadınlar tarafından haftalık olarak geri ödenmektedir.

"İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) ve İBB Kadın Koordinasyon Merkezi'nin desteği ile İstanbul'da yapılan sergi ve satış faaliyeti yıl içerisindeki önemli olaylardan biriydi. Mardin ve ÇATOM'un tanıtımı açısından çok güzel etkileri olup, yapılan satış beklenenin çok üzerindeydi. Mardin, Evren, Saraçoğlu, Midyat, Dargeçit, Kızıltepe, Nusaybin, Ömerli ve Şanlıurfa ÇATOM'larda üretilen ürünler ve diğer yöresel el sanatları satışı yapan esnaftan alınan ürünlerin satış miktarı yaklaşık 25 000 YTL oldu." Mardin Merkez ÇATOM

"Haydi Kızlar Okula" kampanyası ve açık ilköğretime yönlendirme çalışmaları ile 17 ÇATOM tarafından toplam 576 çocuk okula yönlendirilmiştir.

Yoksul ailelerin kız çocuklarına eğitim bursu sağlanmasına aracılık edilmiş ve bu şekilde burs verilen öğrenci sayısı 700'ü geçmiştir.

Sosyal destek programları aracılığıyla;

- 17 ÇATOM'da 1028 haneye 60 000 YTL nakdi yardım,
- 24 ÇATOM'da 7238 haneye aynı yardım (giyim, ilaç, yakacak, kırtasiye vb.),
- 10 ÇATOM'da 421 çifte resmi nikah,
- 17 ÇATOM'da 985 kişiye nüfusa kayıt konularında destek sağlanmış;
- Dilekçe yazımı, yeşil kart, internet hizmeti kütüphane kullanımı, banka hesap cüzdanı açılması, yardım dosyası çıkarılması vb. konularda sağlanan desteklerle birlikte
- 26 ÇATOM'da 17 000'e yakın kişiye ulaşılmıştır.

"Şırnak Uludere ÇATOM'da köylerden gelen özellikle okuma yazması olmayan kadınlara gerek dilekçe yazımında gerekse dosyalarını kamu kurumlarında gezdirmede ÇATOM çalışanlarının büyük desteği oldu. Bu sayede ÇATOM gün geçtikçe daha da tanındı ve katılım oldukça arttı. Eskiden ÇATOM'un adını bile bilmeyen köy insanların şimdi ilçede geldikleri ilk yer ÇATOM oluyor." Şırnak Uludere ÇATOM

ÇATOM'larda düzenli programların yanı sıra katılımcıların sosyal ortamlarda kendini ifade etme, özgüven kazanma ve aile içinde karar alma sürecine katılma gibi bireysel kapasitelerini geliştirmeye yönelik sosyal etkinlikler de düzenlenmiş ve bu konuda çeşitli kuruluşlardan zaman zaman destek sağlanmıştır.

Yıl içerisinde ÇATOM sorumlularının ve usta öğreticilerin seminer, panel, toplantı, brifing, fuar ve gezi gibi çeşitli etkinliklere katılımı sağlanarak kapasite ve deneyimlerinin artırılması ve kazanılan deneyimlerin kurs ve programlara yansıtılması amaçlanmıştır.

GAP Bölgesi'nde ÇATOM'lar yoluyla geliştirilen ve oluşturulan yerel kapasitenin sonucu olarak, 2005 yılından itibaren ÇATOM'lardaki kadınlar kendi sivil toplum örgütlerini kurmaya başlamışlardır. Bu çerçevede aşağıdaki illerde ÇATOM Dernekleri'nin kuruluşu tamamlanmıştır:

- Batman

- Mardin
- Şanlıurfa
- Kilis
- Adıyaman

Kasım 2005'te ÇATOM koordinasyon toplantısı yapılmış, toplantıya ÇATOM sorumlularının tümü katılmıştır. Toplantıda deneyim paylaşımının yanında dernekler hakkında ve proje hazırlama konularında eğitim ve bilgilendirme çalışmaları yapılmıştır. Eğitim sonrasında Batman ÇATOM Derneği tarafından hazırlanmış olan 5 proje İçişleri Bakanlığı'na gönderilmek üzere Batman Dernekler Müdürlüğü'ne verilmiştir. Batman ÇATOM Derneği Batman'da en iyi 14 dernek arasında yer almaktadır.

Sorunlar:

- Bazı ÇATOM'larda binanın küçük olmasından dolayı faaliyetler uygulanamamış, tadilat sorunları faaliyetlerin aksamasına, çalışanların ve katılımcıların olumsuz etkilenmesine neden olmuştur. Bazı ÇATOM'lar bu sorunu kamu kurumlarından destek alarak çözümlenmiş, bazıları bu konuda bir çözüm bulamamıştır.
- Bazı merkezlerde alet ekipman sıkıntısı yaşanmıştır. Bilgisayarı olmayan/bilgisayar olup kullanamayan Diyarbakır, Kurtalan, Bozova, Beytüşşebap, İdil ve Midyat ÇATOMlar raporlarını elde yazarak faksla iletmışlerdir. Bazı ÇATOM'larda ise internet kullanmada zaman zaman sıkıntı yaşanmıştır.

Sonuç olarak:

- Bir çok ÇATOM kamu, özel ve sivil toplum kuruluşlarıyla ile ilişkilerini geliştirmiş, yapılan programlarla çevrede tanınmış ve saygınlık kazanmıştır.
- Programlara katılan kadınların çoğunluğu ilişkilerini geliştirmiş, kendilerini daha iyi ifade edebilir hale gelmiş ve özgüvenleri artmıştır.
- Gelir getirici faaliyetlere katılım artmış, hane gelirine katkıda bulunan kızların daha rahat faaliyetlere katıldıkları ve aile içinde saygınlığının arttığı gözlenmiştir.

ÇATOM'ların Gelir ve İstihdama Katkısı

ÇATOM'lar kadınların sosyal ve ekonomik yönden güçlendirildiği merkezlerdir. Her bir ÇATOM, özel olarak kadınlar için oluşturulmuş bir mekandır ve bu mekan eğitim, gelir getirici etkinlikler ve kadınların örgütlenmesine yardım amacıyla kullanılmaktadır. ÇATOM'lar kadın okur-yazarlığının yükseltilmesi, sağlık göstergelerinin iyileştirilmesi, yasal hak ve özgürlüklerin öğrenilmesi vb. sosyal konularda olduğu kadar kadınların istihdama katılımının sağlanması açısından da önemli merkezlerdir. Gelir getirici bir programa katılan ÇATOM katılımcıları aynı zamanda diğer programlara da katılmakta ve bundan da önemlisi kendi aralarında haberleşebilmekte ve birbirlerinden öğrenebilmektedirler. ÇATOM'lar bu açıdan öğrenme merkezleridir. Çünkü bu merkezde öğrenilen bilgi eğitim dönemi sonunda da ÇATOM açık kaldığından sürekli olmakta, yenilenebilmekte ve katılımcıların kendi aralarında oluşturdukları iletişim ağı aracılığıyla güncellenebilmektedir. Genç kız ve kadınlar gerek ÇATOM'larda ve gerekse evlerinde üretim yaparak gelir elde etme olanağı bulmakta; konfeksiyon, tekstil ve trikotaj atölyeleri, yatılı ilköğretim bölge okulları, kuaför, mağaza, ev

(çocuk bakıcılığı) vb. alanlarda iş bulabilmektedirler. Girişimcilik potansiyeli taşıyan bireylere verilen girişimcilik eğitimi ve mikro finansman/kredi desteği ile katılımcı genç kız ve kadınlar kendi işlerini kurmaktadır. Özellikle son birkaç yıldır ÇATOM'larda her yıl **ortalama 200'e yakın genç kız ve kadın iş bularak çalışmaya başlamakta, 9-10 kadın da 5-6 işyeri açarak kendi işlerini kurmaktadır**. Gelir ve istihdam yaratılması yönünde bilgi ve beceri geliştirici programlar ile kendi işlerini kurmak isteyen kadınlara iş kurmaları/işlerini geliştirmeleri konularında yardımcı olunmasında ÇATOM organizasyonundan yararlanılması projelerin başarılılığını olumlu yönde etkilemektedir. ÇATOM sayısının artırılması ise daha fazla kadına ulaşılmasını ve dolayısıyla daha fazla kadının istihdama katılımını sağlayacaktır.

ÇATOM'larda Ulusal ve Uluslararası Görünürlük

ÇATOM'lar bir bölge kalkınma projesi kapsamında cinsiyet dengeli kalkınmayı gözetmesi ve kadınların güçlendirilmesi ve yoksullukla mücadeleye yönelik yürüttüğü faaliyetlerle ulusal ve uluslararası kamuoyunun dikkatini çekmektedir. Yurtiçi ve yurtdışından üniversitelerin yüksek lisans öğrencileri tarafından tez konusu yapılmaktadır.

Ayrıca kadın sorunları ile ilgili tartışmalarda ÇATOM'lar tarafından yürütülen faaliyetler gündeme gelmekte ve gerek ulusal gerekse de yerel basında hakkında sık sık haberler çıkmaktadır.

Uluslararası tanınırlık açısından iki olay dikkate değerdir; ÇATOM'lar Eylül 2002'de Johannesburg'da gerçekleştirilen RİO+10 Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi'nde Türkiye tarafından sunulan en iyi 23 örnek proje içinde yer almıştır.

Japonya Kyoto'da 3. Dünya Su Forumu (16-23 Mart 2003) kapsamında düzenlenen Su Eylem Yarışması'nda ÇATOM Projesi 870 projeden 150'si içine girmiştir.

Anatolian Artisans Vakfı tarafından sağlanan teknik destekle işlenen keçeler, uluslararası standartlara uygun olarak üretilmiş ve 12 500 ABD Doları tutarında sipariş katılımcılar tarafından yerine getirilmiştir.

3.2.2. GENÇLİK İÇİN SOSYAL GELİŞİM PROJESİ

GAP Bölgesi'nde genç ve çocuk nüfus oranları ülke ortalamalarının üzerindedir. 2000 Genel Nüfus Sayımına göre, nüfusun üç ana yaş grubu itibarıyla dağılımına bakıldığında 0 - 14 yaş aralığında % 41.2, 15 - 64 yaş grubunda % 54.7, 65+ grubunda ise % 4.1 şeklinde bir dağılım görülmektedir. Aynı yaş gruplarında Türkiye dağılımı ise sırayla % 29.9, % 64.3 ve % 5.6'dır. 0 - 14 yaş grubu nüfusunun Türkiye ortalamasından fazla olması Bölge'deki çocuk ve genç nüfus grupları için özel hedef ve politikalar geliştirilmesini gerekli kılmaktadır.

Projenin amacı;

- Gençler arasında inisiyatifli geliştirerek, kalkınma sürecine katılımlarını ve kalkınmanın itici gücü olmalarını teşvik etmek,
- Gençlere ufuk kazandırmak,
- Toplum kalkınması için gönüllü çalışma ve dayanışma ağları oluşturmak,
- Gençlere sosyal ve ekonomik beceriler kazandırmak veya geliştirmek,
- Farklı illerden gençleri bir araya getirerek etkileşimi artırmak ve sosyal bütünleşmeyi sağlamak,

- Gençlerin istihdama katılımını artırmak ve onları üretici kılmak,
- Gençler için olumlu sosyal çevreler yaratmak.

Projenin hedef grubunu 15 - 25 yaş arası gençler oluşturmaktadır. Ancak bu gençler homojen bir yapıda olmayıp, farklı niteliklere sahiptirler. Bu nedenle bu yaş grubu arasındaki gençlerin, yaş, eğitim durumu ve sosyo-ekonomik statüsüne göre ayrıştırılarak ve tanımlanarak çeşitlendirilmiştir. Buna göre;

- Sosyal-kültürel programlar tüm gençlik katmanlarını,
- Üniversiteye hazırlık kursları 16 - 18 yaş arası liseye devam eden veya lise mezunu gençleri,
- Mesleki beceri kazandırıcı programlar işsiz gençleri,
- Kendi işini kur programları potansiyel girişimci gençleri,
- Değişim programları/yaz okulları öğrenci gençleri (lise-üniversite) hedef almaktadır.

Süresi üç yıl olan Proje, GAP İdaresi - Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) işbirliği ile yürütülmekte olan "GAP'ta Sürdürülebilir Kalkınma Programları" şemsiyesi altında, İsviçre Hükümeti'nden sağlanan finansman desteğiyle, Habitat ve Gündem 21 Gençlik Demeği tarafından yürütülmekte olup uygulamalarda valilikler, yerel yönetimler, ulusal ve yerel sivil toplum kuruluşları, özel sektör kuruluşları ve uluslararası kuruluşlar ile işbirliği yapılmaktadır.

Programın ikinci aşaması Haziran 2005 tarihinde başlamıştır. Henüz açılmayan kentlerde Gençlik ve Kültür Evleri'nin açılmasını, programın bitimi itibarı ile gençlik evlerinin kurumsallaşmasının tamamlanmasını ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasını hedeflemektedir. Buna yönelik bir strateji, Bölge'de gençlik ile ilgili tüm kurum ve kuruluşların katılacağı bölgesel bir forumla tartışılarak geliştirilecektir. Ayrıca bu amaçla proje kentlerinde program dışı kaynaklardan finanse edilmek üzere uzun soluklu projelerin gerçekleştirilmesi, gençlik evlerinin yeniden yapılandırılması, kent genelinde ortaklıkların kurulması, gençlik meclislerin kurulması hedeflenmektedir. Ayrıca gençlik evleri kendi yerellerinde iletişim ağlarını ve diğer ortaklarla işbirliklerini geliştirecektir. Bunun yanı sıra gençlik evlerinin ulusal iletişim ağlarına daha iyi entegre olması, uluslararası proje deneyimlerinin artırılması da hedeflenmektedir. Program kapsamında kardeş kentler ve bu kentlerde gençlik evleri ile iletişime geçilmesi de planlanmaktadır.

Programın ikinci aşaması ayrıca birinci aşamadaki sosyal kalkınmaya ek olarak ekonomik kalkınmaya yönelik hedefler de içermektedir. Bu kapsamda bölgeden gençlerin için ticaret ve sanayi odaları ile işbirliği içinde ulusal staj programı, bölgeden gençler için e-koçluk programı ve mesleki eğitim programları geliştirilmesi planlanmaktadır.

Gençlik ve Kültür Evlerinin Organizasyon Yapısı

Proje kapsamında GAP Bölgesi'ndeki 9 ilin merkezinde Gençlik ve Kültür Evlerinin kurulması öngörülmektedir. Mayıs 2006'da Gaziantep'te açılan kültür evi ile birlikte 9 ilde de Gençlik ve Kültür Evi kurulmuş bulunmaktadır.

Gençlik ve Kültür Evlerinde faaliyetlerin yürütülmesinden sorumlu olan üniversite mezunu bir genç proje asistanı olarak istihdam edilmektedir. Gençlerin katılımcı mekanizmalarda yer almasını sağlamak ve kendi kendilerini yönetim kapasitelerini geliştirmek amacıyla, 5 ya da 7 kişiden oluşan "**Gençlik Yürütme Kurulları**" oluşturulmaktadır. Bu kurullarda yer alan kişiler, gençlik evlerine üye gençlerin seçimi ile görev başına gelmektedirler. Proje asistanları

bu kurullara yardımcı olucu bir pozisyon üstlenmektedir. Gençlik Yürütme Kurulları düzenlenen etkinliklerin sorumluluğunu üstlenmekte, Gençlik ve Kültür Evleri'nin yönetilmesine destek vermektedirler. Bu kurullara ve proje asistanlarına yönelik periyodik olarak kapasite geliştirici eğitim programları -liderlik, girişimcilik, proje yönetimi ve proje hazırlama rapor yazma gibi- düzenlenmektedir.

Gençliğin sorumluluk almasını sağlayan ve devamlılık için de önemli olan Gençlik Yürütme Kurulları temel karar alıcı ve uygulayıcı birimdir. Programlarda etkinliğin artırılması ve daha fazla gencin sürece ortak edilmesi ve sorumluluk almasının sağlanmasına yönelik çalışmalar yürütmektedirler. Ayrıca yerel etkinliklerin etkin ve katılımcı bir şekilde sürdürülebilmesi amacıyla, yerel yönetim, mülki amirler, yerel sivil toplum örgütleri ve kamu kurum temsilcilerinden oluşan birer "**Danışma Kurulu**" oluşturulmaktadır. Danışma Kurulları, yerel çalışmalarda gençlere destek olmakta ve aynı katkıların bulunmasında yardımcı olmaktadır.

Gençlik ve Kültür Evleri

Projenin başlangıcında projenin yürütücü kurumu GAP BKİ ile uygulayıcı kurumu Habitat ve Gündem 21 Gençlik Derneği proje sorumluları, Gençlik Evi açılacak ilin valisini ziyaret edip projenin gerekçesi, amaçları, hedefleri ve o güne kadar sağladığı başarılar hakkında bilgilendirme yapmakta ve ilgili valilikten Gençlik Evi'nin kurulması için mekan talebinde bulunmaktadır. Uygulayıcı ve yürütücü kurumun proje sorumluları vali ve/veya vali yardımcısı, il müdürlükleri [gençlik spor, tarım, sağlık sosyal hizmetler, halk eğitim, kültür, turizm], yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları temsilcileri olası danışma kurulu üyelerine projenin sunumunu yapıp, bu kurum temsilcileri ile hangi alanda işbirliği yapılabileceğini tartışmaktadırlar. Böylece tüm yerel ortaklar daha Gençlik Evi açılmadan proje ve açılacak Gençlik Evi'nin etkinlikleri hakkında bilgilendirilip, işbirliği süreci başlatılmaktadır. Diğer yandan gençlere yönelik olarak geniş katılımlı bilgilendirme toplantıları düzenlenmektedir. Gençlik Evi açılınca proje il asistanları farklı mekan ve zamanlarda farklı sosyal katmanlardaki [lise, üniversite öğrencisi, üniversiteye hazırlananlar, çalışan gençlik, işsiz gençlik vs] gençlere yönelik proje hakkında odak grup görüşmeleri yapmakta ardından hedef grubu oluşturan gençlerin Gençlik Evi'nin etkinliklerinden yararlanmaları sağlanmaktadır.

Tablo 23: Gençlik ve Kültür Evleri

Kuruluş Yeri	Açılış Tarihi
Mardin	1 Temmuz 2001
Diyarbakır	29 Ekim 2001
Şanlıurfa	1 Kasım 2001
Adıyaman	1 Nisan 2002
Batman	15 Şubat 2004
Kilis	3 Mayıs 2004
Şırnak	3 Temmuz 2004
Siirt	9 Kasım 2005
Gaziantep	Mayıs 2006

Gençlik ve Kültür Evlerinde Yürütülen Faaliyetler

Proje kapsamında, "kapasite geliştirme", "sosyal ve kültürel", "istihdam" ve "toplumsal duyarlılık" programları yürütülmektedir.

i) Kapasite Geliştirme Programları

Bu programla gençlerin kendilerini daha iyi ifade edebilmeleri ve yönetime katılımlarının artırılması amaçlanmaktadır. Bu çerçevede ulusal ve uluslararası değişim programları, çevre, liderlik, girişimcilik, iletişim, raporlama, saha çalışması ve proje yönetimi vb. konularda eğitim programları düzenlenmektedir.

Projenin başlangıç aşamasında gençlerin ihtiyaç, sorun ve eğilimlerini belirlemek amacıyla odak grup görüşmeleri yapılmaktadır. Bu bağlamda Gençlik ve Kültür Evlerinin açıldığı illerde adı geçen çalışmalar yapılmış ve bunlara dayalı olarak iş planları hazırlanmıştır.

- Bilgisayar kursu
- Bilgisayarlı muhasebe
- İngilizce ve arapça kursları
- Proje yazma ve uygulama eğitimleri
- Resim ve müzik kursları
- Üniversiteye hazırlık kursları
- Tiyatro
- Halkoyunları
- El sanatları
- Kariyer planlama ve özgeçmiş hazırlama
- Elektrik tesisatçılığı

Proje uygulayıcı kuruluşu Habitat ve Gündem 21 Gençlik Derneği, projeye destek amacıyla Avrupa Komisyonu'na Diyarbakır'da Euro-Med Gençlik Değişim Programı yapılması için başvuruda bulunmuştur. "Sanat ve Kültür Aracılığıyla Sürdürülebilirlik" başlığını taşıyan proje Diyarbakır Gençlik ve Kültür Evi'nin ev sahipliği ile 29 Ağustos - 7 Eylül 2003 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Almanya, Fransa, İspanya, Malta ve Lübnan'dan 24, Adıyaman, Malatya ve Diyarbakır'dan 5 kişi olmak üzere toplam 29 kişilik uluslararası bir gençlik grubu programda yer almıştır. Diyarbakır Valiliği'nin desteklediği değişim programında geziler, çalışma atölyeleri, gençlik evinin boyanması ve kültürler arası öğrenme oyunları yer almıştır. Programı Avrupa Komisyonu finanse etmiştir.

Avrupa Birliği Avrupa-Akdeniz Gençlik Programı çerçevesinde hazırlanan "Sürdürülebilir Bir Çevrede Yaşamak İçin Eşit Fırsatlara Sahip Olmak" adlı değişim programı, Habitat ve Gündem 21 Gençlik Derneği ve Şanlıurfa Gençlik ve Kültür Evi işbirliği ile 3-11 Nisan 2004 tarihleri arasında Şanlıurfa'da gerçekleştirilmiştir. Şanlıurfa Gençlik Evi'nde aktif olarak çalışan genç gönüllüler, yurt dışından ve yurt içinde değişik bölgelerden gelen gençlerle deneyimlerini paylaşarak, sürdürülebilir bir çevrede yaşamının gereklerini ve böyle bir çevrede fırsat eşitliğinin nasıl sağlanabileceğini tartışabilecekleri bir platform oluşturmak için bu projeyi geliştirme fikrini ortaya koydular. Proje sona erdiğinde ise Fransa, İtalya, Yunanistan, Mısır, Ürdün ve Türkiye'den 38 genç, uluslararası bir deneyim kazanarak çevreleriyle paylaşabilecekleri ve somut çalışmalarla gerçekleştirebilecekleri bir sürdürülebilir çevre perspektifine sahip olmuşlardır. Diğer yandan, Şanlıurfa'ya kazandırılan bu uluslararası deneyim, burada yaşayanlarla projeye katılan gençler arasında da bir etkileşim sağlayarak, bu perspektifi zaten kendi içerisinde çok daha geniş bir kitleye ulaştırmıştır.

Adıyaman Gençlik ve Kültür Evi'nin ev sahipliğinde Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı (Ulusal Ajans)'dan sağlanan hibe fonla 10-20 Ekim 2004 tarihleri arasında "Adıyaman Pere Antik Kenti'nde Gençlerle Arkeoloji" konulu Eylem 1

Değişim Programı gerçekleştirilmiştir. Programa Romanya, Letonya ve Türkiye'nin çeşitli illerinden gelen yaklaşık 40 genç katılmıştır.

Gaziantep'te Gençlik Sosyal Gelişim Programı kapsamında gönüllü çalışmalar yürüten 6 genç Ulusal Ajans'a yazdıkları "Kültürlerin Buluştuğu Nokta Gaziantep" konulu Eylem 1 Gençlik Değişim Programını 16-26 2005 Nisan tarihlerinde uygulamışlardır.

Mardin Gençlik ve Kültür Evi Ulusal Ajans'ın desteğiyle 02-11 Temmuz 2005 tarihleri arasında "Genç Tarih" konulu Eylem 1 Gençlik Değişim Programını uygulamıştır. Danimarka, İngiltere ve Türkiye'nin çeşitli illerinden 20 genç bu çalışmaya katılmıştır.

Habitat ve Gündem 21 Gençlik Derneği'nin UNDP ve Microsoft Türkiye ile beraber yürüttüğü "Bilenler Bilmeyenlere Bilgisayar Öğretiyor Projesi" kapsamında GAP Bölgesi'nden 5 gönüllü Ekim-Aralık 2005 tarihleri arasında 9 ilde toplam 471 gence microsoft eğitimi vermiştir.

Proje kentlerinden toplam 108 gencin yurtiçi ve yurtdışı değişim programlarına katılımı sağlanmıştır.

ii) Sosyal-Kültürel Programlar

Bu programların temel amacı gençlerin serbest zamanlarını daha verimli kullanmalarını, eğlenirken öğrenmelerini, yenilikçi vizyon kazanmalarını ve gençler arasında sosyal bağların güçlenmesini sağlamaktır.

- Film gösterimleri
- Gezi ve piknik
- Tiyatro gösterisi
- Müzik ve şiir dinletileri
- Spor turnuvaları
- Satranç turnuvası
- Resim sergisi
- Doğa sporları

iii) İstihdam Programları

GAP Bölgesi'nin temel sorunlarından en önemlisi işsizlik ve gelir düşüklüğüdür. Gençler arasında işsizlik oranları daha da yüksektir. Bu nedenle üzerinde ağırlıklı durulması gereken konulardan birisi gençlerin iş bulmasını veya kurmasını kolaylaştıracak mesleki beceri artırıcı faaliyetlerin planlanması ve uygulanmasıdır.

Gençlik Sosyo-Ekonomik Gelişim Programı kapsamında Ulusal Staj Programı başlatılmıştır. Ulusal Staj Programı illerdeki şirketleri tanımak, gençler ve şirketler arasında staj bağlantılarını oluşturmak amacıyla planlanmıştır. Gençlerin Ulusal Staj Programı'nda edinecekleri tecrübe ile hedeflenen; iş piyasasında bölgesel farklılıkların giderilmesi, gençlerin profesyonel hayata daha donanımlı ve hazırlıklı atılmalarını sağlanması, gençler ve özel sektör arasında köprü oluşturulması, gençlerin kariyer planlamalarını daha sağlıklı yapabilmelerinin sağlanması, gençlerin iş arama sürecinin kolaylaştırılması ve gençleri mesleklere yönlendirilmesidir. Bu amaçla 14 Kasım - 21 Kasım 2005 tarihleri arasında Gaziantep, Adıyaman, Şanlıurfa, Diyarbakır, Batman, Siirt ve Mardin illerinde valiliklerin

öncülüğünde Ticaret ve Sanayi Odaları (TSO) organizasyonunda Gençlik İçin Sosyo-Ekonomik Gelişim Programı kapsamında Ulusal Staj Programı toplantıları gerçekleştirilmiştir. Bu toplantılara toplam 58 şirketten temsilciler katılmıştır. Şu ana kadar Mardin’de 4, Batman’da da 2 kişi çeşitli şirketlerde stajyer olarak başlamıştır.

GAP İdaresi, Siirt Valiliği, Habitat ve Gündem 21 Gençlik Derneği ve Sancak Arat Denim Tekstil San. Tic. A.Ş. işbirliği ile Siirt’te tekstil alanında, **istihdam garantili mesleki eğitim projesi** başlatılmıştır.

Proje, Siirt’te Nisan 2006 tarihinde açılacak olan Sancak-Arat Denim Tekstil San. Tic. A.Ş.’ye bağlı fabrikada 600 kişinin istihdam edilmesini sağlamak üzere Mayıs 2006 - Aralık 2007 tarihleri arasında gerçekleştirilecek mesleki eğitimleri içermektedir. Projeden 16-30 yaş arası, okur-yazar olanlar yararlanabilecek, işe alımlar Temmuz 2006 tarihinden itibaren 100 kişilik gruplar halinde olacaktır. Başvurular Siirt Gençlik Merkezi’ne yapılacaktır. Proje kapsamında işe alınacakların en az % 30’unun kadın olması öngörülmüştür. Siirt Valiliği, eğitimler için Evren Toplum Merkezi’ni kullanıma hazırlamış, GAP İdaresi eğitimler için gerekli hammaddelerin (iplik, kumaş, makine yedek parçaları vs.) alımını sağlamış ve başvuruların organizasyonunu Sancak-Arat Denim Tekstil San. Tic. A.Ş.’yle birlikte üstlenmiş, Sancak-Arat Denim Tekstil A.Ş. ise eğitime alınan gençler için % 100 iş garantisi vermiştir.

e-Koçluk, GAP Bölge Kalkınma İdaresi, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Habitat ve Gündem 21 Gençlik Derneği işbirliği ile "GAP Bölgesi’nde Entegre Bölgesel Kalkınmanın Güçlendirilmesi ve Sosyo-Ekonomik Farklılıkların Azaltılması” programı altında gençlerin sosyo-ekonomik gelişimini amaçlayan yeni iş kollarının geliştirilmesine katkıda bulunmak amacıyla Mardin Gençlik ve Kültür Evi’nde açılan serigrafı atölyesi 4 gençle çalışmaya devam etmektedir.

e-koçluk sistemi ise Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde okuyan ya da kariyer sahibi olmak isteyen gençlerin gelecek planlarını yapmalarında onlara destek olmaya gönüllü, ilgili meslek dallarında kariyer sahibi olmuş kişilerin ve üniversitede öğrencilerinin en az 1 saat süresince gençlere gelecek planı oluşturmalarında destek olmalarını amaçlamaktadır.

Bu amaçla Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde halen eğitim görmekte olan veya mezun olmuş, çalışmakta olan veya çalışmayan, yönlendirilmeye ihtiyacı olan gençlere yönelik; eğitim süreci, meslekler, kariyer planlaması gibi konularda bilgi verebilmek, yol göstermek, deneyim paylaşmak üzere www.ekoçluk.org sitesi açılmıştır.

iv) Toplumsal Duyarlılık Programları

Bu programların amacı gençleri toplumsal refahın artışı için gönüllü çalışmalara katılan bilinçli ve verici yurttaş konumuna getirmektir. Bu programla gençlik çalışmalarının kalkınma ile bağlantısı kurulmakta ve gençliğin kalkınma sürecine katılımı konusunda bir altyapı hazırlanmaktadır. Böylelikle gençlerin kamu, yerel yönetimler, özel ve sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte çalışmaları ve ulusal kalkınmaya katkı verme bilinçlerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

- Sokakta Çalışan Çocukların Rehabilitasyonu için gönüllü öğretmenlik ve rehberlik
- İlk yardım eğitimi
- Ağaç dikimi ve okul boyama

- Genç kızlara ve kadınlara okuma-yazma
- AB Gençlik Programları kapsamında gerçekleştirilen projeler
- Çevre semineri
- Bilişim semineri
- ÖSS paneli
- İnsan Hakları ve Temel Hak ve Özgürlükler Semineri

Diyarbakır Gençlik ve Kültür Evi 20 Şubat-20 Ağustos 2005 tarihleri arasında “Diyarbakır Kızları Eğitimde Sorun Değil Örnek Olmak İstiyor” Eylem 3 Gençlik Girişimleri projesini uygulamıştır. Bir gecekodu mahallesinde 20 genç kızın okuma yazma öğreterek sosyal gelişimini destekleyecek faaliyetler gerçekleştirilmiştir.

Batman Gençlik ve Kültür Evi, Ulusal Ajans’ın desteğiyle “Yeşil Bir Batman İçin Gençler İle El Ele” konulu Eylem 3 Gençlik Girişimleri projesini 1 Mart-31 Temmuz 2005 tarihleri arasında uygulamıştır. Toplam 112 gencin aktif olarak görev aldığı bu projede Gençlik ve Kültür Evi’nin bulunduğu arsanın çevre düzeninin yapılması ve bir kütüphanenin kurulması gerçekleştirilmiştir.

Şanlıurfa Gençlik ve Kültür Evi, Ulusal Ajans’ın desteğiyle 15 Şubat-15 Temmuz 2005 tarihleri arasında “Yeniden Okula Yeniden Hayata” adlı Eylem 3 Gençlik Girişimleri projesini uygulamıştır. Toplam 13 gencin aktif olarak görev aldığı bu proje, maddi koşulları yetersiz olan 20 çocuğun tekrar okula kazandırılması ve bunların sosyal gelişimlerini destekleyecek faaliyetler gerçekleştirilmiştir.

Diyarbakır Gençlik ve Kültür Evi, Ulusal Ajans tarafından desteklenen “Madde Bağımlılığına Karşı Gençleri ve Aileleri Eğitmek” konulu Eylem 3 Gençlik Girişimleri projesini 20 Şubat 2005 tarihinde başlatmıştır. 20 Şubat 2006 tarihinde bitecek olan projede belirlenen semtlerde madde bağımlılığına karşı gençler ve aileleri eğitilmektedir.

Batman Gençlik ve Kültür Evi, Ulusal Ajans’ın desteğiyle “Güneş Bu Kez Güneydoğu’dan Yüksелеcek” Eylem 3 Gençlik Girişimleri projesini 01 Aralık 2005 tarihinde başlatmıştır. Batman İli Gercüş İlçesi’ne bağlı bir beldede çocuklara yönelik olarak bir odanın okuma salonu olarak düzenlenmesini ve burada çocuklara yönelik sosyal kültürel aktivitelerin yapılması öngörülmektedir. Proje 31 Mayıs 2006 tarihinde bitecektir.

Gaziantep’te 4 gencin hazırladığı “Bizim Köye Kütüphane” adlı Eylem 3 Gençlik Girişimleri projesi kabul edilmiştir. Bir köyde öğrencilere yönelik olarak bir kütüphanenin kurulması öngörülmektedir. Proje 01 Mart-01 Ağustos 2006 tarihleri arasında uygulanacaktır.

Bölgedeki Gençlik ve Kültür Evleri aracılığıyla 11 genç kızın (1 lise, 10 üniversite öğrencisi) GAP BKİ Bölge Müdürlüğü tarafından uygulanan burs projesinden yararlanması sağlanmıştır.

Tablo 24: Gençlik ve Kültür Evleri Etkinliklerine Katılan Kişi Sayısı
(Mayıs 2001 - Aralık 2005)

İller	Kapasite Artırıcı Etkinlikler	İstihdama Yönelik Etkinlikler	Sosyal-Kültürel Etkinlikler	Toplumsal Kalkınma Etkinlikleri	Tanıtım ve Bilgilendirme Toplantıları	Değişim Programları	Toplam
Adıyaman	1 300	27	1 350	1 630	5 536	18	9 861
Batman	1 022	23	937	855	1 546	1	4 384
Diyarbakır	2 618	21	1 181	1 408	11 214	33	16 475
Kilis	348	2	542	150	584	2	1 628
Mardin	1 210	39	5 295	328	5 009	29	11 910
Siirt	297	7	-	14	570	-	888
Şanlıurfa	1 560	8	2 163	698	1 611	17	6 057
Şırnak	711	7	789	461	2 052	-	4 020
Gaziantep	129	-	-	-	100	8	237
Toplam	9 195	134	12 257	5 544	28 222	108	55 460

Proje kapsamında Ocak 2006 itibariyle 55 460 gence ulaşılmıştır.

Elde Edilen Başarılar

- ✓ Gönüllü Kuruluşlar Ulusal Kadın Sağlığı Komisyonu (KASAKOM) tarafından Mardin Gençlik ve Kültür Evi'ne 2001 yılı içinde "**Milenyum Gençlik Ödülü**" verilmiştir.
- ✓ Gençlik İçin Sosyal Gelişim Projesi, Mart 2002'de Danimarka'da UNEP (Birleşmiş Milletler Çevre Programı) tarafından organize edilen Dünya Gençlik Forumu'nda en iyi altı uygulamadan biri olarak seçilmiştir.
- ✓ Diyarbakır dernekler arası halk oyunları yarışmasına katılan Diyarbakır Gençlik ve Kültür Evi Halkoyunları Grubu 14 folklor ekibi arasında beşinci olmuştur.
- ✓ 7-9 Eylül 2002 tarihinde İskenderiye'de düzenlenen Gençlik İstihdam Zirvesi'nde Proje sunulmuştur.
- ✓ Proje, Eylül 2002'de Johannesburg'da gerçekleştirilen RİO+10 Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi'nde Türkiye tarafından sunulan en iyi 23 örnek proje içinde yer almıştır.
- ✓ Japonya Kyoto'da 3. Dünya Su Forumu (16 - 23 Mart 2003) kapsamında düzenlenen Su Eylem Yarışmasında 1000'i aşkın projeden 150'si içine Gençlik İçin Sosyal Gelişim Projesi de girmiş olup, 18-19 Mart 2003 tarihlerinde Japonya Kyoto'da Projenin poster sunuşu GAP İdaresi tarafından yapılmıştır.

Dünya Bilgi Toplumu Zirvesi hazırlık toplantıları kapsamında Bükreş'te 7 - 9 Kasım 2002 tarihlerinde düzenlenen Pan-Avrupa Bakanlar Konferansı'nda, Diyarbakır'da kurulan Cisco Yerel Bilgisayar Ağları Akademisi sunumu yapılmıştır. Şubat 2003'te İsviçre'de yapılan ikinci küresel hazırlık komitesi için Habitat ve Gündem 21 Gençlik Derneği tarafından hazırlanan "Türkiye'de Gençlerin Bilişim Teknolojilerine Erişim, Kullanım ve Bilgileri" üzerine anketi proje Gençlik Evi üyeleri tarafından da doldurulmuştur. Anketin sonuçları hazırlık komitesinde zirve gençlik kozası üyelerine sunulmuştur ve zirve günlük yayınında proje asistanı tarafından anket değerlendirilmesi yapılan bir makale yayınlamıştır. Aralık 2003'teki Dünya Bilgi Toplumu Zirvesi Cenevre Buluşması'nda gerçekleştirilen paralel etkinlikler çerçevesinde düzenlenen çalıştayda Diyarbakır'da kurulan Cisco Yerel Bilgisayar Ağları Akademisi en iyi uygulama örneği olarak sunulmuştur. Zirveye yönelik proje dışı kaynaklarla hazırlanan broşürde proje çalışmalarını yer almıştır.

3.2.3. GAP BÖLGESİ'NDE HALK SAĞLIĞI PROJESİ

Projenin amacı; barajlar, sulama alt yapıları, tarımda sulamanın yaygınlaştırılması, ürün deseninin ve tarımsal pratiklerin değişmesi sonucunda oluşacak ekolojik ve çevresel değişmelere bağlı olarak ortaya çıkabilecek sağlık sorunlarını tespit etmek, bunların önlenmesine yönelik politika, strateji ve uygulama yöntem ve araçlarını geliştirmektir. Proje, Türkiye Parazitoloji Derneği başkanlığında Dicle, Gaziantep ve Harran Üniversitelerinden oluşan bir ekip tarafından GAP kapsamındaki 9 ilde uygulanmıştır. 2001-2003 yılları arasında uygulanan proje sonunda bir eylem planı hazırlanarak ilgili kuruluşlara dağıtılmıştır. Hazırlanan eylem planının çıktılarını dayalı olarak sıtma ve ana-çocuk sağlığı konularında iki proje uygulamaya geçirilmiştir.

3.2.3.1 Diyarbakır ve Batman İllerinde Sıtma Kontrol Çalışmalarının Güçlendirilmesi Projesi

Proje ile Diyarbakır ve Batman illerinde sıtma insidansının bir yıl içerisinde 2003 yılı sıtma insidansına göre en az % 50 azalmasını sağlamak amaçlanmaktadır. Sağlık Bakanlığı tarafından uygulanan bu proje, bölgedeki diğer sağlık hizmetlerini desteklemeyi, proje bölgesinde görev yapan sağlık personelinin sıtma ile ilgili bilgi ve becerisini en üst düzeye çıkarmayı, halkın sıtma hastalığına karşı duyarlılığının artırılmasını ve sağlık hizmetlerine toplumun katılımını en üst düzeye getirmeyi hedeflemektedir.

Projeye GAP İdaresi ve Sağlık Bakanlığı Sıtma Savaşı Dairesi Başkanlığı arasında 31.03.2004 tarihinde imzalanan protokol çerçevesinde başlanmıştır.

Batman ve Diyarbakır'da 2003 sıtma verilerine göre 7 287 vaka tespit edilmiştir. Ülke genelinde 2003 yılında vaka sayısı 9 222 olup, bunun % 79'u Diyarbakır ve Batman illerindedir. 2004 yılında ise vaka sayısı 5 302'dir. Yine vakaların % 76.40'ı bu iki ildir. Ayrıca, diğer illerde tespit edilen vakaların çoğu da bu iki il kökenlidir. Ülkemizde son beş yıllık vaka durumuna bakıldığında da sıtma vakalarının % 90'ı Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde görülmektedir.

Bu nedenle proje çerçevesinde;

- Sıtma vakası ve riski olmayan illerde görev yapmakta olan sıtma işçilerinden 160'ı, sıtma hastalığının yoğun olarak görüldüğü Güneydoğu Anadolu Bölgesi illerindeki sıtma vakalarını kontrol altına almak ve sıtma intikalini durdurmak amacıyla 15 Haziran-15

Eylül 2004 tarihleri arasında 3 ay süreyle bu bölgede görevlendirilmiştir. Ayrıca sıtma çalışmalarındaki araç ihtiyacı karşılanmıştır.

- İllerin sıtma çalışmalarında ihtiyaç duydukları ilaç, araç, insektisit ve larvasit talepleri ivedilikle karşılanmıştır.
- Diyarbakır ve Batman illerinde Kasım ayı sonu itibarı ile 178 257 kişiden kan alınmış, 4 014 sıtma hastasının tedavisi yapılmıştır.
- Enfekte yerleşim birimlerinde vektör mücadelesi intikal sezonu boyunca yapılmaktadır. Bu amaçla ergin sivrisineğe yönelik olarak, kalıcı ev içi insektisit uygulaması, açık-kapalı alan sislemesi gerçekleştirilmiştir. Vektör kontrol mücadelesinde biyolojik ajanlara yer verilerek, larva yiyen *Gambusia affinis* balıklarından yararlanılmaktadır.
- 31 Ocak-10 Mart 2005 tarihleri arasında Adana Sıtma Enstitüsü'nde her iki ilden toplam 20 sağlık personelinin katılacağı "Temel Sıtma Laboratuvar" kursu başlatılmıştır. Bu kursa ayrıca diğer illerden de 6 grup ve her grupta on kişi olmak üzere 60 sağlık personeli katılmıştır.
- Ayrıca her iki ilimizde tüm sağlık personeline yönelik Temel Sıtma Kursları düzenlemiştir. Eğitimlerin finansı GAP İdaresi Başkanlığı'nca karşılanmıştır.
- Sıtma Savaşı Dairesi Başkanlığı'nca bölgeye yönelik yapılan eğitimler sonucunda Diyarbakır İli'nden 4 doktor ve 5 sağlık memuru, hemşire; Batman İli'nden 4 doktor, 4 sağlık memuru, hemşire temel sıtma eğitimi almışlardır. İl içinde GAP Bölge Kalkınma İdaresi'nden sağlanan ödenek ile sağlık personeline ve halka yönelik eğitimler yapılmıştır.

Proje kapsamında Diyarbakır İli'nde 792 lokaliteden 728'ine ayda bir kez, 64'üne ayda iki kez ziyaret gerçekleştirmiştir. Batman İli'nde 252 lokaliteden 200'üne ayda bir kez, 52'sine ayda iki kez ziyaret gerçekleştirmiştir.

Diyarbakır ve Batman illerinde, tahsis edilen insektisit ve larvasitler ile 2004 yılı içerisinde kalıcı ev-içi uygulamada Diyarbakır'da 90 lokalite, 16 000 hane, 4 000 000 m² alan, Batman'da 50 lokalite, 4500 hane, 1 000 000 m² alan olmak üzere toplam 140 lokalite, 20500 hane, 5 000 000 m² alan ilaçlanmıştır.

Diyarbakır'da 200 ha, Batman'da 1800 ha olmak üzere toplam 2000 ha alanda larvasit uygulaması gerçekleştirilmiştir.

Proje ile ilgili yapılan çalışmalar sonucunda sıtma vaka sayısında % 44.40'lık düşüş sağlanmıştır. Ayrıca 2004 yılında Türkiye'de ki sıtma vaka sayısı 5 302'ye düşürülmüştür. Bu sonuç son 30 yılın en düşük rakamıdır.

Proje 2005 yılında tamamlanmıştır.

3.2.3.2 Topluma Dayalı Ana Çocuk Sağlığı Projesi

GAP İdaresi kısa ve orta vadede, katılımcı ve topluma dayalı koruyucu sağlık hizmeti sunma modeli geliştirip uygulayarak, pilot uygulama yapılan alanlarda ana-çocuk sağlığı göstergelerinin sürdürülebilir bir biçimde iyileştirilmesi ve pilot uygulama sonuçlarına dayalı olarak tekrarlanabilir model veya modeller geliştirilmesi amacıyla, Batman İli'nde projeye başlamıştır.

a) Batman Merkez İlçede Uygulanan Topluma Dayalı Ana Çocuk Sağlığı Projesi

Batman Valiliği ile GAP Bölge Kalkınma İdaresi arasında yapılan protokol gereği Batman İli Merkez ilçesinin gecekondulu mahallelerinde (4, 5 ve 7 nolu sağlık ocakları bölgesi) yaşayan 1500 kadın ve bunların 5 yaş altı çocuklarının ana çocuk sağlığı göstergelerinin izlenmesi ve gerektiğinde sağlık kuruluşlarına yönlendirmelerinin yapılması amacıyla 16 yerel yarı gönüllü seçilmiştir. Bunlar, 02-06.11.2004 tarihlerinde Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Şubesi tarafından sağlığın önemi, aile planlaması, doğum öncesi ve sonrası bakım, anne sütünün önemi, iyot ve iyotlu tuzun kullanımının önemi, Fnilketonüri (topuktan kan alınarak tanı konulabilen önemli bir kalıtsal hastalık), gebe, bebek beslenmesi ve kontrollerin önemi, anne ve bebekte kansızlık, bağışıklama (aşılardan önemi) genel hijyen, ishali hastalıklar, ilk yardım meme kanseri, kendi kendine meme muayenesinin önemi ile ağız ve diş sağlığı konularında eğitilmiştir. Yarı gönüllülerin kayıt ve bildirimlerini yapabilmesi için bilgisayar, afiş, broşür ve kırtasiyeleri temin edilerek 06.11.2004 tarihinde saha çalışmalarına başlanmıştır.

Üç ayrı sorumluluk bölgesinde (4, 5 ve 7 nolu sağlık ocakları), her bölgede 5 gönüllü görev alarak, sorumlu oldukları 100 evli bayanı ve bunların 0-4 yaş arası çocuklarını ayda en az bir kez ziyaret edip proje konularında bilgilendirmiş, izlemelerini yapmış ve sağlık kurumlarına yönlendirmişlerdir. Aynı zamanda tespit ettikleri gebe kadınları (15-49 yaş kadın), 0-4 yaş arası çocuk takiplerini sağlık ocaklarına ait kayıt bildirim formlarıyla kayıt altına almışlardır.

Beşinci ayın sonunda yarı gönüllüler ağız ve diş sağlığı konusunda 1 günlük eğitimden geçirilmiştir. Ağız ve diş sağlığına dikkat çekmek ve diş fırçalama alışkanlığı kazandırmak amacıyla proje kapsamındaki bayan ve çocuklara birer diş macunu ile diş fırçası verilmiştir.

Bu proje uygulamaları sonucunda bugüne kadar 15-49 yaş arası 3711 kadına ve 0-4 yaş arası 2771 çocuğa ulaşılmış, bunlar eğitimden geçirilmiş ve gerektiğinde sağlık kurumlarına sevkleri yapılmıştır.

Projenin Şırnak İli'nde yaygınlaştırılması konusunda çalışmalar yürütülmüş ve bu çerçevede Şırnak Valiliği ile bir iş birliği protokolü düzenlenerek imzalanmıştır.

Batman Merkez İlçe'de uygulanan Topluma Dayalı Ana Çocuk Sağlığı Projesi bitmiştir.

b) Siirt İli Topluma Dayalı Ana Çocuk Sağlığı Projesi

Sağlık müdürlüğü ve SYDV tarafından seçilen yerel bayan Ana Çocuk Sağlığı gönüllüleri, temel anne sağlığı, pratik koruyucu sağlık teknikleri, aile planlaması yöntemleri, gebe ve loğusa bakımı, fenilketonüri, üreme sağlığı, iletişim ve toplumla çalışma, kayıt tutma, izleme ve sevk zincirini işletme konularında AÇS/AP şube personeli tarafından 10 gün süren eğitimden geçirilmiştir.

Projede durum değerlendirilmesi yapabilmek için gerekli olan izleme ve sevk kağıtları hazırlanarak basılması sağlanmıştır.

Saha gezileri için Evren Mahallesi'nin ve Alan Mahallesi'nin bazı sokakları pilot bölge olarak belirlenmiştir. Saha elemanlarının her birine 100 kadın düşecek şekilde, 7 tanesi Alan Mahallesi'nde 8 tanesi de Evren Mahallesi'nde görevlendirilmiştir. Saha gezileri, her kadın için ayda bir kez olacak şekilde planlanmıştır.

Çalışılacak sahadaki Evren Mahallesi, Şehit Hemşire Tülay Çelik Sağlık Ocağı ve Alan Mahallesi-Şehit Hemşire Canan Akkuş Sağlık Ocağı personelinin proje çalışanları ile koordineli bir şekilde çalışmalarını yürütebilmeleri için gerekli işbirliği yapılmıştır.

07.09.2005 tarihinde seçilen ve eğitimden geçirilen yarı gönüllü bayanlar saha çalışmalarına başlamış olup, ilk ziyarette izleme kartları doldurulmuştur. Buna göre Alan Mahallesi'nde 735, Evren Mahallesi'nde 800 kadın tespit edilmiştir.

Saha elemanları seçilen her kadını ayda bir kez olmak üzere toplam üç kez ziyaret etmişlerdir. Bu ziyaretlerde kadınlara aile planlaması yöntemleri, anne sütünün önemi, fenilketonüri, meme muayenesi, iyotlu tuz kullanımının önemi, gebe ve loğusa bakımı, gebelikte tetanoz aşısının önemi, gebelikte anemi gibi konularında danışmanlık hizmeti verilmiştir.

Kadınlar ve çocukların gerekli konularda sağlık ocaklarına sevk edilerek sağlık hizmetlerinden faydalanmalarının artırılması sağlanmıştır. Sağlık ocaklarının sevk sonuçları her hafta Cuma günü sağlık ocaklarından alınarak sağlık hizmetlerinden faydalanan kişi sayısı belirlenmiştir. Her hangi bir nedenle sağlık ocaklarına gitmeyenlere yönelik danışmanlık hizmetlerinin artırılması ile çözüm bulunmaya çalışılmıştır.

Yapılan ilk anket ve izleme sonuçlarına göre;

Ulaşılan kadın sayısı: 1 535

Ulaşılan çocuk sayısı: 2 283

Ulaşılan gebe sayısı: 334

Aile planlaması yöntemi kullanan kadın sayısı: 529 olarak belirlenmiştir.

Daha sonraki izlemelerde sağlık ocaklarına sevk edilenlerden, sağlık kuruluşuna başvuran ve sağlık ocağından geri bildirimle edinilen bilgilere göre;

- 313 kadın aile planlaması yöntemi için sağlık ocağına sevk edilmiş ve bunların tamamına etkili yöntem başlanmıştır.
- 334 gebe tesbit edilmiş olup, 206 gebeye tetanoz aşısı yapılmıştır.
- 0-6 aylık tespit edilen 200 bebekten 150 tanesi fenülketonüri için sevk edilmiş ve bunlardan topuk kanı alınmıştır.
- 0-2 yaş arası 625 çocuğun rutin aşıları yapılmıştır.
- Sağlık ocaklarına yönlendirilen 1 535 kadından 1 290'ı sağlık ocağına başvurmuştur.

c) Şırnak İli Toplumaya Dayalı Ana Çocuk Sağlığı Projesi

Şırnak İli Cizre İlçesi Cudi Mahallesi'nde proje kapsamında bir sorumlu ve onaltısı yarı gönüllü olmak üzere toplam 17 kişi görev almaktadır. Uygulama alanında 1600 haneye ulaşılmıştır. Toplam 2 628 bayana aile planlaması, meme kanseri, bebek bakımı, gebelik beslenmesi ve aşılar ile ilgili bilgi verilmiştir.

- 300 bayanın modern yöntemlerle korunduğu tespit edilmiş olup, bunlardan 10 bayanın rüpligasyon operasyon geçirdiği tespit edilmiştir.
- 350 hamile bayan tespit edilmiş olup, 150 kişi tetanoz aşısı için sağlık ocağına yönlendirilmiş; bunlardan 120 kişiye tetanoz aşısı yapıp gebelik beslenmesi ve bebek bakımı hakkında bilgi verilmiştir.
- 75 kişinin eşini kaybettiği tespit edilmiştir.

- 80 bayanın menopoza girmiş olduğu tespit edilmiş; bunlardan 13'ünün histerektomi operasyonu olduğu belirlenmiştir.
- 70 bayanın çocuğu olmadığı tespit edilmiştir.
- 300 bayanın etkili olmayan yöntemler ile korunduğu, 560 bayanın korunmadığı tespit edilmiştir.
- 870 bayan korunması için sağlık ocağına yönlendirilmiştir.
- Sağlık ocağına yönlendirilen 870 bayandan 385'i sağlık ocağına başvurmuştur. Bunlardan; 250 bayanın korunma yöntemi olarak 'hap' tercih ettiği ve sadece 105'inin sağlık ocağına başvurduğu, 200 bayanın kondom tercih ettiği ve sadece 100'unun sağlık ocağına başvurduğu, 100 bayanın RİA tercih ettiği ve sadece 37'sinin Cizre 1 no'lu sağlık ocağına, 13'ünde özel sağlık kuruluşlarına başvurduğu, 200 bayanın 3 aylık iğne tercih ettiği ve sadece 80'nin sağlık ocağına başvurduğu, 120 bayanın da 1 aylık iğne tercih ettiği ve sadece 50'sinin sağlık ocağına başvurduğu tespit edilmiştir.
- Çalışmalar sonucu modern yöntemlerle korunan kişi sayısı 685'e yükselmiştir.
- 0-5 yaş arası 3 377 çocuk tespit edilmiştir.
- 0-6 ay arası aşıları eksik olan 100 çocuğunda aşılarının yapılması sağlanmıştır.

3.3. KÜLTÜREL VE ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ÇERÇEVESİNDE YÜRÜTÜLEN ÇALIŞMALAR

3.3.1 HASANKEYF TARİHİ VE ARKEOLOJİK SİT ALANI ARAŞTIRMA, KAZI VE KURTARMA PROJESİ

İhsu Baraj Gölü altında kalacak olan Hasankeyf'te, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın izin, ve denetiminde yürütülen kazı ve kurtarma çalışmalarını desteklemek amacıyla GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı (GAP-BKİ), 1991 yılında imzalanan Protokol ile Devlet Yatırım Bütçesi'nde yer alan miktarda, bilimsel çalışmalara ödenek yardımıyla bulunmaktadır.

1991 yılında imzalanan Protokol'ün geçerliliğini yitirmesi ve Hasankeyf'te yürütülen çalışmalara "Bakanlar Kurulu Kararlı Kazı İzni" verilmesiyle birlikte, 2004 yılında ilgili taraflar arasında yeni bir protokol imzalanmıştır. Bu kapsamda, Hasankeyf sit alanındaki toprak üstünde görülebilen mimari veya küçük buluntu türündeki bütün kültür varlıklarının tespiti, rölöve, topografik ve jeolojik ve jeoteknik çalışma, haritalama projelerinin gerçekleştirilmesi, yeraltında kalan ve farklı devirlere ait kültür tabakalarındaki kültür varlıklarının arkeolojik kazılarla yer üstüne çıkarılması, korumaya yönelik çalışmalarının gerçekleştirilmesi, taşınabilir olan kültür varlıklarının taşınması, belgelenmesi ve yayınlanması hedeflenmektedir.

Bu bağlamda, 15 Haziran - 30 Eylül 2005 tarihleri arasında gerçekleştirilen 2005 kazı çalışmaları; "Ön Hazırlık Çalışmaları", "Kazı Çalışmaları", "Çevre Düzenlemesi ve Basit Onarım Çalışmaları" ve "Diğer Çalışmalar" olmak üzere 4 ana başlık altında gerçekleştirilmiştir.

Söz konusu çalışmalar ile 13.43 m² alan kazılarak, yaklaşık 21.00 m³ hafriyat malzemesi boşaltılmıştır. Bu çalışmalarla 1 kilise, 2 medrese, 1 hamam, 5 köşk, 2 yarım türbe, 2 mahalle dokusu (sokak), Roma Kapısı ve Büyük Saray'ın yarısı ortaya çıkartılmıştır.

Kazı sırasında başlayıp, 19.10.2005 tarihine kadar süren çevre düzenlemesi ve basit onarım çalışmaları ile de 2 havuz, beş avlu ve bir medresede konservasyon yapılmış, 362 m³ koruma amaçlı kuru duvar örülüp üzerlerine 14 m³ beton dökülmüştür.

Kasımiye Yapıları'nın rölöve ölçümleri alınmış, ancak çizimleri tamamlanmamıştır.

1991 yılından beri sürdürülen kazı ve kurtarma çalışmalarına, 2006 yılı fiyatlarıyla, bugüne kadar 2 131 228 YTL ödenek aktarılmıştır.

Kazı başkanı tarafından hazırlanan "2006 - Hasankeyf Arkeolojik Kazı Programı" kapsamında 1 Nisan 2006 tarihi itibarıyla, İçkale'de, Büyük Saray ve çevresinde biriken toprakların boşaltılması çalışmalarına; 1 Bakanlık temsilcisi, 2 kazı ekibi üyesi ve 53 işçi ile başlanmıştır. Toprak boşaltma çalışmalarından sonra Kale'de koruma çalışmalarına başlanacaktır. Haziran - Temmuz 2006 ayları arasında arkeolojik kazı çalışmalarına başlanacaktır. Ağustos - Ekim 2006 ayları arasında kazı çalışmalarına devam edilecek olup, konservasyon, restorasyon, yüzey araştırması, yeni plan ve programların belirlenmesi ve yayına hazırlık çalışmaları da gerçekleştirilecektir.

3.3.2. AB-GAP BÖLGESEL KALKINMA PROGRAMI, KÜLTÜREL MİRASI GELİŞTİRME PROJESİ

Projenin amacı, tarihsel değere sahip kültürel dokunun tahrip edilmeden ve içinde yaşayan insanlarla birlikte korunması, geliştirilmesi ve ekonomik açıdan Bölge de yaşayanlara katkı sağlanmasıdır.

Proje'nin 3 somut hedefi bulunmaktadır;

- i) **Eğitim:** Bölge'den farklı ilgi gruplarından 250 kişinin, Avrupa Komisyonu standartlarına uygun yeni projeler üretebilmek üzere eğitilmesi,
- ii) **Projeler:** Bölge için katma değer/istihdam yaratan kültürel miras ve kültürel turizmin geliştirilmesine yönelik projelere toplam 12 milyon Avro tutarında katkı sağlanması,
- iii) **Entegre Stratejik Eylem Planı:** Bölge'deki kültürel mirasın ve kültürel turizmin geliştirilmesi amacıyla gelecekteki politikalara, planlara, programlara ve bütçelere çerçeve oluşturmak üzere, ilgili tüm tarafların katılımıyla yapılmış ve üzerinde uzlaşmaya varılmış bir "Entegre Stratejik Eylem Planı (ESEP)" hazırlanmasıdır.

Projenin toplam bütçesi 15 milyon Avro'dur. Bunun 3 milyon Avro'luk kısmı proje yürütme giderleri olup kalan 12 milyon Avro'su projelere verilecek miktardır.

Proje ÇEKÜL Vakfı liderliğinde, IMC, Proje Yönetim ve BETAPLAN konsorsiyumu tarafından yürütülmektedir.

Proje Çerçevesinde Katkı Sağlanacak Projelerin Özellikleri

Proje ile kültürel mirasın korunmasına ve/veya kültürel turizmin geliştirilmesine yönelik projeler desteklenecektir. Desteklenecek projeler;

- i) Kültürel mirasa yönelik envanter çalışmaları; arkeolojik (kazı çalışmaları hariç), kentsel, tarihi, taşınmaz kültür varlıkları, halk kültürü v.b.,
- ii) Kültürel mirasın geliştirilmesine yönelik tanıtım faaliyetleri,
- iii) Tarihi alanların çağdaş teknikle ve teknolojiyle yönetimi,
- iv) Tarihi alanlarda/yapılarda konaklama v.b. kullanımlara imkan sağlayan projeler,
- v) Yöresel el sanatları/halk kültürünün geliştirilmesi ve üretim/pazarlanmasına yönelik projeler,

- vi) Kültürel mirasın geliştirilmesi ve kültürel turizmin desteklenmesini sağlamak amacıyla yerel kapasitenin geliştirilmesine yönelik eğitim faaliyetleri

gibi konuları içermelidir.

Kar amacı güden veya kar amacı gütmeyen Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ'ler) ve kar amacı gütmeyen kuruluşlar (sivil toplum kuruluşları, kamu kuruluşları, belediyeler ve üniversiteler) hibe için başvurabilirler.

Tablo 25 : Projeler için ayrılan hibe miktarı, proje sınıfları ve katkı payları

Proje Ölçeği	Proje Sayısı	Proje Maliyeti (Euro)
Küçük	35-40	30 000 – 100 000
Orta	15-18	100 000 – 300 000
Büyük	9-10	300 000 – 650 000

Kar amacı güden KOBİ'lerin kabul edilmiş olan projelerine sağlanacak hibe katkı miktarı proje maliyetinin % 50'sini geçemeyecektir ve bu miktar maksimum 100 000 Avro olabilecektir. Kar amacı gütmeyen kuruluşlarda ise hibe katkı payı proje maliyetinin % 90'ını geçemeyecek ve bu miktar maksimum 650 000 Avro olacaktır.

Proje tekliflerinin değerlendirilmesinde şağıdaki konular dikkate alınmış ve bu özelliklere sahip projelere öncelik verilmiştir.

- Katma değer ve istihdam yaratması,
- Kültürel turizme doğrudan destek vermesi,
- Kültürel mirasa ve turizme yönelik farklı faaliyetleri içermesi,
- Sürdürülebilir olmasıdır.

Projede Son Durum ve Gerçekleştirilen Faaliyetler

Projenin uygulanmasına ilişkin Proje Ofisi Şanlıurfa'da kurulmuş ve Şanlıurfa Valiliği tarafından TBMM Evi bu amaçla projeye tahsis edilmiştir. 25 Nisan 2003 tarihinde yapılan Başlangıç Toplantısı ile birlikte Proje resmen başlamıştır.

- 11 Aralık 2003 tarihinde 1. Danışma Komitesi toplantısı Şanlıurfa'da GAP Bölge Müdürlüğü'nde yapılmıştır.
- 16 Mart 2004 tarihinde Şanlıurfa'da Hibe Programı İhale Duyurusu yapılmıştır.
- Proje'nin tanıtımı amacıyla 5-8 Nisan 2004 tarihlerinde Gaziantep, Şanlıurfa, Mardin Diyarbakır 27 Nisan 2004 tarihinde İstanbul ve 29 Nisan 2004 tarihinde Ankara'da olmak üzere 6 adet "**tanıtım toplantısı**" yapılmıştır. Proje'nin tanıtımına yönelik kamu ve özel sektör ile sivil toplum örgütlerinin davet edildikleri toplantılara toplam 670 kişi katılmıştır.
- 12 Nisan – 10 Mayıs 2004 tarihleri arasında tüm Bölge illerinde "**Hibe Programı – Proje Hazırlama**" konularında, proje hazırlayarak başvurmak isteyen kamu kurum ve kuruluşları ile özel sektör, üniversite ve sivil toplum kuruluşlarından gönüllülere projelerini nasıl hazırlayacakları konusunda uygulamalı seminerler verilmiştir. Söz konusu program ile GAP Bölgesi'nde 289 kişi, AB kriterlerine uygun olarak proje hazırlama konusunda eğitilmiştir.

- 20 Mayıs – 11 Haziran 2004 tarihleri arasında proje hazırlayacak gruplara yönelik olarak kurulan “**yardım masaları**” GAP İllerinde 90 başvuru sahibine hazırlayacakları projelere ilişkin bilgilendirme ve teknik yardım sağlamıştır.
- “**Entegre Stratejik Eylem Planı**”nın (ESEP) hazırlanmasına yönelik olarak; 2.nci Danışma Komitesi Toplantısı 2 Temmuz 2004 tarihinde ilgili tüm tarafların katılımı ile Gaziantep’de yapılmıştır.
- Projelerin teslimi 25 Haziran 2004 tarihinde sona ermiş olup, 121 proje teslim edilmiştir. Projelerin değerlendirilmesi “Değerlendirme Komitesi” tarafından 12 Temmuz 2004 tarihinde başlamış, Aralık 2004 tarihinde sona ermiştir.
- 12 Ekim 2004 tarihinde GAP-BKİ’de yapılan toplantı ile GAP Bölgesi’nde Kültürel Mirasın Geliştirilmesi Programı kapsamında yer alan ve Bölge’deki kültür mirasının korunarak, turizm aracılığı ile geliştirilmesini hedefleyen Entegre Stratejik Eylem Planı (ESEP) konusundaki hazırlık çalışmaları başlamış bulunmaktadır.
- 9 Kasım - 9 Aralık 2004 tarihlerinde Bölge illerinin tamamında, Kültürel Mirası Geliştirme Projesi kapsamında hazırlanacak olan Entegre Stratejik Eylem Planı’na (ESEP) ilişkin, politika ve stratejilerin belirlenmesi amacıyla, Valilikler, Belediyeler, Üniversiteler, Sivil Toplum Kuruluşları ve Özel Sektör Temsilcilerinin katılımıyla, 1. tur katılımcı planlama toplantıları yapılmıştır.
- 7-9 Şubat 2005 tarihlerinde, Gaziantep (Kilis), Şanlıurfa (Adıyaman, Mardin), Diyarbakır (Şırnak, Siirt, Batman) illerinde Kültürel Mirası Geliştirme Programı, Hibe Programı başvurularının sonuçlandırılması ve ön bilgilendirme toplantıları düzenlenmiştir.
- 24 Şubat 2005 tarihinde Kültürel Mirası Geliştirme Projesi Hibe Programı kapsamında Bölge’deki başvuru sahiplerinden proje almaya hak kazananların ilanı basın duyurusu ile yapılmıştır.
- GAP Bölgesi’ndeki 9 ilde uygulanacak olan projelere 30 000 ila 650 000 Avro arasında destek sağlanacak ve projeler kontratlar imzalandıktan sonra en geç 24 ay içerisinde tamamlanacaktır.
- Teklife Çağrı çerçevesinde bölgeden 121 başvuru olmuştur. 35 proje hibe programından faydalanmaya hak kazanmıştır. 12 tanesi restorasyon projesidir. Projelerin kontratları imzalanmış ve ihale hazırlıkları tamamlanmıştır. Projelerin uygulama dönemi Kasım 2007 tarihinde tamamlanacaktır. Projelerin izlemeleri GAP İdaresi ve Teknik Destek Ekibi ile birlikte aylık olarak yapılmaktadır.
- Hibe programı yönetimi konusunda proje sahiplerine Bölge’de ve Ankara’da 3 defa eğitim verilmiştir.

Bugüne Kadar Yapılan Harcamalar

Konsorsiyum Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu’ndan 24 Ekim 2005 tarihi itibarıyla 2 144 103 Avro almıştır. 24 Ekim 2005 tarihi itibarıyla Hibe Programında yer alan projelerden kontratı imzalananlara 893 065 Avro ödeme yapılmıştır.

Tablo 26: Hibe Programında Yer Alan Projeler

S.No	Proje Adı	Proje Yeri	Başvuru Sahibi
1	Gaziantep Butik Otel Onarım ve Kullanımı	Gaziantep	Gaziantep Büyükşehir Belediyesi
2	Gaziantep'te Kahvehane Düzenlenmesi	Gaziantep	Gaziantep Büyükşehir Belediyesi
3	Diyarbakır İli'nde Geleneksel El Sanatlarının Desteklenmesi	Diyarbakır	Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası
4	Şırnak El Sanatlarının Yaşatılması ve Geliştirilmesi	Şırnak	Şırnak İli ve İlçelerini Geliştirme Vakfı
5	Gaziantep Dayı Ahmet Konağı Restorasyonu ve Sosyal ve Kültürel İşlev Kazandırılması	Gaziantep	Gaziantep İl Özel İdare Müdürlüğü
6	Yesemek Tarihi Açık Hava Heykel Atölyesinin Tanıtımı	Gaziantep	Gaziantep Gazeteciler Derneği
7	Zeugma, Halfeti ve Runkale'nin Turizm Potansiyelinin Artırılması	Gaziantep	Gaziantep Ticaret Odası
8	Tarihi Bir Konağın Restorasyonu Yoluyla Kaybolmakta Olan Mutfak Kültürünün Yaşatılması	Kilis	Kilis Valiliği
9	Gazi Caddesi Renovasyonu	Diyarbakır	Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi
10	Yenikapı Sokak Renovasyonu	Diyarbakır	Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi
11	Siirt'te Has Tiftik Dokumacılığının Geliştirilmesi	Siirt	Siirt İlim, Spor, Kültür Araştırma Vakfı
12	Geleneksel "Antep İşi" Nakış El Sanatının Yaşatılması ve Ekonomiye Kazandırılması	Gaziantep	Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği Gaziantep Şubesi
13	El Sanatlarının Korunup Yaşatılması ve Yöresel Motiflerin Değişik Materyallerle El Sanatlarına Yansması	Batman	Batman Belediyesi, Kültür, Eğitim ve Sosyal İşler Müdürlüğü
14	Gaziantep Naib Hamamı Restorasyonu ve Çevre Düzenlemesi	Gaziantep	Gaziantep Büyükşehir Belediyesi
15	Cizre İnanç Parkı	Şırnak	Cizre Köylere Hizmet Götürme Birliği Başkanlığı
16	Güneydoğu Bölgesi Anadolu Tanıtım Projesi	GAP Bölgesi	Gaziantep Ticaret Odası
17	Anadolu Evleri/Hanımvevleri	Gaziantep	Anadolu Evleri Turizm Tic.A.Ş.
18	Şurahbil Zaviyesinin Restore Edilerek İnanç Turizmi Ziyaret Mekanı Olarak Düzenlenmesi Projesi	Kilis	Kilis Valiliği
19	Kilis İlinde Kentsel ve Kırsal Mimari Yazıt Değerlerinin Kültür Envanterinin Hazırlanması	Kilis	Kilis Valiliği
20	Kültürel Varlıkların Korunması İçin Uzay Bilgi Teknolojileri Temelli Akıllı Bir Sayısal Sistem Geliştirilmesi; GAP Bölgesi Örnek Modellemesi ve Çok Disiplinli Uygulaması	GAP Bölgesi	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
21	Şanlıurfa Kısa Kültürel Miras Bilinci Oluşturma ve Geliştirme Projesi	Şanlıurfa	CEM Vakfı Gölbaşı Şubesi
22	Güneydoğu Anadolu Bölgesi Uzman Rehber Yetiştirme Projesi (GAP-GUY)	GAP Bölgesi	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Müdürlüğü
23	Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Hijyen Eğitimi	GAP Bölgesi	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
24	Zeugma Kil Mühür Baskılarının Envanteri	Gaziantep	T.C. Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Gaziantep Müze Müdürlüğü

25	Şanlıurfa Tarihi Hanlar Bölgesinin Sağlıklaştırılması ve Yerel Kapasitenin Artırılması	Şanlıurfa	ODTÜ Tarihsel Çevre Değerlerini Araştırma Merkezi (ODTÜ-TAÇDAM)
26	Mardin Tarihi İhtisas Kütüphanesi	Mardin	Mardin İl Özel İdare Müdürlüğü
27	Geleneksel Yöre Kilimlerinin Desen ve Çeşitlerinin Tespiti ve Üretim Şekliyle Değerlendirilmesi	Şanlıurfa	Ş.Urfa İli Kültür Eğitim ve Sanat Araştırma Vakfı (ŞURKAV)
28	Mardin İli İçin Kültür ve İnanç Turizmini Canlandırmak Amacı ile Deyrulzafaran Manastırı Restorasyonu	Mardin	Deyrulzafaran Manastırı Bakım Onarım ve Yaşatma Derneği
29	Anadolu Kültür Bileşenleri İçinde Süryani Yaşam Biçiminin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Açından İncelenmesi	Mardin	Midyat Süryani Kültür Derneği
30	Millet Hanı Restorasyonu	Şanlıurfa	Şanlıurfa İl Özel İdare Müdürlüğü
31	Hasankeyfte Tarihi ve Turistik Çevre Bilinci Oluşturmak Kültürel Mirasın Korunması ve Turizm Kültürünün Geliştirilmesi	Batman	İlim Yardımlaşma ve Sağlık Vakfı Batman Şubesi
32	Adıyaman Eski Askerlik Şubesi Restorasyonu ve Güzel Sanatlar Sergi Merkezi	Adıyaman	Adıyaman Valiliği

3.3.3. AĞAÇLANDIRMA ve EROZYON KONTROLÜ PROJESİ

Projenin amacı; GAP Bölgesi'nde orman kaynaklarının korunması, iyileştirilmesi, genişletilmesi, verimli ve sürekli olarak çok yönlü işletilmesi, baraj gölleri altında kalacak endemik bitkilerin şimdiden toplanarak belirli merkezlerde üretimlerinin sürdürülmesi, hayvancılık için büyük öneme sahip mer'aların korunması ve ıslah edilmesidir.

Proje, Orman Bakanlığı, TEMA Vakfı ve GAP İdaresi arasında 4 Mart 1998 tarihinde imzalanan işbirliği protokolünde belirlenen esaslara göre yürütülmektedir.

a) Adıyaman-Gerger İlçesi Diran Çayı Mikro Havza Islah Projesi: Proje alanı olan Diran Çayı Mikro Havzası'nda, arazi kullanımının usulüne uygun yapılmayışı tarımı olumsuz yönde etkilediği gibi, 5 620 ha büyüklükte olan bu alandan taşınan sediment Atatürk Baraj Gölü'ne ulaşmaktadır. Havzada bulunan 6 adet köy (Açma, Dağdeviren, Çamiçi, Koşarlar, Burçaklı ve Ağaçalı) yerleşiminde; kırsal kalkınma, hayvancılığın geliştirilmesi, yem bitkileri üretimi, bozuk meşe alanlarında rehabilitasyon, ağaçlandırma, erozyon önleme konularında kurslar ve eğitim çalışmaları ile ekim ve dikim uygulamaları planlanmış ve uygulamaya başlanmıştır.

Tablo 27: Mikro Havza Islah Projesi

Faaliyetler	Planlanan	Gerçekleşen
Eğimli Alan Islahı (Teras)	1 380 ha	Katkı Sorunu
Kuru Taş Duvar	5 000 m ³	Katkı Sorunu
Yem Bitkisi Üretimi	500 ha	60 ha
Meyve Ağacı	300 ha	150 ha (75 000 adet zeytin, fıstık, kayısı, erik, elma, armut, nar ve kiraz)
Arıcılık	300 adet (30aile)	300 adet (30 aile)
Eğitim	30 adet	5 adet

Köylerde yem bitkileri üretimi ve mera ıslahı ile ilgili eğitim çalışmaları yapılmış; yem bitkileri üretimi için korunga, fiğ/macar fiği, sıralık mısır tohumlarının ekimi sağlanmıştır. Arıcılık faaliyetleri yürütülmüş, proje kapsamında 21 aileye 220 adet arılı kovan dağıtılmış, 60 ha alanda 9 750 kg yem bitkisi tohumu ekilmiş, 540 kg arı otu alınmış ve 1 adet arıcılık konusunda eğitim programı düzenlenmiştir

b) Adıyaman-Merkez İlçesi "Erozyon Önleme Amaçlı Kuyulu Köyü Erozyon Kontrol Uygulama Projesi": Proje kapsamına alınan 125 ha büyüklüğündeki alanda çok şiddetli erozyon vardır. Aşırı ve düzensiz otlatmanın yapıldığı bu alanda önce koruma tedbirleri ile birlikte erozyon önlemleri alınacak, dere ve dereciklerde kuru duvar eşikleri ve yamaç arazilerde teraslar yapılarak, toprak stabil hale getirilecek ve saha bitkilendirilecektir. Proje uygulama alanının Şanlıurfa-Adıyaman karayolu üzerinde olması nedeni ile yapılacak çalışmalar görselliği nedeni ile de bu yöre için örnek teşkil etmektedir. Ayrıca, mera alanından faydalanan sürü sahiplerine de yem bitkileri üretim alışkanlığı kazandırılması amaçlanmıştır.

Tablo 28 : Erozyon Kontrol Uygulama Projesi

Faaliyetler	Planlanan	Gerçekleşen
Eğimli Alan Islahı (Teras)	65.5 km	65.5 km
Kuru Taş Duvar	655 m ³	655 m ³
Yem Bitkisi Üretimi	250 ha	250 ha
İhate (Tel Çit)	5.9 km	5.9 km
Sıvat Yapımı (3 gözlü)	1 adet	1 adet

Teraslarda ve bitkilendirme çalışmalarında 8 200 kg korunga tohumu ve 2 550 kg macar fiği kombine edilerek kullanılmış; ICARDA'dan getirilen 70 adet tüplü çalı türleri (shurbs) sahaya dikilmiş, 35 km teras onarılmış, doğadan alınan 1 640 kg fiğ ve korunga tohumu, 1 200 kg fiğ ve arpa tohumu ve 1 200 kg tritikale tohumu ekilmiş; 2.4 km ihate hattı onarılmıştır. Aynı bölgede 125 hektar alana ilave olarak 175 hektarlık alanda benzer çalışmaların uygulanabilmesi için etüd ve planlama çalışmaları yapılmıştır.

25 km teras onarımı, 30 ha alanda yem bitkisi üretimi, 1 km tel çit onarımı yapılmıştır. Mera alanına çalimsı bitkiler dikilmiş, 4 000 kg tohum ekilmiş, 200 ton gübre atılmıştır.

c) Tuzlanan Alanlarda Bitkilendirme ve Araştırma Projesi: Şanlıurfa Akçakale İlçesi'nde Tuzlanan Alanlarda Tuza Dayanıklı Bitkilendirme Projesi kapsamında 400 adet Fırat Kavağı (tuza dayanıklı) fidanları Elazığ Ormancılık Araştırma Müdürlüğü'nden temin edilmiş ve Gündoğan Köyü'nde arazisi tuzlanmış bir çiftçinin arazisine dikilmiştir.

d) Birecik ve Karkamış Barajları Göl Alanlarının Floristik Yapısı Projesi: Birecik ve Karkamış Baraj gölü altında kalacak olan ve kurtarılması gereken bitkileri saptayabilmek için, su altında kalacak alanların floristik kompozisyonunu sağlamak ve varsa lokal endemik bitkilerle ekonomik değeri olan, dar yayılışlı baklagil ve buğdaygil familyalarına ait bitkilerden gerekli olanlarını her şartta koruma altına almak amacıyla Türkiye Erozyonla Mücadele ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı (TEMA) ve GAP İdaresi bir çalışma yapmıştır.

Birecik Baraj Göl Alanlarının Floristik Yapısı: Halfeti-Birecik ilçeleri arasındaki Fırat nehri yatağının ve çevresinin floristik yönden araştırılması ve bitki envanterinin çıkarılması doğrultusunda arazide gözlemler yapılmış ve bitki örnekleri toplanmıştır. Alan 300-350 m'lik yükseltilerde yer almakta olup, tamamen tarım amaçlı olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle

doğal bitki örtüsü yok denecek kadar azdır. Özellikle her yıl işlenen bağ bahçe kenarlarında tek yıllık otsu bitkiler bulunmaktadır. Bunun yanında çok yıllık gruplardan ağaç ve çalı formundaki meyve ağaçları da hayli boldur. Ancak bu meyve ağaçları baraj nedeniyle kesilmektedir. Yine bağ ve bahçe kenarlarında süs bitkilerinin bulunduğu göze çarpmaktadır. Bunlardan *Melia azederah* ağacı ülkemizde park ve bahçelerde süs bitkisi olarak yetiştirildiği halde alanda doğallaşmış olduğu gözlenmiştir. Yine değişik formlarda güllerin ve zeytin ağaçlarının görüldüğü alanda antepfıstığı bitkisi de hayli bol olarak bulunmaktadır. Kültürü yapılan hem otsu hem de ağaç ve çalimsı formların benzerlerini yine aşağı yukarı aynı iklimsel özelliklere sahip yerlerde yetiştirilme imkanı olduğundan genetik kayıp diye bir durum söz konusu değildir.

Vadiden biraz yukarıya doğru çıkıldıkça (400-500 m) alanın bitki örtüsü değişmekte ve genelde tek yıllık otsu ve geniş yayılışlı türler hakim konuma geçmektedir. Alanda tanınan türler gözlem olarak yazılmış, tanınamayanlardan da herbaryum örnekleri alınmıştır.

Karkamış Baraj Göl Alanlarının Florostik Yapısı: Karkamış Barajı'nın yapımı ile Karkamış ile Birecik ilçeleri arasında kalan nehir havzası boyunca su toplanmıştır. Nehir yatağı kenarlarında tarım arazisi olarak kullanılan alanlar tamamen su altında kalmıştır. Ancak, bu alanlar tarım arazisi olarak kullanıldığı için doğal bitki örtüsü bakımından son derece fakirdir. Belde'nin güneyine doğru çıplak, yoğun otlama baskısı altında bulunan hemen hemen hiçbir bitki türünün çiçeklenemediği ve bu yüzden zayıf bitki örtüsüne sahip tepeler bulunmaktadır. Bu tepeler barajda biriktirilen su seviyesinin yükselmesinden etkilenmemiştir. Bu alanlarda yöre halkının da durumu göz önüne alınarak ekolojik şartlara uygun ağaçlandırma faaliyetleri yapılabilir. Yine bu alanın bazı kesimlerinde kuru tarım ve antepfıstığı üretimi de yapılmaktadır.

Sonuç olarak sular altında kalan kısımlarda kaybolan bir bitki örtüsü mevcut değildir. Çalışmalar sürekli olarak devam etmektedir.

e) Şanlıurfa Tünel Çıkış Ağız Ağaçlandırma Projesi: Şanlıurfa tüneli çıkış ağız ile regülatör ağız arasında bulunan (ana isale) kanal boyunda 50 ha'lık alanda ağaçlandırma yapılması planlanmıştır. Bu kapsamda, DSİ XV. Bölge Müdürlüğü'nün katkıları ve halk katılımı ile birlikte 2000 yılında, Orman Bakanlığı'ndan 57 500 ve Türkiye Ziraatçılar Derneği'nden 2 000 deneme amaçlı Paulownia fidanı olmak üzere toplam 59 500 adet fidan sağlanarak dikimi gerçekleştirilmiştir.

f) Mardin Taçlandırma Projesi: Mardin kent yerleşimi ile Hava Radar Komutanlığı arasında kalan boş alanın ağaçlandırılması amacıyla "Mardin'i Taçlandırma Projesi"ne başlanmıştır. Bu çerçevede toplam 31 465 adet fidan GAP İdaresi Orman Bakanlığı Mardin Fidanlık Müdürlüğü, askerler, belediye ve halk ile birlikte dikilmiştir.

g) Atatürk Barajı Çevresinde Ağaçlandırma Projesi: Proje, Adıyaman'da Valilik, 2. Kolordu Komutanlığı ve üniversitelerin işbirliği ile faaliyete geçirilmiş ve "Mehmetçik-Üniversite Geçliği Elele GAP Ağaçlandırma Projesi" çerçevesinde ilk adımlar atılmıştır. Yapılan faaliyetlere (1999-2000) GAP İdaresi de katkı sağlamıştır. Bu amaçla dikilen fidan sayısı 120 000 adet olup 100 ha alanı kapsamaktadır.

h) Rekreasyon Amaçlı Ağaçlandırma Faaliyetleri: GAP İdaresi tarafından 1999-2005 yılı sonu itibarıyla 9 ilde küçük çaplı erozyon kontrolüne, rekreasyona ve özellikle Bölge'nin mevcut orman varlığını artırmaya yönelik toplam 1 156 354 fidan ile yaklaşık 959 5 ha alan ağaçlandırılmıştır. Bugüne kadar yapılan faaliyetler aşağıda ki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 29 :GAP Bölgesi'nde Yapılan Ağaçlandırma Çalışmaları 1998-2005

İLERLEŞME	Fidan (Adet)	Alan (ha)	Paydaş
DIYAMAN İLİ	227 000	190	
Adıyaman Diran Çayı Ağaçlandırma Çalışması	75 000	63	GAP,TEMA, Belediye, Halk ve Mardin Fidanlık Müdürlüğü
Basancık Belediyesi Ağaçlandırma Çalışması	2 500	2	
Karcık Belediyesi Ağaçlandırma Çalışması	2 500	2	
Kahta/Akıncılar Belediyesi Ağaçlandırma Çalışması	6 000	5	
Adıyaman Kahta/Ortacaköy Belediyesi Ağaçlandırma Çalışması	13 000	11	
Adıyaman Gölbaşı/Belören Belediyesi Ağaçlandırma. Çalışması	3 000	3	
Adıyaman Samsat Belediyesi Rekreasyon Amaçlı Ağaçlandırma Çalışması	5 000	4	
Atatürk Barajı Çevresi Ağaçlandırma Çalışması	120 000	100	Valilik, Mehmetçik, Üniversite Gençliği, GAP İdaresi
BATMAN İLİ	160 725	133	
Belediye Su Deposu Ağaçlandırma Çalışması	18 900	16	GAP İdaresi, Valilik,Halk, Mardin Fidanlık Müdürlüğü ve Belediye
Natio Sahası Ağaçlandırma Çalışması	23 825	19	
Çamlıca Ağaçlandırma Çalışması	40 950	34	
Atatürk Parkı Ağaçlandırma Çalışması	7 200	6	
Batman Kayapınar Beldesi Malkara Mevki Ağaçlandırma Çalışması	10 000	8	
Batman Beşiri Ağaçlandırma Çalışması	10 000	8	
Batman Balpınar Belediye Ağaçlandırma Çalışması	6 000	5	
Batman Valiliği Rekreasyon Amaçlı Ağaçlandırma Çalışması	12 500	10	
Batman DSİ Rekreasyon Amaçlı Parkı Ağaçlandırma Çalışması	7 350	6	
Batman Esentepe Rekreasyon Amaçlı Ağaçlandırma Çalışması	15 000	13	
Batman Hastane Parkı Rekreasyon Amaçlı Ağaçlandırma Çalışması	9 000	8	
DIYARBAKIR İLİ	13 771	7	
Dişarbakır Çarıkli Belediyesi Ağaçlandırma Çalışması	3 000	3	GAP İdaresi, Halk,
Dişarbakır Büyük Şehir Belediyesi Ağaçlandırma Çalışması	10 771	4	Mardin Fidanlık Müdürlüğü ve Belediye
MARDIN İLİ	468 130	390	
Mardin Taçlandırma Projesi	31 465	26	GAP İdaresi, Valilik, Kaymakamlık, Belediye, Halk ve Mardin Fidanlığı
Mardin İli Nusaybin İlçesi Park Alanı Ağaçlandırması	12 000	10	
Mardin İli Yeşilli İlçesi Park Alanı Ağaçlandırması	2 000	2	
Mardin Kız Yurdu Etrafını Ağaçlandırması	1 830	2	
Mardin İli Kızıltepe İlçesi Ağaçlandırması	9 995	8	
Mardin Belediyesi Şehir Merkezi Ağaçlandırması	43 335	36	
Mardin İli Midyat İlçesi Ağaçlandırması	47 500	40	
Mardin İli Gelinkaya Beldesi Rekreasyon Amaçlı Ağaçlandırma Çalışması	8 500	7	
Mardin İli Midyat İlçesi Şenköy Belediyesi Park Alanı Ağaçlandırması	53 170	44	
Mardin İli Derik Belediyesi Park ve Rekreasyon Alanı Ağaçlandırması	17 850	15	
Mardin İli Yolbaşlı Belediyesi Park ve Rekreasyon Alanı Ağaçlandırması	1 000	1	
Mardin İli Nusaybin Kaymakamlığı ve Belediyesi Park ve Rekreasyon Alanı Ağaçlandırması	53 205	44	
Mardin Valiliği Ağaçlandırma Çalışması	125 000	104	
Mardin İli Mazıdağı İlçesi Ağaçlandırması	15 650	13	
Mardin İli Ömerli Belediyesi Ağaçlandırma Çalışması	19 025	16	
Mardin İli Dargeçit Belediyesi Ağaçlandırma Çalışması	4 305	4	
Mardin İli Acırlı Belediyesi Ağaçlandırma Çalışması	5 200	4	
Mardin İl Jandarma Komutanlığı Ağaçlandırma Çalışması	17 100	14	

SİRT İLİ	34 448	29	
Sirt Termal Mevki Park Ağaçlandırma Çalışması	8 848	7	GAP İdaresi, Halk, Mardin Fidanlık Müdürlüğü ve Belediye
Aydınlar Belediyesi Ağaçlandırma Çalışması	3 500	3	
Yessel Karani Belediyesi Ağaçlandırma Çalışması	3 500	3	
Sirt Belediyesi Ağaçlandırma Çalışması	9 000	8	
Sirt Kayabağlar Belediyesi Ağaçlandırma Çalışması	1 000	1	
Sirt Belediyesi Ağaçlandırma Çalışması	8 600	7	
SANLIURFA İLİ	240 130	200.5	
Sanlıurfa Tuzlanan Alanlarda Ağaçlandırma Çalışması	400	0,5	GAP İdaresi, Valilik,Halk, Mardin Fidanlık Müdürlüğü ve Belediye
Sanlıurfa Tünel Çıkış Ağı Ağaç.	59 500	50	
Sanlıurfa Siverek İlçesi Ağaçlandırma Çalışması	1 800	2	
Sanlıurfa Viranşehir İlçesi Ağaçlandırma Çalışması	64 480	54	
Sanlıurfa Harran Üniversitesi Yeni Yerleşkesi GAP İdaresi Hatıra Ormanı	6 500	5	
Sanlıurfa Halfeti İlçesi Yeni Yerleşim Yeri Ağaçlandırması	10 000	8	
Sanlıurfa Halfeti İlçesi Argıl Belediyesi Ağaçlandırması	7 350	6	
Sanlıurfa Kısas İlçesi Ağaçlandırması	1 100	1	
Sanlıurfa Viranşehir İlçesi Ağaçlandırması	4 000	3	
Sanlıurfa Halfeti Belediyesi Ağaçlandırma Çalışması	2 800	2	
Sanlıurfa Halfeti/Argıl Belediyesi Ağaçlandırma Çalışması	2 000	2	
Sanlıurfa Yukarı Göklü Belediyesi Ağaçlandırma Çalışması	2 000	2	
Harran Üniversitesi II Etap Ağaçlandırma Çalışması	25 000	20	
Sanlıurfa Zırhlı Tugay Ağaçlandırma Çalışması	4 500	4	
Sanlıurfa Jandarma Erozyon Önleme Amaçlı Ağaçlandırma Çalışması	48 700	41	
SIRNAK	10 650	9	
Sirnak Cizre Ağaçlandırma Çalışması	8 000	7	GAP İdaresi, Belediye, Mardin Fidanlık Müdürlüğü ve Halk
Sirnak İdil Belediyesi Ağaçlandırma Çalışması	2 650	2	
DİĞER	1 500	1	
ÇATOMLARIN Ağaçlandırılma Çalışması	1 500	1	GAP İdaresi ve ÇATOM Çalışanları
TOPLAM	1 156 354	959.5	

3.3.4. GAP BÖLGESİ KATI ATIK YÖNETİMİ

Toplum sağlığı ve çevre için büyük önem taşıyan “katı atık yönetimi” ülke için olduğu kadar GAP Bölgesi'nin de önemli sorunları arasındadır. Günümüzde nüfus artışına, teknolojik gelişmeye, sanayileşmeye ve kentleşmeye paralel olarak gerek miktar, gerekse içerik açısından hızla artan katı atıkların doğaya olumsuz etkileri önemli bir çevre problemi haline gelmiştir. Kentsel katı atıkların uygun biçimde biriktirilmesi, toplanması ve uygun değerlendirme tesislerine veya noktalarına taşınması, bu noktalardaki alıcı ortamda çevresel etki yönünden sakınca yaratmayacak biçimde bertaraf edilmesi yerleşim biriminde yaşayan halkın ve çevrenin sağlığı için en önemli unsurlardan birisidir.

Teknik ve finansman açısından yeterli olanaklara sahip olmayan GAP Bölgesi'ndeki yerel yönetimlerin yasal yükümlülüklerini yerine getirebilmelerine, halk ve çevre sağlığı açısından önemli bir sorun haline gelen katı atık yönetim sistemlerini oluşturmalarına yardımcı olmak ve uygulamaya yönelik bir proje stoku oluşturmak amacıyla GAP Bölgesi'nde yer alan 10 yerleşim (Adıyaman, Batman, Kilis, Siirt, Şırnak illeri ile Bismil, Kızıltepe, Nizip, Silvan, Viranşehir ilçeleri) yerini içeren GAP Bölgesi Katı Atık Yönetimi Projesi geliştirilmiş ve uygulamaya geçilmiştir.

Katı Atık Yönetimi Projesi 4 aşamalı olarak planlanmıştır:

- I. aşama: yer seçimi ve ön fizibilite çalışmalarını,
- II. aşama: fizibilite raporları ile SED ve ÇED çalışmalarını,
- III. aşama: uygulama projelerinin hazırlanmasını ve
- IV. aşama: uygulama çalışmalarını kapsamaktadır.

Projenin I. ve II. aşamalarının ihalesi Mayıs 2001'de GAP İdaresi'nce yapılmış olup, TÜSTAŞ Sinai Tesisler A.Ş yüklenici firma olarak seçilmiştir.

Mart 2002'de GAP Bölgesi Katı Atık Yönetimi Projesi'nin I. aşama çalışmaları tamamlanmış; ön fizibilite çalışmaları sonrasında mevcut durum tespiti yapılmış ve düzenli depolama için alternatif alanlar belirlenmiştir.

Yüklenici firmanın fizibilite çalışmaları ile ÇED ve SED kapsamındaki çalışmalarının 8 Aralık 2003'te onaylanması ile proje tamamlanmış ve ilgili belediyelere de gönderilmiştir.

Projenin III. Aşaması için çalışmalar 2004 yılı başında başlatılmıştır. Proje kapsamında yer alan yerleşimler nüfus, teknik kapasite ve çevresel açıdan değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirme sonucunda, proje kapsamında yer alan Adıyaman ve Batman İl merkezleri, öncelikli olarak ele alınması gereken yerleşimler olarak belirlenmiştir.

1. Adıyaman Katı Atık Düzenli Depolama Tesisi Uygulama Projesi

Adıyaman Katı Atık Düzenli Depolama Tesisi Uygulama Projesi'nin ihalesi 5 Mayıs 2004 tarihinde yapılmış; yüklenici firma ile 24 Haziran 2004 tarihinde sözleşme imzalanmıştır. 8 Temmuz 2004 tarihinde yer teslimi yapılarak işe başlanmıştır.

Proje Başlangıç Raporu, GAP İdaresi Başkanlığı'na sunulmuş ve 4 Ekim 2004 tarihinde onaylanmıştır.

Projenin II. Etap çalışması olan arazi ve sondaj çalışmaları tamamlanmış ve 10 Ocak 2005 tarihinde onaylanmıştır. Proje 13 Şubat 2006 tarihi itibariyle tamamlanarak belediyeye teslim edilmiştir.

2. Batman (Merkez) Katı Atık Düzenli Depolama Tesisi Uygulama Projesi

Projenin ihalesi 27 Ağustos 2004 tarihinde yapılmış ve 8 Ekim 2004 tarihinde yüklenici firma ile sözleşme imzalanmıştır. 21 Ekim 2004 tarihinde yer teslimi yapılarak işe başlanmıştır.

Proje Başlangıç Raporu, 27-29 Aralık 2004 tarihlerinde GAP İdaresi uzmanlarının, belediye ve yüklenici firma temsilcilerinin katılımı ile kurulan heyet tarafından yersel olarak tetkik edilmiş ve 5 Ocak 2005 tarihinde onaylanmıştır. Proje kapsamında III. Etap çalışmalarına devam edilmektedir.

3. Siirt Katı Atık Düzenli Depolama Tesisi Uygulama Projesi

Siirt Katı Atık Düzenli Depolama Tesisi Uygulama Projesi'nin ihalesi 23 Haziran 2005 tarihinde yapılmıştır. 3 Ağustos 2005'te yer teslimi yapılarak işe başlanmıştır. Proje'ye ait I. Etap çalışmalar tamamlanmış olup, arazi çalışmalarını kapsayan II. Etap çalışmalarına devam edilmektedir.

4. Nizip (Gaziantep) Katı Atık Düzenli Depolama Tesisi Uygulama Projesi

24 Mart 2006 tarihinde Nizip (Gaziantep) İlçesi için uygulama projesinin hazırlanması amacıyla ihaleye çıkmıştır.

3.3.5. CEYLANPINAR KANALİZASYON PROJESİ

Projenin amacı, Ceylanpınar İlçesi'nin evsel ve endüstriyel atık sularının mecraya içine alınması, bilahare bunların ilçe dışında tesis edilecek olan arıtma ünitesine taşınıp arıtılmasıdır.

Nisan 2006 itibariyle inşaatın tamamında nakdi gerçekleşme % 95 düzeyindedir. Fiziki gerçekleşme ise kanalizasyonda % 100, arıtma tesisinde % 95'dir.

3.3.6. KAHTA KANALİZASYON PROJESİ

Proje'nin amacı, Kahta kanalizasyon atıklarının, içme suyu kaynağı olarak da kullanılan Atatürk Baraj Gölü'nü ve Fırat Nehri'ni kirletmesiyle ortaya çıkan önemli sağlık sorunlarını çözmek üzere kanalizasyon ve atıksu arıtma tesisinin yapılmasıdır.

Nisan 2006 itibariyle inşaatın tamamında nakdi gerçekleşme % 64 düzeyindedir. Fiziki gerçekleşme ise kanalizasyonda % 100, arıtma tesisinde ise % 25'dir.

3.3.7. GAP BÖLGESİ KÖY İÇME SULARININ YAYGINLAŞTIRILMASI

Proje'nin amacı, GAP Bölgesi'nde bulunan susuz köylerin yeraltı suyu etütlerinin yapılarak bu köylerin hijyenik koşullarda sağlıklı içme suyu kaynağına kavuşturulmasıdır.

GAP Bölgesi'nde bulunan 9 ildeki susuz ve suyu yetersiz 560 köye içme suyu kaynağı temin edilmesi için 1998 yılında yer altı suyu etüt çalışmalarına başlanılmıştır. Çalışmaların 2010 yılında tamamlanması planlanmaktadır.

2005 yılında 52 kuyuda 10 127 m. olmak üzere 1999 –2005 yılları arasında toplam 263 kuyuda 57 781 m sondaj yapılmıştır.

Tablo 30 : Sondaj Çalışmalarının İllere ve Yıllara Göre Dağılımı

İller	Yıllar	Açılan Kuyu Sayısı (adet)	Kuru (adet)	Terk (adet)	Sulu (adet)	Metraj (m)
Adıyaman	1999	-	-	-	-	-
	2000	19	3	3	13	5 056
	2001	11	2	3	6	2 390
	2002	-	-	-	-	-
	2003	-	-	-	-	-
	2004	-	-	-	-	-
	2005	-	-	-	-	-
	Toplam (1999-2005)	30	5	5	20	7 446
Batman	1999	-	-	-	-	-
	2000	-	-	-	-	-
	2001	19	8	2	9	3 300
	2002	12	6	-	6	2 148
	2003	1	-	-	1	460
	2004	-	-	-	-	-
	2005	-	-	-	-	-
	Toplam (1999-2005)	32	14	2	16	5 908
Kilis	1999	-	-	-	-	-
	2000	28	4	5	19	4 924
	2001	-	-	-	-	-
	2002	-	-	-	-	-
	2003	-	-	-	-	-
	2004	-	-	-	-	-
	2005	-	-	-	-	-
	Toplam (1999-2005)	28	4	5	19	4 924
Mardin	1999	6	-	2	4	713
	2000	-	-	-	-	-
	2001	9	-	1	8	2 465
	2002	1	-	-	1	263
	2003	29	3	2	24	6 462
	2004	18	2	2	15	4 215
	2005	31	4	-	27	6 051
	Toplam (1999-2005)	65	9	7	79	20 169
Şanlıurfa	1999	4	1	-	3	566
	2000	1	-	-	1	225
	2001	5	1	2	2	717
	2002	1	-	-	1	352
	2003	-	-	-	-	-
	2004	2	-	1	1	317
	2005	14	10	2	2	1383
	Toplam (1999-2005)	14	12	5	10	3 560

Tablo 30: Sondaj Çalışmalarının İllere ve Yıllara Göre Dağılımı (devam)

İller	Yıllar	Açılan Kuyu Sayısı (adet)	Kuru (adet)	Terk (adet)	Sulu (adet)	Metraj (m)
Şırnak	1999	20	2	4	14	4 263
	2000	3	-	1	2	933
	2001	1	-	1	-	460
	2002	17	2	1	14	5 097
	2003	7	-	-	7	2 328
	2004	-	-	-	-	-
	2005	7	2	1	4	2 693
	Toplam (1999-2005)		55	6	8	41
Toplam	1999	30	3	6	21	5 542
	2000	51	6	8	37	11 138
	2001	45	11	9	25	9 332
	2002	31	8	1	22	7 860
	2003	37	3	2	32	9 250
	2004	20	2	2	16	4 532
	2005	52	16	3	33	10 127
	Toplam (1999-2005)		266	49	31	186

Not: Mardin Midyat Elbeğendi köyü kuyusu hem 2002 yılında hem de 2003 yılında, Mardin Ömerli Harmankaya-II- köyü kuyusu da hem 2004 hem de 2005 yılında ve Mardin Ömerli Duygulu köyü kuyusu da hem 2003 hem de 2005 yılında çalışıldığından bu tabloda ikişer kez değerlendirmeye girmişlerdir. Gerçekte aşağıdaki tabloda ifade edildiği gibi Mardin ili kuyu sayısı 91, toplam kuyu sayısı da 263'tür.

3.4. PLANLAMA ÇALIŞMALARI

3.4.1. ILISU BARAJ GÖLÜ ÇEVRESİ ALT BÖLGE GELİŞME PLANI HAZIRLANMASI

Ilisu Baraj Gölü Çevresi 1/25000 Ölçekli Alt Bölge Gelişme Planı ile gerek bu planın uygulanmasına yönelik yatırım programının ve gerekse de toplum kalkınması programlarını içeren bir eylem planı ve uygulama programının hazırlanması amaçlanmıştır.

Projede, Ilisu Barajı göl aynasından etkilenecek nüfusun yeniden yerleşimine yardımcı olmak, yaşam kalitesini artırmak ve yeni yaşamlarına toplumsal, kültürel, ekonomik ve çevresel uyumlarını kolaylaştırmak amacıyla yürütülecek uygulamalara ve uygulamalarda farklı taraflar arasında işbirliği ve koordinasyona çerçeve oluşturmak üzere, sözkonusu alt bölgeye ilişkin mekansal kullanım kararlarının üretilmesi planlanmıştır..

İlgili kuruluşlardan alınan görüşlerin doğrultusunda bir iş tanımı hazırlanmış ve proje 5 Eylül 2002'de ihale edilmiştir. Projenin sosyal, ekonomik, mekansal, çevre ve kültürel değerler olmak üzere birbiriyle ilişkili dört temel boyut üzerinde geliştirilmesi öngörülmüştür.

- Mevcut Durum Saptaması kapsamında Yeniden Yerleşim Amaçlı Ön Çalışmalar tamamlanmış; Diyarbakır, Batman, Mardin, Şırnak ve Siirt illeri köylerinde toplam 31 ön bilgilendirme toplantısı yapılmıştır.

- Yeniden İskan Edilecek ve Süreçten Kısmen Etkilenecek Nüfusa Yönelik Sosyo-Ekonomik Anket Çalışması kapsamında 63 adet 'Köy-Muhtar Anketi', 645 adet 'Hane Halkı Anketi' yapılmıştır. Anket sonuçlarına dayanarak Diyarbakır, Batman, Mardin, Şırnak ve Siirt illerinde tespit edilen 25 kırsal yerleşmede 31 Mayıs – 9 Haziran 2003 tarihleri arasında, 'Özellikli Nüfusa Yönelik Odak Grup Toplantıları' yapılmıştır. 25 kırsal yerleşme ekonomik ve mekansal açıdan köylerde yaşayan incelenerek yerleşime uygun alanlar, halkın görüşleri de alınarak belirlenmiştir. Yeniden İskan İçin Uygun Yerleşim Alanı Belirlenmesi'ne ilişkin çalışma tamamlanmıştır.
- İlisu Baraj Gölü Çevresi Alt Bölge Gelişme Planlaması Doğal Çevreye İlişkin Analiz Çalışması kapsamında 1/25 000 ölçekli Toprak Kabiliyeti Analizi tamamlanmıştır.
- Arkeolojik, kültürel, tarihsel ve folklorik (etnografik) çalışmalar tamamlanmıştır.

Proje çalışmaları Mayıs 2004'ten itibaren durmuştur.

3.4.2. MERKEZ KÖY VE KÖYE DÖNÜŞ KIRSAL KALKINMA PROJESİ

GAP Bölgesi'nde kırsal alanda düşük nüfuslu köy ve mezralardan oluşan dağınık bir yerleşim dokusu gözlenmektedir. Bu durum kırsal alana eğitim, sağlık, altyapı vb. hizmetlerin götürülmesini zorlaştırmakta, bu yatırımların maliyetini artırmaktadır. Bu nedenledir ki kırsal alanda insan kaynaklarının ve sosyal refahın geliştirilmesinde güçlüklerle karşılaşmakta, gerek kırsal ekonomi gerekse de sosyal gelişme göstergelerinin geliştirilmesinde yeterli etkinlik sağlanamamaktadır.

Proje'nin amacı; kamu tarafından sunulan sosyal hizmetlerin ve fiziksel ve sosyal altyapının gelişme potansiyeli bulunan köylerde yoğunlaştırılması yoluyla kırsal alanda cazibe merkezleri oluşturmak ve kırsal nüfusa yönelik hizmetlerin bu cazibe merkezleri üzerinden sunumunu sağlamaktır. Bu yolla nüfus hareketleri de yönlendirilebilecek, kırsal alanda kent nüveleri oluşturulabilecektir.

Projenin uygulaması için Diyarbakır Çüngüş İlçesi Yeniköy ve Siirt ili Sağırsu köyleri seçilmiştir. Bu iki köyün altbölge gelişme planları ve imar planları hazırlanmış, uygulamaya yönelik aksiyon planları geliştirilmiştir.

Aksiyon planının uygulanması için de öncelikle **Yeniköy** seçilmiştir. Bu köyde ilköğretim okulunun ve sağlık ocağının tadilatının yapılarak kapasitesinin geliştirilmesi, bağıcılığın ıslahı, gençler ve çocuklar için spor alanı inşası, çocuk parkı yapımı ve yaygın eğitim hizmetlerinin yürütülebilmesi için Çok Amaçlı Toplum Merkezleri kurulması programa alınmıştır. Bu çerçevede uygulamaya yönelik olarak Kasım 2003'te **Diyarbakır** Valiliği ile işbirliği protokolü düzenlenerek uygulamalara başlanmış ve aşağıdaki faaliyetler yürütülmüştür.

- Bağıcılığın ıslahına yönelik 15 çiftçinin 75 dekarlık arazisinde Amerikan asması dikimi gerçekleştirilmiştir.
- Okulun ve sağlık ocağının tadilatı ve, ÇATOM kuruluş çalışmaları tamamlanmıştır.
- Spor alanı ve çocuk parkı kurulması için gerekli malzemeler temin edilmiş ve bunların yapımına ilişkin çalışmalar da gerçekleştirilmiştir.

Aksiyon planının uygulanması aşamasında 28 Eylül 2004'te Siirt Valiliği ile 2 yıl süreli bir işbirliği protokolü düzenlenerek **Siirt İli Merkez İlçesi**'ne bağlı **Sağırsu** ve çevre köylerinde de çalışmalar başlatılmış olup, bu kapsamda aşağıdaki faaliyetler yürütülmüştür.

- Merkez ilçeye bağlı Koçlu Köyü'nde faaliyette bulunan ilköğretim okulunun çatı yapım işi Temmuz 2005'te tamamlanmıştır.
- Merkez ilçeye bağlı Çelköy'de faaliyette bulunan ilköğretim okulunun bakım ve onarım işleri Temmuz 2005'te tamamlanmıştır.
- Köyün içinde bulunan harabe ve metruk evlere ait enkazların tehlike arz etmesi nedeniyle, başlatılan enkaz kaldırma çalışmaları Temmuz 2005'te tamamlanmıştır.
- Merkez ilçeye bağlı Sağırsu köyü sağlık ocağı ve ilköğretim okulu bakım ve onarım işleri Temmuz 2005'te tamamlanmıştır.
- Okul önünde öğrencilerin spor yapabilmeleri için bir spor alanı ile 48 metre uzunluğunda 3 metre yüksekliğinde taş duvar yapım işi tamamlanmıştır.
- Sağırsu Köyü'nde mevcut içme suyu tesisi ihtiyaca cevap veremeyecek durumda olduğundan dolayı bir etüt çalışması yapılmış ve bunun neticesinde bir keşif raporu düzenlenmiştir. Keşif raporu doğrultusunda 3340 metre boru döşemesi işi, 2 adet kaptaj ile 2 adet biriktirme deposu inşaatı işine 2 Aralık 2005 tarihinde başlanılmış olup, ay sonunda köy içine su verilmiştir.

Bundan sonraki aşamada uygulanacak kalkınma programlarına ilişkin talepler değerlendirme kapsamına alınmıştır.

3.5. FİZİKİ PLANLAMA ÇALIŞMALARI

3.5.1. GAP BÖLGESİ HALİHAZIR HARİTA YAPIMI

Projenin amacı, GAP Bölgesi içerisindeki il, ilçe ve belde belediyeleri gibi yerleşim yerleri için gerekli olan imar planı, içme suyu, kanalizasyon, yağmur suyu, elektrik hatları, tele iletişim, doğal gaz, bayındırlık projeleri, kamulaştırma, yol ve arazi düzenlemesi gibi her türlü altyapı projelerine altlık olması için, halihazır haritası olmayan veya haritası olup güncelliğini kaybetmiş olan yerleşim yerlerinin halihazır haritalarının yaptırılmasıdır.

Halen 195 adet Bölge belediyesinin 190 adedinin (% 97.43'ünün) halihazır haritası mevcut durumdadır. GAP İdaresi'nce 87 yerleşim yeri ve aşağıdaki alanlarda dahil olmak üzere, toplam 150 bin hektarın üzerinde alan için halihazır harita alımı çalışması yapılmıştır.

- 1- Diyarbakır Arıtma Tesisi,
- 2- Midyat Arıtma Tesisi,
- 3- Siverek (Şanlıurfa) arıtma tesisi,
- 4- Bismil Kıyı Kenar Çizgisi Haritası
- 5- Harran Üniversitesi kampus alanı,
- 6- Şanlıurfa Uluslararası Havalimanı sahası,
- 7- Şanlıurfa Uluslararası Havalimanı (İlave)
- 8- Acırlı (Midyat - Mardin) Elet Mevkii Türbe Yeri Düzenleme Projesi,
- 9- Zeugma Antik Şehir Geçici Müze Yeri

- 10- Siirt Organize Hayvancılık Bölgesi
 11- Halfeti Kıyı Kenar Çizgisi Haritası,
 12- Mardin Organize Sanayi Bölgesi.

Batman (Merkez), Kozluk (Batman), Nizip (Gaziantep), Nusaybin (Mardin), Siverek (Şanlıurfa), Akçakale (Şanlıurfa) yerleşim yerlerine ait haritalar BUA kapsamında yaptırılmış olup orijinalleri İller Bankası'na verilmiştir.

Ayrıca başka kurum ve kuruluşlar tarafından yaptırılan ve aşağıda sıralanan harita işlerinin kontrolleri yapılarak, onaylanmıştır.

- 1- İkkiköprü (Batman) yerleşim yeri,
- 2- Diyarbakır (Merkez) Organize Sanayi Bölgesi,
- 3- Ziyaret (Siirt) yerleşim yeri,
- 4- Siirt (Merkez) Afet Konutları yeri (ilave) ,
- 5- Gölpınar (Şanlıurfa) piknik mesire yeri,
- 6- Akçakale (Şanlıurfa) yerleşim yeri (ilave + revizyon) (03.03.1997),
- 7- Bismil – Köseli Köyü (Diyarbakır) Fabrika Sahası Haritası,
- 8- Batman (Merkez) Organize Sanayi Bölgesi,
- 9- Siirt (Merkez) Organize Sanayi Bölgesi Sahası,
- 10- Akçakale (Şanlıurfa) Yerleşim Yeri Haritası (2000),
- 11- Mardin (Merkez) Çimento Fabrika Sahası Haritası,
- 12- Akabe (Şanlıurfa) S.S. EVREN Küçük Sanayi Sitesi Haritaları
- 13- Ceylanpınar (Şanlıurfa) Yerleşim Yeri

Tablo 31 : GAP İdaresi Tarafından Yaptırılmış Olan Harita Alımı İşleri

	İl / Belde adı	İşin adı	Başlama-Bitiş tarihi	Alan (ha)
Adıyaman				
1	Merkez	İlave+Revizyon	1993-1993	776.0
2	Merkez	İlave+Revizyon	1992-1993	712.0
3	Merkez	Revizyon	1992-1993	271.5
4	Akıncılar	Yeni Harita	2001-2002	854.1
5	Besni	İlave	1992-1993	700.0
6	Çakırhöyük	Yeni Harita	1993-1994	570.1
7	Eskiköy	Yeni Harita	1996-1997	171.8
8	İnlice	Yeni Harita	1996-1997	366.6
9	Kesmetepe	Yeni Harita	1993-1994	637.1
10	Kösececi	Yeni Harita	1998-1999	340.0
11	Pınarbaşı	Yeni Harita	2000-2001	333.5
12	Sarıyaprak	Yeni Harita	1996-1998	424.0
13	Suvarlı	Yeni Harita	1998-1999	320.0
14	Şambayat	Yeni Harita	1993-1994	542.2
15	Yaylakonak	Yeni Harita	1996-1998	498.0
16	Hasancık	Yeni Harita	2004-2004	436.70
17	Atakent	Yeni Harita	2004-2004	904.20
18	Üçgöz	Yeni Harita	2004-2004	564.10
19	Gölbaşı	Yeni Harita	2004-2004	1945.0
20	Çelikhan	Yeni Harita	2004-2005	954.90
21	Samsat	Yeni Harita	2005-2006	684.0
Toplam alan (ha)				13 005.8
Diyarbakır				
1	Merkez	Artma Tesisi	1992-1993	435.0
2	Merkez	Yeni Harita	1997-2002	78.000
3	Bismil	Yeni Harita	1992-1992	2 209.0
4	Çınar	İlave+Revizyon	1992-1992	241.0
5	Bismil	Kıyı Kenar Çalışması	1993-1993	272,50

6	Bağlar	Merkez Haritası	1997-2002	
7	Bağırar	Kapsamında	1997-2002	
8	Sur	Merkez Haritası	1997-2002	
9	Yenişehir,	Kapsamında	1997-2002	
10	Kayapınar	Merkez Haritası	1997-2002	
11	Çanklı	Kapsamında	1997-2002	
12	Çüngüş	Yeni Harita	2005-2006	305.0
Toplam alan (ha)				81 462.5
Gaziantep				
1	Araban	İlave	1992-1993	214.0
2	Araban	İlave	1993-1994	115.0
3	Boğaziçi	Yeni Harita	1996-1997	818.5
4	Burç	İlave	2000-2001	156.30
5	Cevizli	İlave	2000-2001	76.10
6	İslahiye	İlave	1996-1997	913.3
7	Nizip	İlave	1991-1992	28.0
8	Nurdağ	İlave+Revizyon	1992-1993	488.0
9	Salkım	Yeni Harita	1996-1997	499.0
10	Yeşildere	Yeni Harita	1996-1997	1 113.0
11	Nizip	Zeuğma Antik Şehri Geçici Müze Yeri	2001-2002	25.0
Toplam alan (ha)				4 446.2
Mardin				
1	Merkez	Organize Sanayi	1996-1998	349.0
2	Acırlı	Bölgesi		
3	Dikmen	Elet Mevkii Türbe Yeri	1996-1997	109.6
4	Geçinkaya	Yeni Harita	1996-1997	357.8
5	Girmeli	Yeni Harita	1996-1997	378.5
6	Kabala	Yeni Harita	1996-1997	487.6
7	Kılavuz	Yeni Harita	1996-1998	755.0
8	Midyat	Yeni Harita	1996-1996	170.0
9	Nusaybin	Artma Tesisi	1992-1993	40.0
10	Savur	İlave	1991-1992	660.0
11	Söğütlü	Yeni Harita	1993-1994	572.0
12	Sürgücü	Yeni Harita	1993-1994	379.1
13	Şenköy	Yeni Harita	1996-1998	300.0
14	Yüceli	Yeni Harita	1993-1994	493.70
		Yeni Harita	2000-2000	297,30
Toplam alan (ha)				5 349.6
Siirt				
1	Atabağı	Yeni Harita		780.4
2	Baykan	İlave+Revizyon	1993-1994	184.0
3	Beğendik	Yeni Harita	1991-1992	123.0
4	Eruh	Yeni Harita	2000-2002	582.2
5	Gözpınar	Yeni Harita	1992-1992	394.0
6	Kayabağlar	Yeni Harita	1993-1994	373.7
7	Kurtalan	Yeni Harita	1993-1994	3 505.2
8	Pervari	Yeni Harita	1996-1997	287.0
9	Şirvan	Yeni Harita	1997-1998	331.3
10	Merkez	Organize Hayvancılık Bölgesi	1998-1998 2002-2002	150.0
11	Merkez	Yeni Harita	2002-2003	5870,2
Toplam alan (ha)				12 580.9
Şanlıurfa				
1	Siverek	İlave+revizyon	1991-1992	1 658.0
2	Merkez	Harran Ün. Alanı	1993-1993	660.0
3	Merkez	Uluslr. Havaaln.	1993-1994	2 274.1
4	Merkez	Uluslr Havaaln.	1993-1995	İlave
5	Akçakale	İlave	1991-1992	100.0
6	Birecik	Yeni Harita	2001-2002	1091.3
7	Bozova	İlave	1992-1993	290.0
8	Gürakar	Yeni Harita	2001-2002	729.8
9	Halfeti	Yeni Harita	2000-2001	69.20
10	Harran	İlave	1993-1993	304.0

11	Karaköprü	İlave+Revizyon	1993-1994	2 544,0
12	Viranşehir	Yeni Harita	1992-1993	2 580,0
13	Siverek	Artırma Tesisi	1992-1993	100,0
14	Halfeti	Kıyı Çalışması	2002-2002	26,0
15	Viranşehir	Yeni Harita	2002 – 2003	3400,0
16	Yaylak	Yeni Harita	2004-2004	680,0
17	Suruç	Yeni Harita	2004-2005	2817,0
18	Onbimisan	Yeni Harita	2004-2005	2622,0
Toplam alan (ha.)				21 945,4
Batman				
	Merkez	İlave	1991-1992	1 950,0
	Kozluk	İlave+revizyon	1991-1992	606,0
	Balıpınar	Yeni Harita	2001-2002	450,70
	Hisarköy	Yeni Harita	2000-2001	418,0
Toplam alan (ha)				3 424,7
Kilis				
	Merkez	İlave+Revizyon	1992-1993	269,0
Şırnak				
	Merkez	Yeni Harita	1998-2000	1.361,30
	Başverimli	Yeni Harita	2000-2001	847,0
	Beytüşşebap	Yeni Harita	1998-1999	344,0
	Cizre	Yeni Harita	1998-2001	1.938,30
	İdil	Yeni Harita	1998-1999	910,0
	Kasrik	Yeni Harita	2000-2001	191,40
	Sırtköy	Yeni Harita	2000-2000	365,0
	Silopi	Yeni Harita	1996-2001	1.258,0
	Şenoba	Yeni Harita	2001-2002	386,8
	Uludere	Yeni Harita	1998-1999	173,0
	Çalışkan	Yeni Harita	2004-2005	518,50
Toplam alan (ha)				8 293,3

Ömerli (Mardin), Samsat (Adıyaman), Çüngüş (Diyarbakır) ve Besni (Adıyaman) yerleşimlerinin halihazır harita yapım işleri de 2005 yılında ihale edilerek 2006 yılı başında tamamlanmıştır. Hilvan (Şanlıurfa) yerleşimi için 14 Nisan 2006 tarihinde, Ortaköy (Mardin) yerleşimi için ise 1 Mayıs 2006 tarihinde işe başlama verilmiştir.

3.5.2. İMAR PLANLAMA

Projenin amacı, GAP Bölgesi'ndeki belediyelerde, sağlıklı kentleşme ve düzenli gelişmeyi sağlayabilmek ve gelecekte yapılacak altyapı vb. projeler için altlık teşkil etmektir.

Proje ile öncelikle halihazır haritaları GAP İdaresi'nce yaptırılan, gelişme potansiyeli yüksek olan kentsel yerleşmeler ile yeni kurulan belediyelerin ve imar planlarının yenilenmesine ihtiyaç duyulan diğer belediyelerin 1/5000 ölçekli nazım imar ve 1/1000 ölçekli uygulama imar planlarının üretilmesi hedeflenmiştir.

GAP İdaresi, ülkemizde önemli bir yenilik olarak imar planları yapımını katılımcı bir yaklaşımla ele almaktadır. Bu yolla hem yerel istem ve sorunların planlama sürecine daha düzenli akması sağlanmakta, hem de gerek yerel yönetimler, gerekse de halkta plan kavramının benimsenmesi amaçlanmaktadır.

GAP Bölgesi'nde Mayıs 2006 itibariyle, mevcut 195 belediyenin 184'ünün (% 94) imar planı mevcuttur. Bunlardan 55 adedi (% 30) GAP İdaresi tarafından yaptırılarak onaylanmış, 4 adet imar planı çalışması (Pınarbaşı – Adıyaman, Şirvan – Siirt, Pervari – Siirt, Uludere – Şırnak) ise

henüz devam etmektedir. Kurtalan (Siirt) imar planı Kasım 2005 ve İdil (Şırnak) imar planı Ocak 2006'da onaylanmıştır. 2006 yılı içinde ihalesi yapılması planlanan Beytüşşebap (Şırnak) ve Onbirisan (Şanlıurfa) yerleşimlerinin imar planlarına ilişkin Taşkın Etüdü raporları, ilgili kurumlar tarafından tamamlanmıştır. Onbirisan (Şanlıurfa) yerleşimi için 25 Mayıs 2006 tarihinde, Beytüşşebap (Şırnak) yerleşimi için ise Haziran ayı içinde ihaleye çıkılacaktır.

Tablo 32 : GAP İdaresi'nce Yaptırılan İmar Planları Tablosu

YILLAR/İLLER	ADİYAMAN	BATMAN	DİYARBAKIR	GAZİANTEP	KİLİS	MARDİN	SIİRT	ŞANLIURFA	ŞIRNAK	TOPLAM
1993				*Nizip		*Nusaybin		*Akçakale *Siverek	*Merkez	5
1994	*Besni *Gölbaşı	*Merkez *Kozluk *Sason	*Bismil *Çınar *Silvan	*Çermik *Ergani *Oğuzeli *Yavuzeli			*Mazıdağı *Yeşilli			17
1995		*İkiköprü			*Merkez			*Bozova *Viranşehir		4
1996	*Merkez *Kesmetepe									2
1997	*Çakırhöyük *Eskiköy					*Savur *Dikmen *Girmeli *Kılavuz *Sümer	*Eruh	*Karaköprü		9
1998	*İnlice			*Boğaziçi *İslahiye *Salkım *Yeşildere		*Gelinkaya				3
1999							*Kayabağlar			4
2000						*Sürgücü				1
2001	*Sarıyaprak *Yaylakonak					*Kabala *Söğütlü				4
2002						*Yüceli			*Sırtköy	2
2003	*Suvarlı *Köseceli									2
2004										
2005							*Kurtalan			1
2006	*Pınarbaşı (*)						*Pervari(*) *Şirvan (*)		*İdil *Uludere(*)	5
2007										
TOPLAM	12	4	5	9	1	13	6	5	4	59

(*) Devam Eden İmar Planı Çalışmaları

Mart 2006 itibarıyla, GAP İdaresince yaptırılan ve onaylanan toplam imar planı sayısı 55'dir, 4 adet imar planı çalışması ise henüz devam etmektedir.

Tablo 33 : 2005-2006 Yıllarında İdaremizce İhalesi Yapılmış Olan ve Devam Eden İmar Planı İşleri

Yerleşim Adı	İhale Tarihi	Sözleşme Bedeli	Sözleşme Tarihi	Yüklenici Firma	Alan (Hektar)	İşe Başlama Tarihi	İşin Süresi (Takvim Günü)	İşin Bitiş Tarihi	Yapılan Ödemeler (%)
Kurtalan (Siirt)	02.12.2003	44.475 YTL	28.01.2004	BHA İmar Planlama Mühendislik Müşavirlik Sanayi Ticaret Ltd. Şti.	900	10.02.2004	240	14.11.2005	100
İdil (Şırnak)	04.12.2003	22.250YTL	30.01.2004	Atılım Şehir Planlama Mühendislik İnşaat Sanayi Ticaret Ltd. Şti.	500	13.02.2004	240	18.01.2006	100
Pervari (Siirt)	08.11.2004	24.900 YTL	29.11.2004	Planevi Şehircilik Planlama Organizasyon Taahhüt Ticaret İthalat İhr. Ltd. Şti.	110	13.12.2004	150	(*)	40
Şirvan (Siirt)	10.11.2004	18.890 YTL	29.11.2004	AKS Planlama ve Mühendislik Ltd. Şti.	100	13.12.2004	150	(*)	40
Pınarbaşı (Adıyaman)	21.07.2005	24.460 YTL	16.08.2005	Şahin KAYNAR Serbest Şehircilik Bürosu	150	29.08.2005	150	(*)	Yapılmamıştır.
Uludere (Şırnak)	05.12.2005	29.490 YTL	30.12.2005	Planevi Şehircilik Planlama Organizasyon Taahhüt Ticaret İthalat İhr. Ltd. Şti.	140	14.01.2006	210	(*)	Yapılmamıştır.

(*) Planların yüklenicide kaldığı süre olup, imar planlarının inceleme ve onay için İdare, belediyesi ve ilgili kurumlarda geçen süreler buna dahil değildir.

3.6. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER VE AVRUPA BİRLİĞİ DESTEKLİ PROJELER

3.6.1. GAP BÖLGESİ'NDE ENTEGRE BÖLGESEL KALKINMANIN GÜÇLENDİRİLMESİ VE SOSYO-EKONOMİK FARKLILIĞIN GİDERİLMESİ PROJE PAKETİ

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) arasındaki Teknik İşbirliği Programı ve Ülke Strateji Notu kapsamında “GAP Bölgesi”nde Entegre Bölgesel Kalkınmanın Güçlendirilmesi ve Sosyo-Ekonomik Farklılıkların Giderilmesi” başlığıyla bir ortak proje paketi oluşturulmuş ve uygulamaya konulmuştur. UNDP’nin, daha çok model arayışı ve danışmanlık hizmeti niteliğinde olan projeleri içeren 5.2 milyon dolar tutarındaki Program’a yönelik, aşağıdaki başlıklarda sınıflandırılan 28 alt-projenin uygulanması için gerekli desteği sağlaması planlanmıştır.

Proje paketine ilişkin imzalanan Program Destek Belgesi 18 Mart 1997 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanarak işlerlik kazanmıştır.

Dört ana başlık altında sınıflandırılan alt-programlar şunlardır:

Sosyal Sürdürülebilirliğin Teşvik Edilmesi ve Sosyal Hizmetlerin Geliştirilmesi

- Katılımcı Proje Hazırlama ve Uygulama Konusunda Kamu Kuruluşlarındaki İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi ve Kurumsal Kapasitenin Artırılması (9 GAP İli)
- Kadının Statüsünü Yükseltmeye ve Yerel Kalkınma Sürecine Daha Fazla Katılımını Sağlamaya Yönelik Pilot Proje (Adıyaman, Diyarbakır)
- GAP Bölgesi’nde Çevresel/Ekolojik Değişimler, Halk Sağlığı Üzerindeki Etkileri ve Türkiye’deki Sıtma Savaş Hizmetleri Araştırması (Şanlıurfa ve çevresindeki GAP İlleri)
- GAP Bölgesel Araştırma ve Geliştirme Merkezi’nin Kurulması (Şanlıurfa)
- Göçer Grupların Kalkınma Sürecine Entegrasyonu (1. Aşama) (Diyarbakır)
- GAP Sosyal Eylem Planı’nda ve Sosyal Araştırma Çalışmalarında Yeralan Önerilerin Hayata Geçirilmesi (GAP Bölgesi)
- Seçilmiş Köylerdeki ve Gecekondu Alanlarındaki Eğitim Kurumlarının Güçlendirilmesi (Şırnak)
- Kırsal Alanlarda Okul Servis Otobüsü Hizmetleri ile İlgili Pilot Uygulama (Şırnak)
- GAP Bölgesi Sosyo-Ekonomik Durum Araştırması (GAP Bölgesi)

Tarımsal Sürdürülebilirliğin Teşvik Edilmesi ve Kırsal Üretkenliğin Geliştirilmesi

- GAP Bölgesi’nde Çiftçi Eğitimi ve Kurumsal Gelişme İle İlgili Pilot Uygulama, (GAP Bölgesi)
- Tarımsal Araştırma ve Geliştirme Projesi, (2. aşama), (Harran Üniversitesi Koruklu Araştırma Enstitüsü)
- Çiftçi Yayım ve Eğitimi Hizmetlerinin Etkinliğinin Geliştirilmesi İçin Eğiticilerin Eğitimi, (Şanlıurfa-Harran Ovası)
- GAP Bölgesi’nde Tarımsal Sürdürülebilirliğin Belirlenmesine Yönelik Danışmanlık Hizmeti, (GAP Bölgesi)
- Harran Ovası’nda Entegre Ürün Yetiştirme Hizmetlerine ve Eğitime Yönelik Bir Demonstrasyon Çiftliği Kurulması, (Şanlıurfa-Harran Ovası)

Ekonomik Geçirirlik İçin Yerel Girişimcilik ve Sanayi Kalkınmasının Teşvik Edilmesi

- GAP Bölgesi'nde Sulama Dışı Kırsal Alanlarda Üretim ve Gelir Yaratıcı Fırsatların Geliştirilmesi (1. aşama) (9 GAP İli)
- Kentsel Enformel Sektörde İstihdamın Artırılması ve İş İmkanları Yaratılması (Diyarbakır)
- GAP Master Planı'nın Güncelleştirilmesi ve Gözden Geçirilmesi Çalışması (GAP Bölgesi)
- GAP Bölgesi'nde Bir Ekonomik Kalkınma Ajansı (EKA) kurulması (GAP Bölgesi)
- GAP Bölgesi'nde Doğal Kaynakların Geliştirilmesi, İşletilmesi ve Yönetiminde Yap-İşlet-Devret Yaklaşımının Geçerliliğinin Araştırılması (Şanlıurfa)
- Diyarbakır İli'nde Köy Kadınları İçin Gelir Getirici Bir Etkinlik Olarak Cevizli Sucuk Üretim ve Pazarlama Ağının Oluşturulması (Diyarbakır)

Sürdürülebilir İnsan Yerleşimlerinin Teşvik Edilmesi

- Adıyaman ve Yerel Gündem 21 İçin Eko-Kent Planlama Yaklaşımı (Adıyaman)
- Arazi Kullanım Planlaması ve Yönetimi Aracılığıyla Sürdürülebilir Mekansal Örgütlenmenin Yapılandırılması (GAP Bölgesi)
- Şanlıurfa, Halfeti'de Kırsal/Kentsel Bütünleşme Programları (Şanlıurfa-Halfeti)
- Batman'da Sürdürülebilir Kentsel Yaşam ve Toplumsal Kalkınma Programları (Batman-Hasankeyf)

Doğal Kaynakların Optimal Düzeyde Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması

- GAP Bölgesi Çevre Yönetimi Çalışması (Biyolojik Çeşitlilik Projesi) (9 GAP İli)
- Küçük Yerleşimlerde Kentsel Atık Suların Yeniden Kullanımı (Şanlıurfa)
- GAP Bölgesi'ndeki Orman Kaynaklarının Geliştirilmesi (GAP Bölgesi)
- GAP Bölgesi'nde Çok Amaçlı Bitki Yetiştirme Alanı (Arboretum) Oluşturulması (I. aşama) (GAP Bölgesi)

Planlanan 28 alt projeden üçüncüsü olan "GAP Bölgesi'nde Çevresel/Ekolojik Değişimler, Halk Sağlığı Üzerindeki Etkileri ve Türkiye'deki Sıtma Savaş Hizmetleri Araştırması"ndan ayrılan "Türkiye'deki Sıtma Birimlerinin Ulusal Kapasitelerinin Artırılması Projesi" yeni bir proje olarak pakete 29. alt proje olarak eklenmiştir.

Ayrıca, pakete İsviçre fonlarından sağlanan hibe ile 4 yeni proje daha ilave edilmiş ve paketin finansmanının Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, GAP İdaresi ve diğer üçüncü ülkeler tarafından üstlenilmesi kararlaştırılmıştır. Buna göre programın bütçesi 5.9 milyon ABD Dolarına yükseltilmiştir. Bu projeler şunlardır:

- Mardin Katılımcı Kentsel Rehabilitasyon Projesi (Mardin)
- Gençlik İçin Sosyal Gelişim Projesi (GAP Bölgesi)
- Yardıma Muhtaç Çocuklar Projesi (GAP Bölgesi)
- Yeni Ufuklar Projesi (GAP Bölgesi)

Daha sonra, paket kapsamındaki projelerden 7. ve 8. projeler birleştirilerek Taşınabilir Eğitim Projesi adı altında uygulanmıştır.

Sürdürülebilir Kalkınma Programı kapsamında bitirilen projeler şunlardır;

1. GAP Bölgesi'nde Bir Ekonomik Kalkınma Ajansı (EKA) Kurulması (Proje No 18)
2. Türkiye'de Sıtma Birimlerinin Ulusal Kapasitelerinin Artırılması (Proje No 29)
3. Şanlıurfa-Halfeti'de Kırsal/Kentsel Bütünleşme Programı (Proje No 23)
4. GAP Master Planı'nın Güncelleştirilmesi ve Gözden Geçirilmesi (GAP Bölge Kalkınma Planı), (Proje No 17)
5. Adıyaman, Yerel Gündem 21 İçin Eko-Kent Planlama Yaklaşımı (Proje No 21)
6. Küçük Yerleşimlerde Kentsel Atık Suların Yeniden Kullanımı (Proje No 26)
7. Eğitimde Kurumsal Sistemin Güçlendirilmesi ve Kırsal Alanlarda Okula Erişimin İyileştirilmesi (Taşınabilir Eğitim Projesi), (Proje No 7-8)
8. Kentsel Enformel Sektörde İstihdamın Artırılması ve İş İmkanlarının Yaratılması, (Prj. No 16)
9. Mardin Katılımcı Kentsel Rehabilitasyon Projesi (Proje No 30)
10. Yeni Ufuklar Projesi (Proje No 33)
11. Biyolojik Çeşitlilik Projesi (Proje No 25)
12. Gençlik İçin Sosyal Gelişim Projesi (1. Aşama), (Proje No 31)

- Gençlik İçin Sosyal Gelişim Projesi (1. Aşama): Programın uygulama süresinin ilk aşaması olan 1996-2002 dönemi tamamlanmıştır. 2004 yılından itibaren, ikinci aşamaya geçilmiştir. İkinci aşama; gençlerin istihdamı için beceri ve meslek edindirme eğitimlerini amaçlamaktadır.

2005 Yılında Uygulamaya Konulan Projeler

- Gençlik İçin Sosyal Gelişim Projesi (2. Aşama)
- Sokakta Çalışan Çocukların Rehabilitasyonu (Batman, Şanlıurfa, Gaziantep)
- Kadının Sosyo-Ekonomik Açısından Güçlendirilmesi

3.6.2. GAP BÖLGESEL KALKINMA PROGRAMI

Avrupa Birliği (AB), GAP İdaresi ve Hazine Müsteşarlığı arasında 7 Aralık 2001 tarihinde imzalanan finansman anlaşması ile yürürlüğe girmiştir.

2002 yılından itibaren 5 yıllık bir uygulama dönemi kapsayan ve toplam bütçesi 47 milyon Avro olan program, AB tarafından sağlanan hibe finansman ile uygulanmaktadır.

Program ile;

- i) Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan insanların ekonomik ve sosyal koşullarının iyileştirilmesi,
- ii) İstikrarlı ekonomik büyümeye katkıda bulunulması,
- iii) Bölgesel Eşitsizliklerin azaltılması,
- iv) Bölge'nin üretkenliğinin ve istihdam kapasitesinin artırılması amaçlanmıştır.

GAP Bölgesel Kalkınma Programı kapsamında üç bileşen yer almaktadır:

- i) Küçük ve Orta Ölçekli Girişimcileri Destekleme Projesi
- ii) Kültürel Mirasın Geliştirilmesi Projesi
- iii) Kırsal Kalkınma Projesi

Projenin 3 bileşeninde de faaliyetlere devam edilmiştir. Yapılan çalışmalar bu 3 proje detayında ayrıntılı olarak verilmektedir.

4. 2005 YILINDA YÜRÜTÜLEN DİĞER ÖNEMLİ FAALİYETLER

4.1. ÇOCUK OKUMA ODALARI PROJESİ

Ülkemizin nüfus ve yüzölçümü açısından %10'unu oluşturan GAP Bölgesi'nde son yirmi yıldır kırdan kente hızlı ve yoğun bir göç yaşanmış; bu durum işsizlik sorununu ve yoksulluğun etkilerini artırmıştır. Kırdan kente göç edenler çoğunlukla çok düşük ücret/gelir karşılığı, marjinal alanlarda, kayıt dışı ya da mevsimlik işlerde çalışmakta; çocuklar da hane geçimine katkıda bulunmaları amacıyla çalıştırılmaktadır. Yapılan araştırmalar yoksulluktan en fazla etkilenen grupların kadınlar ve çocuklar olduğunu göstermektedir. Kadınların sosyal ve ekonomik konumlarının iyileşmesi ise doğrudan hane refahına yansımaktadır. GAP İdaresi tarafından kalkınmanın özel hedef grupları olarak genç kız ve kadınlar ile çocukların durumunun iyileştirilmesine, özellikle çocukların eğitimde başarılarının artırılmasına yönelik olarak bütüncül ve entegre bir yaklaşımla projeler yürütülmektedir. Bu projelerden biri de Çocuk Okuma Odaları Projesi'dir.

GAP Bölgesi'nin nüfusu oldukça genç ve dinamik bir yapıya sahiptir. Bölge nüfusunun yaklaşık yarısını çocuklar (% 41) oluşturmaktadır ve çocuk sayısının fazlalığı, eğitim ve çocuklara yönelik hizmetlerde yetersizliklere yol açmaktadır.

Çocukların fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal gelişimlerinin en hızlı olduğu 0-6 yaş arası dönemdeki gelişmeler daha sonraki dönemlerini büyük ölçüde etkilemektedir. Bu nedenle okul çağındaki çocukların yanı sıra okul öncesinde de çocuklara eğitim fırsatlarının yaratılmasına gereklilik bulunmaktadır. Yoksul ve eğitimsiz hanelerde çocuklar okula devam edebilseler bile ders çalışabilecekleri ve kendilerini geliştirebilecekleri yeterli ortam olmadığından dolayı yeterince ders çalışmamakta; bir kısmı da erken yaşta çalışmaya başlamaktadırlar. Ayrıca altyapı yetersizliği, çok çocukluluk, yoksulluk, cinsiyet ayrımcılığı, çocuk kavramının yeterince yerleşmemesi, spor olanaklarının yetersizliği, sosyal ve kültürel faaliyetlerin azlığı, eğitim materyali eksikliği, yetersiz beslenme, sağlık ve hijyen sorunları, bilgi teknolojilerine ulaşamama, oyun oynanacak sosyal mekanların yokluğu gibi sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunlara bağlı olarak okula gönderilmeme, okula devamsızlık ve başarısızlık, çocuk işçiliği, suça yönelme ve madde bağımlılığı gibi daha büyük sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Çocuk Okuma Odaları'nda hedef grup 4-6 ve 7-14 yaş grubu çocuklardır.

- **Erken çocukluk programları:** 4-6 yaş grubu çocuklara yönelik oyun, resim, müzik vb.
- **Eğitim programları:** bilgisayar, etüt, derslere destek çalışmaları, kitap okuma ve anlatma seansları vb.
- **Sanatsal ve kültürel programlar:** tiyatro/ drama, resim, müzik, halk oyunları vb.
- **Spor faaliyetleri:** basketbol, masa tenisi vb.
- **Çocuklara ve ailelere yönelik rehberlik faaliyetleri**
- **Aile görüşmeleri**
- **Annelere yönelik sağlık, anne- çocuk eğitimi , işlevsel okur-yazarlık eğitimi**

Çocuk Okuma Odaları'nda eğitici olarak çocuk gelişimciler, sınıf öğretmenleri, branş öğretmenleri, ana sınıfı öğretmenleri görev almaktadır.

Çocuk Okuma Odaları'nın Hedefleri:

- Çocukların sokağın olumsuz ve riskli ortamından uzaklaştırılması,
- Çocukların kötü alışkanlıklardan uzak tutulmaları,
- Çocukların oyun yoluyla özgüven kazanmalarının sağlanması,
- Grup dinamiği içerisinde etkileşim kurarak sosyalleşmesi,
- Çocuklara ders çalışma alışkanlığının kazandırılması,
- Okula henüz başlamamış çocukların erken çocukluk gelişimi programıyla okula hazırlanmalarının sağlanması, okula giden çocukların başarılarına destek olunması,
- Okula giden çocukların derslerine yardımcı olunarak temel eğitimlerinin desteklenmesi,
- Yoksul ailelerin çocuklarının başta kitap olmak üzere eğitim araç-gereçlerine ulaşabilirliklerinin artırılması,
- Okula giden çocukların okul başarıları konusunda öğretmenleri ile birebir ilişki kurulması,
- Okul çağında olup okula kaydolmamış çocukların özellikle kız çocuklarının okula kayıtlarının yapılması,
- Risk altındaki çocukların tespit edilerek, ailelerinin ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına yönlendirilmesinin sağlanması,
- Nüfusa kayıtlı olmayan çocukların tespit edilip, nüfusa kayıtlarının yapılması,
- Çocuklar aracılığıyla ailelere ulaşılarak, rehberlik hizmetlerinin verilmesi.

GAP İdaresi koordinatörlüğünde yürütülen çocuk okuma odalarının kurulmasında ve işletilmesinde valilik ve kaymakamlıklarla işbirliği yapılmakta ulusal ve uluslararası kuruluşlar, sivil toplum örgütleri ve özel sektörden finansal destek sağlanmaktadır.

UNICEF, Avustralya Büyükelçiliği, Frito-Lay Türkiye Firması, Diyarbakır Rotaractlar, Sosyal ve Kültürel Yaşamı Geliştirme Derneği, AÇEV, üniversiteler, gönüllü eğitimciler gibi kurum, kuruluş ve kişiler Çocuk Okuma Odalarına finansal, araç-gereç ve insan kaynakları konularında destekler vermiştir.

Toplam 6 ilde (Diyarbakır, Şanlıurfa, Mardin, Batman, Adıyaman, Şırnak) 11 çocuk okuma odası açılmıştır.

- Diyarbakır-Ben-u Sen Çocuk Okuma Odası (Haziran 2002)
- Şanlıurfa-Yakubiye Çocuk Okuma Odası (Mart 2003)
- Şanlıurfa-Siverek Çocuk Okuma Odası (Haziran 2003)
- Mardin-Nusaybin Frito Lay Çocuk Okuma Odası (Temmuz 2003)
- Batman Frito Lay Çocuk Okuma Odası (Temmuz 2003)
- Diyarbakır-Fatihpaşa Çocuk Okuma Odası (Kasım 2003)
- Mardin-Saraçoğlu Çocuk Okuma Odası (Aralık 2003)
- Adıyaman Frito Lay Çocuk Okuma Odası (Mayıs 2005)
- Adıyaman-Gölbashi Frito Lay Çocuk Okuma Odası (Eylül 2005)
- Mardin-Ömerli Frito Lay Çocuk Okuma Odası (Eylül 2005)
- Şırnak TBMM Çocuk Okuma Odası (Mayıs 2005)

Elde Edilen Başarılar

- Haziran 2002- Şubat 2006 yılları arasında, 6 237 çocuğa ulaşılmıştır.
- Yoksul ailelerin çocuklarının başta kitap olmak üzere, eğitim araç-gereçlerine ulaşabilirlikleri artırılmıştır.
- Okula giden çocukların okul başarılarının arttığı saptanmıştır.

- Okul çağında okula kaydolmamış çocukların özellikle kız çocuklarının okula kayıtlarının yapılması sağlanmıştır.
- Okul öncesi çocukların okula hazırlanmaları sağlanmıştır.
- Nüfusa kayıtlı olmayan çocuklar tespit edilip nüfusa kayıtları yapılmıştır.
- Yoksul çocukların eğitime katılımlarına destek verilmiştir.
- Çocuk işçiliğinin önlenmesine katkı sağlanmıştır.
- Yoksul çocuklar ve haneler lehine model oluşturulmuş ve sinerji örnekleri yaratılmıştır.

Çocuk okuma odalarında grup programları, okul öncesi programlar ve açık kapı programları uygulanmaktadır. Eğitim faaliyetleri kapsamında çeşitli derslere yönelik kurslar (Türkçe, İngilizce, matematik, sosyal bilgiler vb.), etüt, kitap okuma-anlatma seansları yapılmaktadır. Ayrıca resim, müzik ve drama/ tiyatro çalışmaları ve sosyal beceri artırmaya yönelik faaliyetler uygulanmaktadır. Aile görüşmeleri yapılarak ailelere rehberlik hizmetleri verilmektedir. Okul çağına gelip okula gitmeyen çocukların okula kayıtları sağlanmaktadır.

Batman Frito-Lay Çocuk Okuma Odası

GAP İdaresi, Frito-Lay Türkiye Firması ve Batman Valiliği işbirliği ile 4 Temmuz 2003 tarihinde faaliyete geçmiştir.

- 2003 yılında **55** çocuk grup programlarından, **143** çocuk açık kapı programlarından, **119** çocuk erken çocukluk programların yararlanmıştı.
- 2004 yılında **50** kayıtlı çocuk grup programlarına katılmış, **1 338** çocuk ise açık kapı programlarından yararlanmıştı. Erken çocukluk programı için **60** çocuk kayıt olmuş, açık kapı programından ise **450** çocuk yararlanmıştı.
- 2005 yılının ilk altı aylık döneminde **46** kayıtlı çocuk grup programlarına katılmış, **286** çocuk ise açık kapı programlarından yararlanmıştı. Erken çocukluk programlarına ise **60** çocuk katılmıştı.

Batman Çocuk Okuma Odası'nda masa tenisi kursundaki çocuklar Haziran 2005'te Bölge 1'incisi olarak Kırşehir'de düzenlenen turnuvaya katılmışlar ve burada Türkiye 16'ncısı olmuşlardır.

Kasım 2005'te yine Bölge 1'incisi olarak Samsun'da düzenlenen turnuvaya katılmışlar ve burada 102 takım arasında Türkiye 16'ncısı olmuşlardır.

Nusaybin Frito-Lay Çocuk Okuma Odası

GAP İdaresi Frito-Lay Firması ve Nusaybin Kaymakamlığı işbirliği ile 05 Temmuz 2003'te faaliyete geçmiştir.

- Nusaybin Çocuk Okuma Odası'nda Temmuz 2003 - Aralık 2004 tarihleri arasında grup programlarından **515**, okul öncesi programından ise **60** çocuk yararlanmıştı.
- 2005 yılının ilk altı aylık döneminde **208** çocuk grup programlarından, **25** çocuk açık kapı programlarından, **60** çocuk ise erken çocukluk programlarından yararlanmıştı.

Adıyaman Frito-Lay Çocuk Okuma Odası

GAP İdaresi, Frito Lay Türkiye Firması ve Adıyaman Valiliği işbirliğinde 1 Mayıs 2005'te açılmıştır.

- Mayıs- Ağustos 2005 tarihlerinde **55** çocuk grup programlarından, **100'e** yakın çocuk açık kapı programlarından, **17** çocuk ise okul öncesi eğitim programlarından yararlanmıştır.
- Eylül- Kasım 2005 tarihlerinde ise **121** çocuk grup programlarından, **100'e** yakın çocuk açık kapı programlarından, **20** çocuk ise okul öncesi programlardan yararlanmıştır.

Gölbaşı Frito-Lay Çocuk Okuma Odası

GAP İdaresi, Frito Lay Türkiye Firması ve Gölbaşı Kaymakamlığı işbirliğinde 23 Eylül 2005'te açılmıştır.

- Ekim- Kasım 2005 tarihlerinde grup programlarından **38**, açık kapı programlarından **50**, okul öncesi programlardan ise **21** çocuk yararlanmıştır.
- Aile ziyaretleri yapılarak ailelere rehberlik hizmeti verilmektedir.

Ömerli Frito-Lay Çocuk Okuma Odası

GAP İdaresi, Frito Lay Türkiye Firması ve Ömerli Kaymakamlığı işbirliğinde 24 Eylül 2005 tarihinde Ömerli Çocuk Okuma Odası açılmıştır.

- Kasım 2005'te grup programlarından **100**, okul öncesi programlardan ise **21** çocuk yararlanmıştır.
- Okul öncesi programlar kapsamında sanat ve müzik etkinliği, oyun etkinliği, okuma-yazmaya hazırlık çalışmaları ve serbest zaman etkinlikleri yapılmaktadır. Grup programları kapsamında ise kitap okuma-anlatma, resim çalışmaları, zeka geliştirici oyunlar, tiyatro ve bilgisayar etkinlikleri yapılmaktadır.

Ben-u-Sen Çocuk Okuma Odası (Diyarbakır)

1 Haziran 2002 tarihinde faaliyete geçmiştir. Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü ve Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu, Sosyal Kültürel Yaşamı Geliştirme Derneği, Diyarbakır Valiliği, OHAL Bölge Valiliği ve gönüllüler destek vermiştir.

- Ben-u Sen Çocuk Okuma Odası'nda grup programları ile her ay **300** çocuğa ulaşılmaktadır.
- Başarılı öğrencilerin ücretsiz olarak dershaneye kayıtları yapılmaktadır.

Yakubiye Çocuk Okuma Odası (Şanlıurfa)

Mart 2003'te faaliyete geçen Yakubiye Çocuk Okuma Odası, Avustralya Elçiliği'nin desteği ile açılmıştır.

- Grup programları, açık kapı programları ve okul öncesi programlarla Ocak- Mart 2005 tarihleri arasında **134**, Nisan- Haziran 2005 tarihleri arasında **190**, Temmuz- Eylül 2005 tarihleri arasında ise **118** çocuğa ulaşılmıştır.
- "Kendini Keşfet Projesi" kapsamında Sabancı Üniversitesi ile işbirliği içinde sokakta çalışan çocuklara yönelik olarak yapılan eğitim çalışmalarına 200 öğrenci katılmıştır.

- Belediye'nin düzenlemiş olduğu 8 haftalık eğitim programlarına çocukların aileleri katılımında bulunmuşlardır. Bu eğitimlerde " Aile İçi İletişim, Çocuk Yetiştirme Sanatı, Meme Kanseri, Çocuk Gelişimi ve Aile Planlaması, Menapoz vb." konularda eğitim verilmiştir.
- Yaz döneminde resim ve seramik çalışmaları yapılmıştır. Ayrıca kütüphaneden yararlanmak isteyen çocuklara yönelik olarak kütüphane düzenlenmiştir. 97 çocuk bu faaliyetlerden yararlanmıştır.
- Gönüllüler tarafından ve Sabancı Üniversitesi ile işbirliği ile 62 çocuğa yönelik kendine güven, müzik ve tiyatro konularında iki haftalık bir çalışma yapılmıştır.

Siverek Çocuk Okuma Odası (Şanlıurfa)

GAP İdaresi tarafından Haziran 2003'te açılmıştır.

- Grup programları ve açık kapı programları ile Ocak- Mart 2005 tarihleri arasında **120**, Nisan- Haziran 2005 tarihleri arasında **135**, Temmuz- Eylül 2005 tarihleri arasında ise **40** çocuğa ulaşılmıştır.

Fatihpaşa Çocuk Okuma Odası (Diyarbakır)

GAP İdaresi, Diyarbakır Valiliği, Diyarbakır İl S.H.M., Diyarbakır Rotaractlar, Unicef, Avustralya Büyükelçiliği işbirliğinde Kasım 2003 tarihinde açılmıştır.

- Grup programları ve okul öncesi programlarla Ocak- Mart 2005 tarihleri arasında **205**, Nisan- Haziran 2005 tarihleri arasında **270**, Temmuz- Eylül 2005 tarihleri arasında ise **245** çocuğa ulaşılmıştır.
- Çocukların annelerine yönelik okuma-yazma kursu açılmıştır. 30 kadın bu kurstan yararlanmıştır.
- 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nde İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü, Baro, Kamer ve Valilik işbirliğinde düzenlenen etkinliğe 300 çocuğun annelerinin katılım sağlanmıştır.
- Haziran 2005'te yıl sonu etkinlikleri kapsamında folklor, koro gösterileri yapılmış ve resimler sergilenmiştir. Yıl sonu gösterisine 400 kişi katılmıştır.
- 40 ailenin katıldığı diyalog çalışması yapılmış, çocuklarla ilgili sorunlar konuşulmuştur.
- Çocuk gelişimi konusunda 119 anneye haftada 5 gün ve 40 dakikalık sürelerle bilgi verilmiştir.

Saraçoğlu Çocuk Okuma Odası (Mardin)

GAP İdaresi ve Mardin Valiliği desteğiyle Aralık 2003'te açılmıştır.

- Grup programları ile Ocak- Mart 2005 tarihleri arasında **70**, Nisan- Haziran 2005 tarihleri arasında **51**, Ekim- Kasım 2005 tarihleri arasında ise **60** çocuğa ulaşılmıştır.
- Çocuklar tarafından "Duvar Gazetesi" yapılarak güncel olayları takip edilmesi sağlanmaktadır.
- Çocuk sağlığı ve hastalıkları ile ilgili olarak verilen sağlık eğitimine ailelerin katılımını sağlamak amacıyla ev ve aile ziyaretleri yapılmıştır.
- Hayvan sevgisini aşılacak için hayvan sevgisi etkinliği, doğayı ve çevreyi sevdirmek için çevre temizliği etkinliği, hayallerini ve düşlerini kağıda dökerek gerçekleştirilen düş bölümü, trafik kuralları etkinliği, belirli gün ve haftalarla ilgili çalışmalar, çocukların sorun ve problemlerini dinleyerek çözüm bulmalarına yardımcı olmak için rehberlik-telepati faaliyeti, çocukların sözsüz iletişim becerilerini geliştirmek için sessiz sinema faaliyeti ve bilgi yarışları yapılmaktadır.

- İl Sağlık Müdürlüğü tarafından ailelere kanser hastalığı ile ilgili bilgi verilmiştir.
- Dengesiz beslenme ve çocuklara temizlik alışkanlığı kazandırma konularında 52 anne ile çocuklarda özgüven geliştirme (ilgisizlik, cinsiyet ayrımı, ailede çocuk eğitimi, çocukların söz hakkının olmayışı) konusunda ise 50 anne ile sohbet toplantıları gerçekleştirilmiştir.

Şırnak TBMM Çocuk Okuma Odası

GAP İdaresi, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Şırnak Valiliği işbirliği ile Mayıs 2005 tarihinde açılmıştır.

- Bilgisayar odası kurulmuş, valilik tarafından Türkçe ve bilgisayar eğitimi için eğitici görevlendirilmiştir.
- 22 kişilik bir ana sınıfı oluşturulmuş ve ana sınıfına giden öğrencilerin eğitim sağlanmaktadır.
- Çalışma programı çerçevesinde; 13.30-15.00 ve 15.10-17.00 saatleri arasında okuldan arta kalan zamanları serbest okuma ve ders çalışma faaliyetleri yapılmaktadır.

4.2 SOKAKTA ÇALIŞAN ÇOCUKLARIN REHABİLİTASYONU PROJESİ

Sokakta çalışan çocukların eğitime kazandırılması ve zaman içinde sokaktan kurtarılması amacıyla, Adıyaman ve Diyarbakır'da başlatılan Sokakta Çalışan Çocukların Rehabilitasyonu Projesi, UNDP ile yürütülmekte olan "GAP Entegre Bölgesel Kalkınmanın Güçlendirilmesi ve Sosyo-Ekonomik Farklılıkların Azaltılması Programı" ikinci aşaması çerçevesinde Gaziantep, Batman ve Şanlıurfa'da da uygulanmakta, kurulan merkezlerde çocuklara yönelik sosyalve eğitsel ortamlar oluşturulmaktadır.

Sokakta Çalışan Çocukların Rehabilitasyonu Projesi, çocuklara yönelik bir rehabilitasyon ve eğitim-destek merkezinin kurulmasını, merkez uzmanlarının eğitimini, ilgili kamu ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinin katıldığı bir eylem komitesinin kurulmasını ve oryante edilmesini, çocuklara yönelik eğitim programlarını içermektedir.

Diyarbakır Kentinde Sokakta Çalışan Çocukların Rehabilitasyonu Projesi

Diyarbakır'daki sokak çocuklarının çoğunluğunu aile bağları kopmamış sokakta çalışan çocuklar oluşturmaktadır. 4 000'in üzerinde sokakta çalışan çocuğun bulunduğu illerden yalnızca biri olan Diyarbakır'ın nüfusu hızla artmaktadır.

Diyarbakır özelinde sokak çocuklarının yaptıkları iş, sokaklarda satıcılık yapmak ya da çeşitli hizmet işlerinde çalışmaktır. Bu çocuklar işlerini genellikle sokaklarda, caddelerde, yol kavşaklarında, pazarlarda, parklarda, bahçelerde, cami, hastane, market, otel, sinema gibi binaların önlerinde yapmaktadırlar.

Proje, GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'nın koordinasyonunda Diyarbakır Valiliği, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü (SHÇEK) işbirliği ve uluslararası bir sivil toplum örgütü olan Joint Distribution Committee (JDC)'nin teknik ve finansal katkısı ile başlatılmıştır.

Proje çerçevesinde 15 Şubat 1999 yılında "75. Yıl Çocuk ve Gençlik Merkezi" açılmıştır. Merkezin amacı, çocuğu sokağın tehlikelerinden korumak, sokakta çalıştırılan çocuğu, sokaktan

kurtararak; eğitim, sağlık, giyim gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak ve nihayetinde çocuk işçiliğine son vermektir.

Elde edilen kazanımlar :

- Diyarbakır'da kalıcı bir 75. Yıl Çocuk ve Gençlik Merkezi kurulmuştur.
- 636 çocuk Merkeze kayıt yaptırmıştır. Ayrıca 1316 çocuk Merkez'den yararlanmış.
- 3246 çocuğa sokakta hizmet verilmiştir.
- 368 çocuk ilköğretim okuluna yerleştirilmiştir.
- 850 çocuk Yatılı İlköğretim Bölge Okullarına (YİBO) yerleştirilmiştir.
- Sokağa düşme tehlikesi olan 700 çocuk "Yaz Eğitim Programı"ndan yararlandırılmıştır.
- 423 çocuk bilgisayar eğitimi almıştır.
- 580 çocuk resim, müzik ve el sanatları kursuna katılmıştır.
- 200 çocuk öğrenme merkezinden yararlanmış.
- 200 çocuğa destekleme eğitim kursları verilmiştir.
- 650 çocuğa danışmanlık hizmetleri verilmiştir.
- 562 çocuk sağlık taramasından geçirilmiştir.
- 250 çocuğa her gün öğle yemeği verilmiştir.
- 26 kız kardeşe "Mesleki Eğitim" kursu verilmiştir.
- 300 aileye nakdi yardım yapılmıştır.
- 43 anne ve kız kardeş bıçkı-dikiş kursu almıştır.
- 10 çocuğun babası "Kendi İşini Kur" eğitimi almıştır.

GAP İdaresi 2003 yılı Mayıs ayında projeden çekilmiş olup, uygulamalar Diyarbakır Valiliği ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü eliyle yürütülmeye devam etmektedir.

Adıyaman Kentinde Sokakta Çalışan Çocukların Rehabilitasyonu Projesi

Diyarbakır İli'ndeki projenin benzer bir şekilde Adıyaman İli'nde de uygulanması amacıyla "Adıyaman Kentinde Sokakta Çalışan Çocukların Rehabilitasyonu Projesi" hazırlanmış olup; uluslararası bir sivil toplum kuruluşu olan Amerikan Ortak Dağıtım Komitesi'nden (JDC) katkı sağlamıştır.

Adıyaman Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü tarafından Nisan 2002 tarihinde, sokakta çalışan yaklaşık 800 çocuk tespit edilmiştir. Bu çocukların sorunlarını ortaya çıkarmak amacıyla gerçekleştirilen araştırmada 98 çocukla görüşme yapılmıştır. Araştırma kapsamındaki çocukların tamamına yakınının göç yolu ile Adıyaman'a yerleştikleri, çocukların mensup oldukları ailelerde çocuk sayısının yüksek olduğu bulgulanmıştır.

Araştırma kapsamındaki çocukların yüzde 52'sinin 05-12 yaş, yüzde 45'inin 13-15 yaş, yüzde 3'ünün 16 yaş ve üzeri olduğu saptanmıştır. Çocukların yaptıkları işlere bakıldığında ise ayakkabı boyacılığı, simit satıcılığı, küçük ev ve el malzemeleri satıcılığı, sigara, mendil satıcılığı yaptıkları görülmüştür.

Yine araştırma kapsamındaki çocukların yüzde 86.7'si öğrenimine devam etmekte, yüzde 13.3'ü ise okula devam etmektedir. Bu durum çocukların genelde okula devam ettiği ancak okul dışındaki zamanlarını sokakta çalışarak geçirdiği sonucunu çıkarmaktadır. Bu da çocukların eğitimlerinin kesintiye uğramasına, okul başarı durumlarının düşük olmasına ve gelecek dönemlerde okulu bırakmalarına zemin hazırlamaktadır.

Bu proje çalışan çocukların yaşam kalitesinin, sağlık, beslenme ve eğitim alanlarında yardım sağlayarak ve psiko-sosyal destek vererek yükseltilmesi için hazırlanmıştır. Başlıca hedef grubu,

Adıyaman'da küçük yaşlarda, sokaklarda, çok tehlikeli ve istismara açık işlerde çalışan çocuklar oluşturmaktadır. Bu proje 18.02.2003 tarihinde GAP İdaresi ve Adıyaman Valiliği arasında imzalanan protokol çerçevesinde yürürlüğe konulmuş, Adıyaman Çocuk ve Gençlik Merkezi kurulmuştur.

Adıyaman Çocuk ve Gençlik Merkezi'nde alan çalışmaları yapılmakta, merkeze devam eden çocuklara yönelik sosyal faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Folklor çalışmaları, müzik, masa tenisi, bilgisayar eğitimi, bilardo ve kütüphane hizmetleri vardır.

Okula gitmeyen çocukların okula başlamaları için çalışmalar yapılmaktadır. Öğrenimine devam etmeyip 15 yaş üstü çocukların meslek edinmelerine yönelik çalışmalara da başlanmıştır.

Aralık 2005 tarihi itibarıyla Çocuk ve Gençlik Merkezi'nde 169 çocuğa ulaşılmıştır.

Projenin altyapısı tamamlanarak, uygulama tamamıyla Adıyaman Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'ne bırakılmıştır.

Gaziantep, Batman ve Şanlıurfa İllerinde Sokakta Çalışan Çocukların Rehabilitasyonu Projesi

Sokakta çalışan çocukları sokağın risklerinden korumak, eğitime yönlendirmek eğitime katılma sürelerini artırmak ve yaşam koşullarını iyileştirmek amacıyla 2005 yılı Mart ayı içinde eş zamanlı olarak **Gaziantep, Batman ve Şanlıurfa** illerinde, Valiliklerle işbirliği içinde "Sokakta Çalışan Çocukların Rehabilitasyonu Projesi" başlatılmıştır.

Proje kapsamında, Gaziantep, Batman ve Şanlıurfa Valilikleri ile GAP İdaresi arasında ikili işbirliği protokolleri imzalanmış, her üç ilde görev yapacak birer sosyal hizmet uzmanı görevlendirilmiş ve üç ilde etkinliklerin etkin ve katılımcı bir şekilde sürdürülebilmesi amacıyla, birer "Eylem Komitesi" oluşturulmuştur. Eylem komitesi üyeleri vali yardımcılarının başkanlığında kamu, yerel yönetim, meslek odaları ve sivil toplum örgütlerinin temsilcilerinden oluşmakta ve üç ayda bir kez (ihtiyaç halinde daha sık) toplanmaktadır. Üyeler, yapılan/yapılacak olan çalışmaları tartışıp, gündeme getirilen konuları ve alınan kararları ilgili kurum temsilcileri tarafından kurumlara bildirmekte ve böylece çok yönlü bir iletişim ağı oluşturup, sokakta çalışan çocuklarla ilgili olarak yaratılan duyarlılığın eyleme ve somut programlara dönüştürülmesi sağlanmaktadır.

Gaziantep İli'nde Sokakta Çalışan Çocukların Rehabilitasyonu Projesi

Gaziantep İli'nin sosyal ve ekonomik göstergelerinin diğer GAP illerine göre daha yüksek olması bu ili cazibe merkezi haline getirmekte, diğer illerden sürekli göç almasına neden olmaktadır. Göçler çevre illerin yanı sıra Van, Şırnak, Diyarbakır illerinden de olmaktadır. Göç eden ailelerin sosyo-ekonomik ve eğitim düzeyleri düşüktür. Ailelerin büyük çoğunluğu geniş aile yapısında ve çok çocuklu ailelerdir. Aileler içinde buldukları yoksulluktan kurtulmak amacıyla çocuklarını marjinal işlerde (mendil ve sakız satıcısı, ayakkabı boyacısı, cam silme vb) çalıştırmaktadır. Özellikle son yıllarda sokakta yaşayan, madde bağımlısı olan, dilenen ve sokakta çalışan çocuk sayısında önemli artışlar gözlenmiştir. Çocuklar genellikle 08.00-21.00 saat aralığında çalışmakta ve büyük çoğunluğu ilköğretimden sonra eğitimine devam etmemektedir.

Gaziantep İli'nde yapılan bir çalışmada yaklaşık 2500 civarında sokakta çalışan çocuk olduğu tespit edilmiştir.

Proje kapsamındaki çalışmalar belediye, valilik ve SHÇEK yetkilileri ile işbirliği içinde, Büyükşehir Belediyesi tarafından sokakta çalışan çocuklara yönelik olarak giyim, beslenme, eğitim, tedavi ve danışmanlık hizmeti veren "İlk Adım Evi" ve Şahinbey SHÇEK Toplum Merkezi'nde yürütülmektedir.

Merkezlerde çocuklara yönelik birçok program ve etkinlik yürütülmektedir (oyun atölyesi, satranç, müzik, halkoyunları, tiyatro, matematik eğitimi, İngilizce eğitimi).

Gaziantep İli'nde Mart 2005-Ocak 2006 tarihleri arasında toplam 446 sokakta çalışan çocuğa ve 174 aileye ulaşılmıştır. (Ulaşılan sayının 46'sı kız, 400'ü erkek çocuktur.)

Batman İli'nde Sokakta Çalışan Çocukların Rehabilitasyonu Projesi

Batman, 1990 yılında il olduktan sonra sadece ilçe ve köylerden değil civar illerden de göç alan bir il haline gelmiştir. İlin kısa süre içinde yoğun göç alması beraberinde sosyal ve ekonomik sorunları getirmiştir.

2004 yılı içinde Batman Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğüne; ilköğretim öğrencilerinden hem okuyan hem de çalışan çocuk sayısını belirlemek ve söz konusu çocukların ailelerinin sosyo-ekonomik yapısı hakkında bilgi sahibi olmak amacıyla 34 ilköğretim okulunda bir araştırma yapılmıştır. Araştırma sonucu 1632 çocuğun hem okuyup hem sokakta çalıştığı tespit edilmiştir

Batman'da sokakta çalışan çocukların büyük çoğunluğunu erkek çocukları oluşturmakta, ancak son yıllarda kız çocuklarının sayısında da artış olduğu gözlenmiştir. Bu çocukların ebeveynlerinin eğitim durumu düşük, büyük çoğunluğunun sosyal güvencesi bulunmamaktadır.

Proje kapsamında ilde ilgili kamu kuruluşları, belediye ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin katılımı ile "Eylem Komitesi" oluşturulmuş olup düzenli olarak koordinasyon toplantıları yapılmaktadır. Öncelikle mahalle muhtarları ile görüşülmüş, kendilerine proje tanıtılmıştır. Merkezlerin ihtiyaçları saptanmış, çocukları tanımak amacı ile alan çalışmaları yapılmıştır. Alan çalışmaları 20 gönüllü ile gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma sonunda 450 çocuğa ulaşılmış ve 75.Yıl Toplum Merkezi'ne yönlendirilmiştir.

SHÇEK ile işbirliğinde 9 sokakta çalışan çocuk Bodrum'a tatile gönderilmiş, 30 çocuğun ise yaz okuluna gitmeleri sağlanmıştır.

75. Yıl Toplum Merkezi'nde Çocuklara Yönelik birçok program ve etkinlik yürütülmektedir (bilgisayar eğitimi, sağlık eğitimi, düşünce oyunları, masa tenisi, halk oyunları, resim, edebiyat, matematik, tiyatro, santranç vb.).

Batman ilinde Mart 2005-Ocak 2006 tarihleri arasında toplam 615 çocuğa ve 200 aileye ulaşılmıştır (Ulaşılan sayının 175'i kız 440'ı de erkek çocuktur).

Şanlıurfa İli'nde Sokakta Çalışan Çocukların Rehabilitasyonu Projesi

Şanlıurfa, diğer şehirlerden ve kırsal bölgelerden aldığı göçler nedeni ile sokakta çalışan çocuklar sorununu büyük oranda yaşayan bir şehirdir. İlde gelir düzeyinin düşüklüğü, işsizlik, yoksulluk gibi ekonomik faktörlerin yanı sıra nüfus artışı, göç, eğitimsizlik, çok çocukluluk eğilimi gibi sosyal faktörler sokakta çalıştırılan çocuklar sorununu gündeme taşımaktadır. Bu

çocukların ailelerinde baba genellikle düz işçi, hamal ya da işsizdir. Ailelerin çok büyük bir kısmının sosyal güvencesi bulunmamaktadır.

İlde yaklaşık 1500 sokakta çalışan çocuk bulunmaktadır. Şehrin hemen her yerinde sokakta çalışan çocuklara rastlamak mümkündür. Genellikle en işlek ve gelir düzeyi yüksek semt ve caddelerde olan bu çocukların bir kısmı ya okula hiç başlamamış ya da ilköğretim düzeyinde okulu terk etmiş durumdadır. Çok az bir kısmı da ilköğretime devam etmektedir. Sokakta çalışan çocuklar genellikle 8 ile 15 yaşları arasında olup, çoğunlukla ayakkabı boyacılığı, simit, poğaç, cevşen, kolye satıcılığı yapmaktadır.

Proje kapsamında periyodik aralıklarla sokak çalışması yapılarak, sokakta yeni karşılaşılan çocuklar Çocuk ve Gençlik Merkezi ile Toplum Merkezi'ne yönlendirilmektedir. Ayrıca gece sokak çalışmasına çıkılıp geç saatlere kadar evine gitmemiş sokakta çalışan çocuklara gece sokakta bulunmanın riskleri anlatılmakta ve evlerine gitmeleri konusunda rehberlik ve danışmanlık yapılmaktadır. Çocukların aileleri ile yapılan görüşmelerde de ailelere sokağın tehlike ve riskleri anlatılmaktadır.

Toplum Merkezi'nde çocuklara yönelik birçok program ve etkinlik yürütülmektedir (resim, tiyatro, izcilik, futbol, halkoyunları, satranç, İngilizce dersi, Türkçe dersi, basketbol vb).

Şanlıurfa ilinde Mart 2005-Ocak 2006 tarihleri arasında toplam 500 çocuğa ve 100 aileye ulaşılmıştır (Ulaşılan sayının 10'u kız 490'ı de erkek çocuktur).

“Velim Olur Musun?” Kampanyası

GAP İdaresi, UNDP, Batman, Şanlıurfa ve Gaziantep Valilikleri ile işbirliği içinde yürütülmekte olan Sokakta Çalışan Çocukların Rehabilitasyon Projesi kapsamında yürütülen faaliyetlerden biri de “Velim Olur musun?” kampanyasıdır.

Kampanya kapsamında Şanlıurfa, Batman ve Gaziantep illerinde sokakta çalışan çocukların eğitim masrafları (kitap, defter, önlük, çanta, vb.) gönüllü veliler tarafından karşılanacak ve böylece aileler de ekonomik olarak desteklenecektir. “Veli” olmak isteyen kişi yardımı bir defa yapacak, ancak isteğe bağlı olarak değişen bu yardım birden fazla da olabilecektir. Gönüllü Veliler tarafından yapılacak eğitim yardımlarının takibi Web sayfası üzerinden yapılacaktır.

Bu kampanya ile sokakta çalışan çocukların sağlık ve güvenlikleri açısından tehlikeli ve zihinsel, fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişmeleri açısından olumsuzluklara yol açan nedenler ortadan kaldırılarak eğitime yönlendirilmeleri sağlanacaktır.

25 Ocak 2006 tarihinde başlatılan kampanya ile kısa bir süre içinde 1 893 çocuğa ulaşılmıştır. Kampanyanın 2. aşaması ILO, SHÇEK ve MEB işbirliğiyle 11 ilde devam etmektedir. Bu aşamada Mayıs 2006 tarihine kadar Gaziantep'te 97, Diyarbakır'da 503 olmak üzere toplam 3 475 çocuğa ulaşılmıştır.

4.3. GAP İDARESİ TARAFINDAN 2005 YILINDA DÜZENLENEN EĞİTİMLER

GAP İdaresi tarafından 2005 yılı içerisinde 3 bölgesel, 2 ulusal, 1 uluslararası olmak üzere 6 eğitim programı gerçekleştirilmiş olup, toplam 424 kişiye ulaşılmıştır.

4.3.1. BÖLGESEL EĞİTİM PROGRAMLARI

1) Tarım Ürünlerinin Uluslararası Pazarlanması Eğitim Semineri

GAP İdaresi, AB İş Geliştirme Merkezi (ABİGEM) ve İsrail Büyükelçiliği işbirliği ile 23 - 27 Mayıs 2005 tarihleri arasında Gaziantep İli'nde İsraili eğitimciler tarafından KOBİ'lere yönelik "Tarım Ürünlerinin Uluslararası Pazarlanması" konulu bir eğitim semineri gerçekleştirilmiştir. Söz konusu seminere toplam 32 kişi katılmıştır.

2) Güneydoğu Anadolu'da Kadının Ekonomik Kalkınmasına Yönelik Stratejiler Eğitim Semineri

GAP Bölgesi'nde kadınların ekonomik faaliyetlerinde finansman, üretim ve pazarlama döngüsüne yönelik çözüm odaklı fikirler üretmek ve kadın girişimciliği ile istihdamının geliştirilmesine yönelik stratejiler oluşturarak bir yol haritası sunmak amacı ile GAP Bölgesi'nde faaliyette bulunan kadın üreticiler ve girişimciler, kadın ile ilgili çalışan kamu kurumları çalışanları, yerli/yabancı özel sektör, sivil toplum kuruluşları temsilcileri, ticaret ve sanayi odaları ile yerli/yabancı araştırma kurumları çalışanlarına yönelik "Güneydoğu Anadolu'da Kadının Ekonomik Kalkınmasına Yönelik Stratejiler" konulu eğitim semineri düzenlenmiştir. Seminerine 240 kişi katılmıştır.

3) Kadın Lider Geliştirme Programı Değerlendirme Toplantısı

GAP İdaresi, Kent Eyalet Üniversitesi ve Bahçeşehir Üniversitesi işbirliği ile Kasım 2004 tarihi içinde başlatılan "Kadın Lider Geliştirme Programının son ayağı olan Değerlendirme Toplantısı 17-19 Aralık 2005 tarihlerinde Gaziantep'te gerçekleştirilmiştir.

Program dahilinde "Kamu Hizmetlerine Kadının Erişimi" konulu panel gerçekleştirilmiş olup, alt başlık olarak Sosyal Destekler, Siyasi Yaşama Katılım ve Kadın Hakları konuları ele alınmış, "Kadınlara Yönelik Gelir Getirici Projelerin Oluşumu" konusunda sunum yapılmıştır. Toplantıya 63 kişi katılmıştır.

4.3.2. ULUSAL EĞİTİM PROGRAMLARI

1) Endüstriyel Atıksu İzleme Ve Kontrolü Eğitim Semineri

Endüstriyel atıksuların deşarjının kontrol edilmesi ve izlenmesi konusunda bilinç yaratılması amacıyla Kastamonu, Kırıkkale, Erzurum, Nevşehir, Şanlıurfa, Tokat ve Yozgat illerindeki il çevre müdürlükleri ve belediyelerde konu ile ilgili çalışan personele yönelik "Endüstriyel Atıksu İzleme ve Kontrolü" eğitim semineri 21-22 Mart 2005 tarihlerinde Ankara'da yapılmış olup, seminere 33 kişi katılmıştır.

2) Kadın Liderlik Eğitim Semineri

GAP İdaresi, Kent Eyalet Üniversitesi-Ohio-ABD ve Bahçeşehir Üniversitesi işbirliği ile kadın lider yetiştirilmesi konusunda bir model yaratmak amacı ile "Kadın Lider Yetiştirme Programı"nı Kasım 2004 tarihinde başlatmıştır.

Programın ilk aşamasında; GAP Bölgesi'nde kadın konusunda çalışan sivil toplum örgütleri, ÇATOM ve üniversite temsilcilerinden 12 kişi seçilmiş ve bu kişiler 29 Ocak - 09 Şubat 2005 tarihleri arasında ABD'nin Ohio eyaletinde yönetim, kadın iletişim ağları, işbirliği becerileri, kültürlerarası iletişim, toplumda değişim ve bu değişimden toplumun nasıl etkileneceği konularında eğitim almışlardır.

Programın ikinci aşamasında;

- Edinilen deneyim ve başarılarla dayalı olarak 8 - 10 Mart 2005 tarihleri arasında Şanlıurfa ve Mardin illerinde ÇATOM, yerel üniversite ve sivil toplum örgütü temsilcisi 50 kadına yönelik liderlik konusunda eğitim semineri düzenlenmiştir.
- Her iki ilde yapılan eğitimler sonucunda liderlik özelliği sergileyenlerden 10 kişi 2005 yılının Nisan ayında ABD'ye gidip, liderlik konusunda deneysel eğitim almışlardır.

4.3.3. ULUSLARARASI EĞİTİM PROGRAMLARI

1) Sulama Yönetimi Çalışma Seyahati (12-16 Eylül 2005, Şanlıurfa, Mardin, Diyarbakır)

Kırsal alanlarda su temini, araştırma ve geliştirme konusunda bilgi vermek ve ülkemizdeki konu ile ilgili uygulamaları yerinde incelemek amacı ile GAP İdaresi ve Türkiye İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı (TİKA) işbirliğiyle, 12 -16 Eylül 2005 tarihleri arasında Etiyopya, Bosna-Hersek ve Filistin'den gelen 8 kişilik teknik heyete, "Kırsal Alanlarda Su Temini, Araştırma ve Geliştirme" konulu çalışma seyahati düzenlenmiştir.

Tablo 34 : GAP İdaresi Tarafından 2005 Yılında Düzenlenen Eğitimler

	Eğitimler	Ulusal / Bölgesel Uluslararası	Katılımcı Sayısı (Yerli / Yabancı)	Tarih	Yer
1	Endüstriyel Atıksu İzleme ve Kontrolü Eğitim Semineri	Eğitim Semineri (Ulusal)	33	21-22 Mart 2005	Ankara
2	Kadın Liderlik Eğitim Semineri	Eğitim Semineri (Ulusal)	50	8-10 Mart 2005	Şanlıurfa, Mardin
3	Tarım Ürünlerinin Uluslararası Pazarlanması	Eğitim Semineri (Bölgesel)	32	23-27 Mayıs 2005	Gaziantep
4	Sulama Yönetimi Çalışma Seyahati	Çalışma Seyahati (Uluslararası)	8	12-16 Eylül 2005	Şanlıurfa, Mardin, Diyarbakır
5	Güneydoğu Anadolu'da Kadının Ekonomik Kalkınmasına Yönelik Stratejiler Eğitim Semineri	Eğitim Semineri (Bölgesel)	240	29-30 Eylül 2005	Mardin
6	Kadın Liderlik Geliştirme Programı Değerlendirme Toplantısı	Toplantı ve Panel (Bölgesel)	63	17-19 Aralık 2005	Gaziantep
	Toplam		424		

Tablo 35 : GAP İdaresi Tarafından 2006 Yılında Düzenlenen Eğitimler

	Eğitimler	Ulusal / Bölgesel Uluslararası	Katılımcı Sayısı (Yerli / Yabancı)	Tarih	Yer
1	Toplumsal Cinsiyet Eğitim Semineri	Bölgesel	25	1 Şubat 2006	Mardin
2	Toplumsal Cinsiyet Eğitim Semineri	Bölgesel	29	22 Şubat 2006	Diyarbakır
3	Toplumsal Cinsiyet Eğitim Semineri	Bölgesel	22	23 Şubat 2006	Batman
4	Güneydoğu Anadolu'da Kadının Ekonomik Kalkınmasına Yönelik Stratejiler Atölye Çalışması	Atölye Çalışması (Ulusal)	37	3 Mart 2006	Ankara
5	Toplumsal Cinsiyet Eğitim Semineri	Bölgesel	18	28 Mart 2006	Şanlıurfa
6	GAP ve Medya Eğitimi	Ulusal	200	30 Mart-2 Nisan 2006	Şanlıurfa
7	Toplumsal Cinsiyet Eğitim Semineri	Bölgesel	31	20 Nisan 2006	Adıyaman
8	Sağlıklı Kadın Sağlıklı Aile Eğitim Semineri	Bölgesel	80	22 Nisan 2006	Gaziantep
9	Toplumsal Cinsiyet Eğitim Semineri	Bölgesel	31	17 Mayıs 2006	Kilis
10	Toplumsal Cinsiyet Eğitim Semineri	Bölgesel	27	18 Mayıs 2006	Gaziantep
11	GAP Bölgesinde Yoksullukla Mücadele ve İstihdam Forumu	Forum (Ulusal)	112	12-13 Mayıs 2006	Adıyaman
	Toplam		612		

4.4. GAP YÜKSEK KURULU TOPLANTILARI

2003 yılından bu yana yapılan GAP Yüksek Kurulu toplantılarında görüşülen konular ve yapılan çalışmalar aşağıda verilmiştir:

15. GAP Yüksek Kurulu (22 Eylül 2003)

- Bölge Kalkınma İdaresi kavramının daha geniş bir perspektif çerçevesinde değerlendirilmesi konusunda hazırlanan rapor ilgili mercilere sunulmuştur.
- GAP'taki enerji ve sulama projelerinin ülke ölçeğinde önceliklerinin saptanması konusunda bir çalışma yapılmıştır.

16. GAP Yüksek Kurulu (10 Eylül 2004)

- Tarla içi geliştirme hizmetleri ile arazi toplulaştırma faaliyetlerinin sulama yatırımlarına paralel yürütülmesi ve önceliklerin belirlenmesi konusunda yapılan görüşmeler sonucunda kapalı drenaj çalışmalarını yürütmek için DPT tarafından ilgili kuruma 8 milyon YTL ödenek aktarılmıştır.
- Şanlıurfa-Kızıltepe-Silopi yolunun önemi ve önceliği görüşülmüştür. Proje 2005 yılı Yatırım Programı'na girmiştir.

17. GAP Yüksek Kurulu (14 Ekim 2005)

- Sulama yatırımlarının hızlandırılması amacıyla alternatif finans modellerinin değerlendirilmesine yönelik çalışma tamamlanmıştır.
- Sulama, toplulaştırma ve karayolları yatırımlarında maliyetlerin azaltılması ve yatırımların hızlandırılması amacıyla başlanan çalışmalar devam etmektedir.

4.5. GAP İDARESİ BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ'NDE 2004 ve 2005 YILLARINDA DÜZENLENEN TOPLANTI VE ORGANİZASYONLAR

Tablo 36 : Toplantı ve Organizasyonlar

	2004	2005
Toplantı	7	11
Kutlama, Karşılama, Konser ve Törenler	7	5
Brifingler (Heyet/Organizasyon)	18	32
Çalıştay	-	-
Seminer	4	-
Eğitim Kursu	3	13
Panel	4	5
Açılış, Sergi, Şenlik	11	10
Fuar	1	1
Toplam	55	77

Tablo 37 : Gelen Yerli/Yabancı Heyet ve Basın

	2004		2005	
	Adet	Kişi	Adet	Kişi
Yerli Heyet	10	350	17	666
Yabancı heyet	18	232	15	123
Yerli Basın	4	36	7	25
Yabancı Basın	2	11	1	2
Toplam	34	629	40	816

Tablo 38 : Gelen Heyetlerin İlgili Alanlarına Göre Dağılımı*

	2004		2005	
	Adet	Kişi	Adet	Kişi
Genel Amaçlı Heyetler	8	235	16	397
Hayvancılık, Tarım ve Sulama Amaçlı Heyetler	9	81	2	30
Sosyal Amaçlı Heyetler	3	47	1	2
İnceleme Amaçlı Heyetler	10	144	15	61
Ekonomik Amaçlı Heyetler	4	122	4	319
Toplam	34	629	38	809

* Projeler hakkında yerinde bilgi alan heyetler dikkate alınmıştır.